

Osoby bez přístřeší versus lidská důstojnost

Bc. Kamil Hric, DiS.

Diplomová práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Kamil Hric, DiS.**
Osobní číslo: **H150058**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Osoby bez přístřeší versus lidská důstojnost**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek vztahujících se k bezdomovectví, sebepojetí, etice a sociální práci.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Rozsah příloh:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- HRADECKÝ, Ilja. Definice a typologie bezdomovství. Praha: Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.**
KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ (eds.). Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
NAVRÁTIL, Pavel. Teorie a metody sociální práce. Brno: Marek Zeman, c2001. ISBN 80-903070-0-0.
ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CŠÉMY a Jakub MAREK. Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, PhD.**
Ústav pedagogických věd
Datum zadání diplomové práce: **22. listopadu 2016**
Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2017**

Ve Zlíně dne 22. listopadu 2016

doc. Ing. Aněžka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

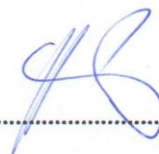
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 1. 4. 2017

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Předmětem této práce je pochopit situaci osob bez přístřeší, které užívají službu Sed'árna – mobilní buňky pro osoby bez přístřeší v Otrokovicích. Sed'árna je nesociální služba, kterou provozuje město Otrokovice společně s Charitou sv. Anežky Otrokovice jakožto krizovou pomoc pro osoby bez přístřeší. Tyto osoby zde mohou přečkat mrazivou noc v teple. Přestože ve městě Otrokovice je k dispozici celá řada sociálních služeb pro osoby bez přístřeší, tak od roku 2009, kdy služba funguje, je Sed'árna poměrně hojně využívána. O podmínkách služby, sociální situaci uživatelů, jejich motivaci užívat právě tuto službu i o tom, jak sami uživatelé rozumí své vlastní životní sociální situaci, nebyl dosud proveden žádný výzkum.

Klíčová slova:

sociální práce, sociální služby, nesociální služby, osoby bez přístřeší, sociální pracovníci obecních a městských úřadů

ABSTRACT

The object of this thesis is to understand the situation of homeless people who use the service Sed'árna - mobile units for homeless people in Otrokovice. Sed'árna is unsocial service operated by The Local Government of Otrokovice, together with Caritas St. Agnes Otrokovice as emergency assistance for the homeless. These people here can survive cold night in the warmth. Although there is a wide range of social services for the homeless in Otrokovice, Sed'árna is fairly widely used since 2009, when the service has started. The social situation of the users, their motivation to use this service and how the users understand themselves and his own life social situation, have not been the subject of any research.

Keywords:

social work, social services, unsocial services, homeless people, social workers at the Municipal Authorities,

Děkuji tímto paní doc. PhDr. Lence Haburajové Ilavské, PhD., za její cenné odborné rady, připomínky, čas a ochotu při vedení diplomové práce.

„Mít domov znamená vědět, že se mám kam vrátit a že existují lidé, kteří mě mají rádi.“
(Prudková, Novotný, 2008, s. 10)

„Každá jednotlivá osoba bez domova je připomínkou pro evropské národy, kolik toho je ještě třeba udělat, než se budeme chtít sami nazvat civilizovanými národy, chvástající se, že udržujeme nejvyšší standardy lidských a občanských práv. Každá jednotlivá osoba bez domova je zvláště bolestnou připomínkou Evropské unii, která pyšně hovoří o sociální dimenzi svého světa a o nových standardech, které chtějí stanovit pro 21. století.“
(Hradečtí, 2006, s. 57)

„Já jsem náchylný, to dělá všechno to, že jsem žil třeba na ulici, a že jsem si nemohl koupit ovoce, nějakou zeleninu, uvařit si něco, nic vůbec, jsem nevěděl co to je kousek masa, večer polívku, když byla, byla dobrá, vařili dobře, nemůžu říct, že špatně, tak tam bylo trochu masa, já jsem neměl nic, v létě tak co roste ovoce na stromech, tak takové to, pár, jak kdy.“ (Respondent č. 4)

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	11
I TEORETICKÁ ČÁST.....	13
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	14
2 BEZDOMOVECTVÍ.....	16
2.1 ETHOS – EVROPSKÁ TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ A VYLOUČENÍ Z BYDLENÍ V PROSTŘEDÍ ČR	17
2.2 ZÁKLADNÍ PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ	19
2.3 TYPY BEZDOMOVců	20
2.4 FORMY BEZDOMOVECTVÍ	21
2.5 CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY OSOB BEZ PŘÍSTŘEŠÍ.....	23
2.6 DŮSLEDKY ŽIVOTA BEZ PŘÍSTŘEŠÍ.....	24
2.7 PLATFORMY POMÁHAJÍCÍ LIDEM BEZ DOMOVA V EVROPSKÉM KONTEXTU	25
3 ETIKA PŘI PRÁCI S OSOBAMI BEZ PŘÍSTŘEŠÍ.....	27
3.1 ETICKÝ KODEX SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČESKÉ REPUBLIKY	27
3.2 LIDSKÁ PRÁVA V ČESKÉ REPUBLICĚ.....	29
3.3 DŮSTOJNOST ČLOVĚKA	31
4 SOCIÁLNÍ PRÁCE NA OBCENÍM ÚŘADĚ V PŘENESENÉ PŮSOBNOSTI	33
4.1 KOŘENY SOCIÁLNÍ PRÁCE NA OBCÍCH V ČESKÉ REPUBLICĚ.....	34
4.2 SOCIÁLNÍ POLITIKA STÁTU V KONTEXTU SOCIÁLNÍ PRÁCE NA OBCENÍCH A MĚSTSKÝCH ÚŘADECH.....	35
4.3 PŮSOBNOST OBCENÍHO ÚŘADU.....	37
4.3.1 Působnost obecního úřadu v oblasti sociální práce dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách	38
4.3.2 Působnost obecního úřadu v oblasti sociální práce dle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů	40
4.3.3 Sociální pracovník a jeho odborná způsobilost.....	42
4.4 CÍLOVÉ SKUPINY KLIENTŮ SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ NA OBCENÍCH A MĚSTSKÝCH ÚŘADECH.....	43
4.5 OBLASTI ČINNOSTI SOCIÁLNÍ PRÁCE NA OBCENÍM ÚŘADĚ	47
4.6 NEPOJISTNÉ SOCIÁLNÍ DÁVKY PRO OSOBY BEZ PŘÍSTŘEŠÍ	48
4.7 SOCIÁLNÍ A NESOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO OSOBY BEZ PŘÍSTŘEŠÍ	50
II PRAKTICKÁ ČÁST	53
5 KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	54

5.1	CÍL VÝZKUMNÉ PRÁCE	54
5.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY:	54
5.3	POJETÍ VÝZKUMU	54
5.4	VÝZKUMNÝ SOUBOR	55
5.5	VÝZKUMNÁ TECHNIKA	56
5.5.1	Polostrukturovaný rozhovor.....	56
5.5.2	Příklady položených otázek	57
5.5.3	Analýza dat sociálního kurátora ze standardizovaných záznamů	58
5.6	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	59
6	VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	60
6.1	ANAMNESTICKÉ ÚDAJE	60
6.1.1	Respondent č. 1	60
6.1.2	Respondent č. 2	60
6.1.3	Respondent č. 3	61
6.1.4	Respondent č. 4	61
6.1.5	Respondent č. 5	61
6.2	VÝSLEDKY VÝZKUMU - OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ.....	62
6.2.1	Kategorie Vztah k okolnímu světu.....	62
6.2.2	Kategorie Bod zlomu	66
6.2.3	Kategorie Život na ulici	68
6.2.4	Kategorie Lidská důstojnost a svoboda.....	71
6.2.5	Kategorie Služby pro lidi bez domova.....	73
6.2.6	Kategorie Prokopat se ven	75
6.3	VYUŽÍVÁNÍ SLUŽEB PRO LIDI BEZ DOMOVA V OTROKOVICÍCH	77
6.3.1	Sociální služby Charity sv. Anežky Otrokovice	77
6.3.2	Sed'árna pro lidi bez domova	77
6.3.3	Využití Sed'árny pro lidi bez domova	79
6.4	ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY	81
6.4.1	Identita a postavení ve společnosti osob bez přístřeší.....	81
6.4.2	Upírání respektu ze strany institucí veřejné správy či poskytovatelů sociálních služeb	83
6.4.3	Oprávněná práva a zájmy osob bez přístřeší.....	84
7	DISKUSE A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	86
	ZÁVĚR	89
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	91
	SEZNAM OBRÁZKŮ	96
	SEZNAM TABULEK.....	97
	SEZNAM PŘÍLOH.....	98
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	99

ÚVOD

Hledání přesné definice toho, kdo to je vlastně bezdomovec, je poměrně náročný úkol. Slovník neologismů (Martincová, 1998, s. 26) uvádí pro slovo bezdomovec tyto významy:

- člověk, který nemá stálé bydliště, domov,
- kdo opustil svou zemi (domov) z důvodu politického útlaku, války, přírodní katastrofy apod.; uprchlík, běželec,
- kdo se neorientuje v současném složitém světě techniky, záplavy informací (bezdomovci informačního věku).

V České republice je odhadem Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) (2015, s. 7) téměř 68,5 tis. osob bez bydlení. Zajímavostí statistiky je, že z celkového odhadu počtu nebydlících je 23,6 % žen, 11,9 % osob do 18 let a 10,3 % tvořily osoby nad 65 let. MPSV odhaduje, že na 1 000 obyvatel připadá celkem 11,8 osob ohrožených bezdomovectvím. Konkrétně ve Zlínském kraji byl počet osob bez domova odhadnut na 3 268, na 1 000 obyvatel připadalo 5,6 osob ohrožených bezdomovectvím. Dá se očekávat, že obdobná čísla platí i pro zhruba osmnáctitisícové město Otrokovice, jehož osoby bez domova, konkrétně uživatelé nesociální služby Sed'árna, jsou účastníky výzkumu.

Teoretická část práce se zabývá vysvětlením pojmu bezdomovectví, jeho klasifikací dle ETHOS, sociálními službami určenými pro tuto cílovou skupinu a základními pojmy souvisejícími se sociální prací s osobami bez přístřeší. Dotýká se etiky sociální práce a popisuje sociální práci v přenesené působnosti na obecním a městském úřadu a postavení sociálního pracovníka v systému veřejné správy obecně.

Sociální pracovníci obecních úřadů jsou společně s pracovníky sociálních služeb ti, kteří se s osobami bez přístřeší nejčastěji v rámci své pracovní náplně setkávají a tlak místních samospráv na nalezení „řešení bezdomovectví“ právě v tom jejich městě je poměrně velký. Najít rovnováhu mezi potřebami zaměstnavatele a potřebami klientů je jedním z etických dilemat sociálních pracovníků, které se prolínají celou jejich činností.

V praktické části práce je proveden kvalitativní výzkum formou polostrukturovaného rozhovoru s uživateli nesociální služby Sed'árna – mobilní buňky pro osoby bez přístřeší, který si klade za cíl prozkoumat, zda osoby bez přístřeší v Otrokovicích prožívají svůj život jako naplněný a zda mají z jejich pohledu možnost o něm plně rozhodovat. Dalším cílem je zjištění, zda osoby bez přístřeší mají sníženou sebeúctu a vědomí vlastní důstojnosti. Rovněž je provedena analýza systému fungování služby Sed'árna a jejího zařazení do systému péče o osoby bez domova v Otrokovicích.

Autor pracuje jako vedoucí oddělení sociální pomoci na Městském úřadu Otrokovice, kde vede kolektiv devíti sociálních pracovníků, kteří přímo pracují s osobami bez přístřeší či osobami ohroženými ztrátou domova. Výsledky výzkumu může využít přímo pro další nastavení sociální práce s touto cílovou skupinou, motivaci a vzdělávání sociálních pracovníků a rozšíření vědomostí o uživatelích nesociální služby Sed'árna – mobilní buňky pro osoby bez přístřeší. Je pro něj osobně významné téma prozkoumat, neboť údaje o uživatelích dosud nebyly podrobeny žádnému předchozímu komplexnímu výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Domov: „Mít domov může být chápáno jako: mít slušné obydlí (či prostor), způsobilé k naplňování potřeb dané osoby a její rodiny (fyzická doména); mít možnost uchovat si soukromí a udržovat společenské vztahy (sociální doména) a mít výlučné vlastnictví, jistotu užívání a právní nárok (právní doména)“ (Hradecký, 2007, s. 11)

„**Bezdomovec** je člověk, kterého z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta bydlení nebo který je touto ztrátou ohrožen, žije na veřejných místech či v neadekvátních anebo nejistých bytových podmínkách. Bezdomovec je však, a to si ne všichni uvědomují, především člověk bez domova.“ (Prudková, Novotný, 2008, s. 10)

Přenesená působnost obecního úřadu je působnost územní správy ve věcech, které stanoví zvláštní zákony; v základním rozsahu svěřeném obci je vykonávána orgány obce určenými tímto nebo jiným zákonem. Stát přenáší určitou svou pravomoc na vyšší územněsprávní celek. (§ 61 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení))

Samostatná působnost obecního úřadu: „Obec spravuje své záležitosti samostatně. Státní orgány a orgány krajů mohou do samostatné působnosti zasahovat, jen vyžaduje-li to ochrana zákona, a jen způsobem, který zákon stanoví. Rozsah samostatné působnosti může být omezen jen zákonem. Pokud zvláštní zákon upravuje působnost obcí a nestanoví-li, že jde o přenesenou působnost obce, platí, že jde vždy o samostatnou působnost.“ (zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení))

Sociální práce: „Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů“. Matoušek (2003, s. 213)

Sociální práce: „Sociální práce je praktická profese a vědecký obor, které podporují sociální změnu, sociální soudržnost, práva a svobodu lidí. Zásady sociální spravedlnosti, lidských práv, kolektivní zodpovědnosti a respektování rozdílností jsou základem sociální práce. S pomocí teorií sociální práce, sociálních věd, humanitních oborů a tradičních (původních) poznatků, sociální práce zapojuje lidi a struktury do řešení problémů života a do posilování sociálního blaha“ (ISFW, ©2015)

Sociální služba: „Činnost nebo soubor činností podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.“ (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách)

„**Nepříznivou sociální situací** je oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením.“ (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách)

„**Sociálním vyloučením** se rozumí vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace.“ (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách)

2 BEZDOMOVECTVÍ

Ačkoliv většina publikací týkající se problematiky bezdomovectví zmiňuje osoby bez přístřeší či zkráceně bezdomovce v České republice jako tzv. nový fenomén, domnívám se, že téměř třicet let po pádu železné opony a přerodu naší země směrem k demokratickému vývoji již tento fenomén není tak nový, jak by se mohlo zdát.

Prudková, Novotný (2008, s. 9) uvádí, že před rokem 1989 termín **bezdomovectví** neexistoval, ačkoliv bezdomovci ano. Jednalo se hlavně o osoby, které nemohly bydlet u rodičů a neměly vlastní rodinu, osoby po skončení ústavní výchovy či o lidi rozvedené. Často se sem řadí i tzv. montéři, jejichž práce byla rozeseta po mnoha místech u nás i v zahraničí, nebyli schopni udržet partnerský vztah a vlastní domov neměli. S ohledem na tehdejší zákonnou povinnost aspoň formálně pracovat však každý měl zaměstnání a místo, kde bydlel, např. podnikovou ubytovnu. Tyto osoby byly vyčleněny na okraji společnosti a jejich sociální status byl obecně nízký, avšak nežily na ulici, neboť toto by minulý režim nepřipustil. Po roce 1989 došlo k velkým změnám v politicko-ekonomické situaci země, podnikové ubytovny byly prodány, popř. i samotné podniky a bylo na lidech, aby se přizpůsobili nabyté svobodě se všemi z toho plynoucími právy, ale i povinnostmi.

V současné době prakticky asi těžko najdeme osobu, která by se s člověkem, jenž by se dal označit za bezdomovce, nesetkala; i když si toho možná není vědoma, převážně kvůli různé typologii bezdomovectví zahrnující i bydlení tzv. nejisté, o němž se zmíníme později. Problém bezdomovectví vstoupil do politických diskursů a mnoho komunálních i centrálních politiků si začíná uvědomovat, že bez zásadní koncepční role státní sociální politiky, nastavení optimálního systému sociálního bydlení a návazného dávkového systému, bude tento fenomén jen obtížně řešitelný.

Český právní řád používá výraz **bezdomovec** pro člověka bez státní příslušnosti, což již neodpovídá ustálené praxi. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, používá termín **osoba bez přístřeší**, což lze v kontextu praxe sociálních pracovníků chápat téměř jako synonymum. Některým politikům se zase zalíbilo slovní spojení **osoba společensky nepřizpůsobená**, což je v dnešní vzedmuté vlně tzv. akticikánismu používáno spíše jako náhradní, zdánlivě politicky korektnější výraz pro Romy, avšak z hlediska sociální práce je to slovní spojení opět velice problematičné.

I Hradecký a Hradecká (1996, s. 27) připouští, že hledání odpovídajícího obsahu tohoto pojmu je prací nanejvýše obtížnou. „Každá definice bezdomovství bude vlastně ve svém obsahu vágní a posunovatelná. Výrok, že bezdomovec je někdo, kdo ztratil, nebo opustil

svůj domov, svůj byt, své ubytování, kdo neumí vyřešit komplikované problémy a hledá nebo přijímá pomoc od sociálních pracovníků, města, dobrovolných organizací, je nepřesný a nedostatečný.“ Autoři rovněž přesně vystihují (1996, s. 27) výčet okolností, při jejichž naplnění se dá hovořit o osobě jakožto o bezdomovci. Jedná se o:

- **absenci střechy nad hlavou** (spaní na ulici či jiných veřejných místech),
- **absence domova** (život v instituci nebo v dlouhodobém či krátkodobém podnájmu nebo ubytovnách různého typu),
- **bydlení nejisté** (squat, bydlení bez smlouvy).

Prudková, Novotný (2008, s. 10) uvádí, že bezdomovec „...je člověk, kterého z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta bydlení nebo je touto ztrátou ohrožen, žije na veřejných místech či v neadekvátních nebo nejistých bytových podmínkách...jedná se však především o člověka bez domova, který je místem, kde je člověk obklopen péčí a láskou, kde je zázemí, podpora, přijetí, bezpečí, ochrana.“

2.1 ETHOS – Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení v prostředí ČR

V současnosti je nejuznávanější souhrnnou **typologií bezdomovectví** tzv. **ETHOS**, tedy Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení vytvořená Evropskou federací národních sdružení pracujících s bezdomovci (FEANTSA). Jak uvádí **Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020** (2013, s. 8, 9), dle ETHOS je označení bezdomovec souhrnné označení pro heterogenní populační skupinu zahrnující jak viditelné bezdomovce, tj. osoby, které spí venku (bez střechy), tak osoby, které v důsledku nemožnosti zajistit si jiné bydlení žijí v ubytovacích zařízeních pro bezdomovce, dále osoby, jejichž bydlení je nejisté, a také osoby, které žijí v podmínkách, jež neodpovídají minimálním standardům bydlení v daném kulturním a sociálním prostředí.

V souladu s touto typologií pak MPSV ve výše uvedené koncepci definuje základní pojmy: **ohrožení ztrátou bydlení** jako proces vznikající od samého vzniku ohrožení vyloučení z bydlení; **bezdomovectví** jako proces od ztráty bydlení po možnost skutečného návratu do obvyklého způsobu života či jako situaci, která v sobě některou z těchto částí uvedeného procesu obsahuje. Bezdomovcem v tomto pojetí je pak osoba, která se v tomto procesu nachází jako jeho přímý účastník **v kterékoliv jeho fázi**; osoba ohrožená bezdomovectvím

je pak potenciálním bezdomovcem. Bydlením je míněn byt, nikoliv ubytování, a to zejména dostupné nájemní bydlení.

Ačkoliv se legislativcům doposud nepodařilo toto terminologické vyjasnění vtělit do některé ze zákonných norem, je vytvoření Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020 a pravidelné kontroly plnění této strategie ze strany MPSV jednoznačným krokem vpřed. Plánovaná reforma druhů a forem poskytování sociálních služeb a s tím spojená novela zákona o sociálních službách, případně dlouho očekávaný (a mnohokrát odkládaný) zákon o sociálním bydlení, jsou normy, které by mohly, resp. přímo měly, z této koncepce vycházet.

Hradecký (2012, s. 21) uvádí, že odhadovaný **počet osob bez přístřeší** v České republice je dle definice ETHOS přibližně **30 000**. Avšak odhadovaný počet potencionálních bezdomovců (žijících v nevyhovujícím nebo nejisté bydlení, osoby předlužené bez schopnosti platit nájem a služby spojené s bydlením) je až **100 000 osob**. Tato čísla jsou poměrně alarmující.

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, do jehož gesce problematika bydlení částečně spadá, uvádí (2011, s. 101), že mezi **skupiny nejohroženější bezdomovectvím** patří zejména rodiny seniorů jednotlivců nad 65 let, lidé na začátku a po skončení své profesní kariéry, lidé znevýhodnění na trhu bydlení z důvodu své národnosti, rasy či náboženství, osoby se zdravotním postižením a domácnosti s jedním dospělým s dětmi či domácnosti s dlouhodobě nezaměstnaným. Typologie ETHOS proto poukazuje na skutečnost, že problematika bezdomovectví je mnohem širší a týká se většího okruhu lidí než by se na první pohled mohlo zdát. Omezené zdroje příjmů, zastaralá kvalifikace či zdravotní postižení mohou být snadnou cestou na ulici, proto je jednou z povinností sociálních pracovníků obcí v rámci depistáže osoby ohrožené ztrátou bydlení vyhledávat a pomáhat jim rozvíjet kompetence k tomu, aby si stávající bydlení udržely a byly schopny jej platit a udržovat odpovídající sousedské vztahy.

2.2 Základní příčiny bezdomovectví

„Bezdomovci jsou velmi různorodí lidé z různých společenských vrstev, vyrůstali v různých rodinách, mají různý stupeň dosaženého vzdělání a jsou různého věku. Najdeme mezi nimi zkrachovalé podnikatele, bývalé drogové bossy, invalidní, někdy i starobní důchodce, inženýry propadlé alkoholu, opakovaně trestané osoby, zestárlé kněze...ale i svérázné dobrodruhy, kteří si bezdomovectví zvolili více méně dobrovolně.“

Prudková a Novotný (2008, s. 15)

Hradečtí (1996, s. 33) dělí **spouštěcí vlivy bezdomovectví** na faktory subjektivní a objektivní. Faktory objektivní ovlivňuje sociální politika a legislativa, faktory subjektivní má pak v sobě každý jedinec, rodina či sociální skupina. Hradečtí (1996, s. 34) na rozdíl od všeobecně panující představy uvádí, že nejčastějšími spouštěcími vlivy bezdomovectví nejsou alkoholismus a toxikomanie. Spouštěcími mechanismy nejčastěji jsou **pocit osamělosti, prázdnoty a izolace**. Příčiny bezdomovectví jsou navíc různé u mužů, žen a mladistvých.

Jednoznačná a přesvědčivá odpověď na otázku po spouštěcích vlivech bezdomovectví je předmětem mnoha odborných debat. Osobně jsem potkal při své práci s případy, kdy člověk bez domova alkohol či jiné návykové látky nikdy v průběhu života neužíval, přesto vlivem mnoha různých okolností žil jako bezdomovec. Domnívám se, že se vždy jedná o souhru mnoha okolností, přičemž rizikové chování člověka, pocit osamělosti v kombinaci s nešťastně nastavenou státní sociální politikou hraje zřejmě rozhodující roli. Hledání příčiny bezdomovectví u respondentů výzkumu se ostatně věnuje i praktická část této práce.

Převládající příčinou bezdomovectví u mužů jsou nejčastěji **faktory materiální** (ztráta bytu, ztráta zaměstnání, nedostatečné příjmy), mnohdy v kombinaci s faktory osobními (nemoc, osamělost, stáří, alkoholismus či závislosti). Muži bezdomovci jsou ve společnosti viditelnější, neboť svou situaci prožívají více veřejně a poměrně aktivně vyhledávají sociální i nesociální služby určené osobám bez přístřeší.

Příčinu bezdomovectví u žen pak spatřují Hradečtí (1996, s. 34) obvykle především v nezvládnutých problémech v **partnerských vztazích**, které mají často násilný charakter. Pro ženy je typické bezdomovectví skryté, protože ženy si více uvědomují všechna rizika bezdomovectví zjevného, v rámci kterého se osoby bez přístřeší stávají zhusta oběťmi trestné činnosti. Svou situaci řeší tedy bydlením u kamarádky, rodičů, bydlením na ubytovně apod. Přestože svou sociální situaci skrývají před okolním světem, je tato ale o to

závažnější, že je na jejich životní cestě často doprovází jejich děti. Tyto ženy bývají často klientkami orgánů sociálně právní ochrany dětí, jež rovněž působí na obecních, resp. městských úradech.

Mezi nejčastější příčiny bezdomovectví dětí a mladistvých se řadí **opouštění institucionální výchovy** bez získaných dovedností vedoucích k získání a udržení samostatného bydlení. Prudková a Novotný (2008, s. 16) hovoří přímo o jejich „návyku na ústav“, který jim brání v následném životě ve společnosti. Mezi další příčiny bezdomovectví u mladistvých patří nedostatečné kapacity služeb typu domy na půl cesty, nefunkční rodinné zázemí, domácí násilí, týrání či psychická deprivace dítěte, závislost na alkoholu a drogách, patologické hráčství, případně zdravotní komplikace (schizofrenie, mentální retardace apod.). Mezi příčiny se řadí také neschopnost vyplnit smysluplně volný čas, nezájem rodičů či ztráta autority rodiny ve společnosti.

Dle Prudkové a Novotného (2008, s. 16) mezi nejčastější příčiny ztráty domova patří u českých bezdomovců **rozpad rodiny** následovaný **ztrátou zaměstnání a propuštění z výkonu trestu odnětí svobody**. Hála (2006, s. 35) mezi časté příčiny bezdomovectví řadí ještě propouštění chronicky duševně nemocných z psychiatrických léčeben, nedostatek sociálních bytů, bezdomovectví z vlastního rozhodnutí, protest, hledání svobody, uznání a respektu. V této souvislosti se jeví jako zcela neuvěřitelné, že mnoho psychiatrických léčeben neprovozuje tzv. sociální lůžka, která by jejich pacienti mohli využívat po skončení lékařské péče hrazené pojišťovnou a využít je jako přechodné místo a zázemí pro hledání následného bydlení, ačkoliv systém psychiatrickým léčebnám zřídit taková lůžka umožňuje. Pacienti se tak po léčbě okamžitě vrací zpět do prostředí, ze kterého vzešli, a podstoupená léčba se tím pádem májí účinkem. Dochází potom k opakovaným hospitalizacím, což je zatěžující jak pro pacienty, tak pro zdravotnický i sociální systém.

2.3 Typy bezdomovců

Autoři zabývající se fenoménem bezdomovectví rozlišují poměrně přesně **typologii bezdomovců**. Hradečtí (1996, s. 35) uvádí, že mezi nejtypičtější skupiny bezdomovců patří

- a) osoby žijící na ulici, neschopné vytvořit osobní vztahy, trpící často mentální vadou, přítomnou nebo minulou,
- b) osoby nemocné mentální chorobou, osoby se somatickými či psychosomatickými chorobami,
- c) alkoholici,

- d) uživatelé omamných prostředků (drog), patologičtí hráči,
- e) osoby fyzicky postižené, skupina, do které můžeme zahrnout epileptiky a osoby postižené vrozenými poruchami,
- f) osoby společensky nebo mentálně neadaptabilní, charakterizované svou nestálostí a nestabilitou,
- g) osoby ve stavu deprese, úzkosti, sklíčenosti, hledající pomoc a radu,
- h) mladí lidé nečekaně se ocitnuvší na ulici, nezaměstnaní, hledající, destabilizovaní,
- i) osoby bez trvalého bydliště, navíc nezaměstnaní,
- j) ženy osamělé, s dětmi, těhotné, vyloučené rodiči z domova, ženy staré,
- k) děti ulice, děti týrané a jinak frustrované, děti sociálně deprivované,
- l) osamělí důchodci, toužící po lidském teple a pochopení,
- m) propuštění vězni,
- n) slepí a hluší,
- o) migranti,
- p) nemocní AIDS, HIV pozitivní.

Z této typologie lze potom snadno odvodit i příčinu způsobu jejich života a následky, které jim tento život přináší.

2.4 Formy bezdomovectví

Ačkoliv jen s obtížemi lze lidský život absolutně vměstnat do zjednodušujících škatulek a kategorií, přesto se odborníci snaží vytvořit jistou typologii osob bez přístřeší dle formy dle stylu jejich života. Mezi nejčastější formy bezdomovectví patří bezdomovci **zjevní, skrytí a potenciální**.

Prudková s Novotným (2008, s. 13) za **zjevné** bezdomovce považují ty, které poznáme na první pohled. Mezi jejich vnějšíkové charakteristiky patří zápach, nepřiměřená obuv, špinavé šaty apod. U sebe mají stále celý svůj majetek ukrytý nejčastěji v igelitových taškách. Žijí na veřejných místech a většina z nich jsou klienty některé ze sociálních služeb. Mezi jejich hlavní životní potřeby patří opatřit si jídlo, teplo, popřípadě aspoň základní přístřeší. Často bývají většinou populací označováni jako tzv. dobrovolní bezdomovci, kteří si tento styl života sami zvolili za cenu získané svobody, nicméně tato dobrovolnost je značně diskutabilní a poměrně dosti závisí na konkrétní sociální situaci a životním příběhu každého dotyčeného člověka bez domova.

„Bezdomovci z přesvědčení se nepodřizují žádným pravidlům a nemají ani žádné povinnosti. Tato svoboda je však vykoupena absencí požitků, kterých bychom se my vzdát nechtěli – ať už je to kvalitní pravidelná strava, pohodlné bydlení nebo relativní dostatek financí. Uvažovat o návratu do společnosti je pro mnoho bezdomovců nemyslitelné. Na svoji svobodu a alternativní život už si zvykli. Přežívání na ulici je naučilo skromnosti, a tak si vystačí s tím, co mají. Zabývají se pouze krátkodobými problémy – kde budou dnes spát a jak zítra získají peníze nebo jídlo. Co bude za měsíc, je však nezajímá. Žijí tady a teď.“ Kopřivová (2006, s. 22)

S ohledem na skutečnost, že tato skupina bezdomovců je nejvíce viditelná a jsou nejčastějšími uživateli sociálních služeb, vytváří se tak často stereotyp o tom, že všichni bezdomovci jsou takoví. Jednalo by se však o velmi zjednodušující pohled.

Další forma bezdomovectví je tzv. **skrytá**. Prudková s Novotným (2008, s. 14) uvádí, že tento typ osob nelze na rozdíl od bezdomovců zjevných odlišit dle jejich zevnějšku, neboť na tento velmi dbají, chodí upravení a mají vždy dobře padnoucí čistý oděv. Zjevnými bezdomovci opovrhují a snaží se od nich co nejvíce distancovat. V zimě vyhledávají bydlení v azylových domech a ubytovnách, ale na žádném místě nevydrží příliš dlouho, místa často mění a krom pomoci s hledáním bydlení se na sociální pracovníky příliš neobracují. Přestože jejich přesný počet není znám, Prudková s Novotným (2008, s. 14) se domnívají, že jejich počet je podstatně vyšší než počet bezdomovců zjevných.

Poslední skupinu tvoří bezdomovci **potenciální**, tedy osoby, kterým bezdomovectví hrozí. Jsou to lidé, kteří často pracují a bydlení v nějaké podobě sice mají, avšak jedná o bydlení nejisté. Jedná se o osoby žijící v nejistých nájemních bytech, bez řádné nájemní smlouvy, osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, po ústavní léčbě v psychiatrické léčebně, po skončení ústavní či pěstounské péče, rozvedení, nezaměstnaní, osoby s alkoholovými i nealkoholovými závislostmi, osoby bez stabilního rodinného zázemí apod. Jedná se osoby, které mohou o bydlení přijít doslova ze dne na den. Jedná se často o osoby, které by bez větších problémů zvládly samostatné bydlení, ale jeho systémová nedostupnost (finanční, místní, prostorová) a absence zákona o sociálním bydlení je však ponechává v kategorii bezdomovci.

2.5 Charakteristické znaky osob bez přístřeší

Prudková s Novotným (2008, s. 22, 23) uvádí následující charakteristické znaky osob bez přístřeší.

- a) **Vztah k majetku** – veškerý svůj majetek, který by se někdy dal označit za odpadky, mají neustále s sebou, v taškách, batozích či v nákupních vozících.
- b) **Ošacení** – často nezvyklé kombinace oděvů, dle aktuální nabídky charitního šatníku či jiných zdrojů, při jeho pořizování hraje největší roli praktická stránka, tedy nejčastěji, aby bylo teplé. Osoby bez přístřeší často vrství oblečení na sebe dle aktuální dispozice. Rovněž většinou neperou, špinavé prádlo vyhazují a snaží se opatřit si nové. V zimním období bývá největším problémem dobrá pevná obuv, neboť této je v charitních šatnících tradiční nedostatek.
- c) **Zevnějšek** – péče o vzhled u většiny bezdomovců není na odpovídající úrovni, záleží však na délce pobytu na ulici. Ze začátku většinou mají snahu o sebe pečovat, časem však péči o zevnějšek přebijí jiné, existenční problémy, navíc není v jejich možnostech provést hygienu, kdykoliv by to bylo třeba. Jak u žen, tak u mužů čas strávený na ulici a případná konzumace alkoholu, otupí hygienické návyky a často provádějí hygienu až v krajních případech (kožní nemoc, nutnost lékařského zákroku).
- d) **Kultura bydlení** – má pochopitelně nízkou úroveň. Část osob bez domova se snaží v mezích možností zachovat aspoň základní kulturu, používají matrace, přikrývky, deky, v případě postaveného přístřešku se snaží uklízet, větrat či jej všemožně zvelebovat, ale s ohledem na okolnosti je pro ně velice těžké pořádek udržet. Osoby bez přístřeší se často stahují k nákupním centrům, nádražím a jiným otápeným veřejným budovám, kde je pro ně příležitost získat obživu a ohřát se.
- e) **Zdroj obživy** – mezi typické zdroje obživy patří nepojistné sociální dávky, část bezdomovců pobírá invalidní či starobní důchody. Dále se zabývají žebráním, drobnými krádežemi potravin, hledají obživu v kontejnerech, případně sbírají kovy či příležitostně pracují.
- f) **Komunikace** – pro bezdomovce je typické, že příliš nehovoří spolu, ale vedle sebe, každý si totiž povídá o svém tématu, svých problémech a to, co říká druhý, příliš neřeší a nevnímají. Při komunikaci se sociálními pracovníky mají tendenci poukazovat na druhé či řešit společenské problémy jakožto formu útěku před problémy vlastními.

2.6 Důsledky života bez přístřeší

Životní styl bezdomovectví, obzvláště jeho zjevná forma, má mnoho důsledků. Dle Bartáka (2006, s. 109) je mezi bezdomovci vyšší výskyt chronických onemocnění, vyšší prevalence infekčních chorob i častější problémy s duševním zdravím, přičemž zdravotní stav se zhoršuje s rostoucím věkem. Nejčastěji uváděnými onemocněními jsou **duševní choroby a kožní onemocnění**, ale také **vysoký krevní tlak a úzkosti či deprese**. Osoby bez přístřeší většinou kouří, konzumují alkohol a mají i zkušenosti s nelegálními drogami, nejčastěji s marihuanou a hašišem, výjimečně i s inhaláty (např. toluenu), které jsou považovány za „drogy chudých“. Bezdomovci mívají **problém se zajištěním lékařské péče** a málo navštěvují lékaře. Největší problém pro bezdomovce představuje finanční „náročnost“ předepisovaných léčiv.

Přístup každého občana České republiky ke zdravotní péči je upraven Listinou základních práv a svobod v čl. 31, kde se praví:

„Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.“

Dle zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů, vzniká zdravotní pojištění dnem narození, jedná-li se o osobu s trvalým pobytem na území České republiky. Jak uvádí Šupková (2007, s. 11 a dále), tak přístup k základní zdravotní péči je ze zákona možný i pro bezdomovce. U bezdomovců však z nejrůznějších důvodů, vyplývajících z jejich nepříznivé situace, dochází k nepravidelným platbám pojišťovně a narůstání dluhu. Základní **rozpor** potom vězí **mezi právem na zdravotní péči** na straně jedné a **povinností hradit si pojistné** na straně druhé. Navzdory tomu však náš právní řád jednoznačně chrání právo všech osob na základní zdravotní péči. Toto právo však bývá někdy bezdomovci upřeno s argumentací, že je „nepojištěn“, což je pro značnou část bezdomovců z hlediska zákona nemožné. Na základě tohoto tvrzení pak někteří bezdomovci už zdravotní péči ani nevyhledávají, což je rizikové pro ně i jejich okolí i budoucí náklady na péči.

Zajímavým bodem je vžitá představa o závislosti na alkoholu většiny osob bez přístřeší. Ve vztahu ke kombinaci závislostí na alkoholu či drogách a bezdomovectví Barták uvádí (2006, s. 109), že mezi výskytem **závislosti** nebo jiné duševní poruchy a bezdomovectvím existuje úzký vztah, ve kterém však není vždy snadné rozlišit **příčinu a následek**. Duševní nemoc v kombinaci se socioekonomickými problémy může být spouštěcím mechanismem

bezdromovectví. Naopak bezdromovectví může vést k duševním potížím, depresím a užívání návykových látek.

2.7 Platformy pomáhající lidem bez domova v evropském kontextu

Ač je země sebebohatší, bezdromovectví se vyskytuje všude. Přes masivní sociální politiku některých států (Kanada, severské země Evropy) se nepodařilo bezdromovectví vymýtit a zdá se, že v menší či větší formě k lidskému společenství patří. Hradečtí (2008, s. 57) uvádí, že počet bezdromovců v Evropské unii se po několik let zvyšuje, denně vyhledává naléhavě přenocování nebo ubytování 1,1 milionu osob. V průběhu roku je to nejméně 1,8 milionu osob, které si nemohou dovolit „luxus“ bydlení.

Evropská unie ve svém materiálu **Bílá kniha sociální politiky** (1994) uvádí jako jednu ze svých priorit společenskou integraci všech sociálních skupin, zajištění sociální inkluze a snahu o to, aby se relativně dobře dařilo všem. Evropská unie tímto deklaruje, že vnímá bezdromovectví jako tíživý problém.

Evropská federace národních organizací pracujících s bezdromovci **FEANTSA** byla založena roku 1989, sídlí v Bruselu a zastřešuje cca sto nevládních organizací z třiceti evropských zemí (nejen členských států EU), které poskytují služby lidem bez domova. Koordinuje aktivity národních sdružení a podporuje úsilí o potírání sociálního vyloučení na lokální i evropské úrovni. Její součástí je **Evropská observatoř pro bezdromovectví** (Česká republika je zapojena od roku 2005), což je platforma zaměřená na tvorbu a publikování odborných textů týkajících se bezdromovectví. Všechny členské země zveřejňují každý rok Národní zprávu o bezdromovectví, která jsou podkladem pro vypracování Evropské zprávy o bezdromovectví, kterou publikuje FEANTSA. (Feansta, © 2017)

Z dalších organizací můžeme zmínit **Evropskou síť sdružení bojujících proti chudobě a společenskému vyloučení**, což je sdružení, jehož posláním je umožnit osobám a skupinám osob žijícím v nozi a společenském vyloučení uplatňovat jejich odpovědnost a užívat jejich práv, prolomit izolaci a společenské vyloučení. Jejich úkolem je hledat vhodné spojence v dalších oblastech občanské společnosti, spolupracovat s podobně zaměřenými organizacemi v zahraničí a snažit se o vytváření společných stanovisek. Důležitá je i vazba na veřejnou správu, politiky a média. (EAPN ČR, © 2017)

Organizací, která dlouhodobě nabývá na významu je **Evropská federace potravinových bank (FEBA)**, jenž sdružuje potravinové banky pro boj proti hladu a plýtvání. Potravinové

banky shromažďují, skladují a prostřednictvím neziskových organizací či obcí distribuují přebytečné potraviny obchodníkům. Mezi hlavní cíle potravinové banky patří:

- bojovat proti plýtvání potravinami,
- dělit se o ně s těmi, kteří mají hlad,
- obnovovat solidaritu mezi lidmi.

Členem FEBA je i **Česká federace potravinových bank**. Sociální pracovníci Městského úřadu Otrokovice úzce spolupracují s Potravinovou bankou ve Zlínském kraji, z. s., jejímiž zakládajícími členy jsou neziskové organizace Elim Vsetín, o. p. s, Azylový dům pro ženy a matky s dětmi o. p. s, a NADĚJE, pobočka Zlín. Potravinová banka České republiky předává potraviny výhradně přes organizace, které se věnují práci s lidmi v nouzi. Odběratelem se může stát:

- organizace poskytující sociální služby,
- obecní nebo městský úřad, resp. jeho sociální odbor,
- farnost,
- organizovaná občanská iniciativa.

(Česká federace potravinových bank, © 2017)

Město Otrokovice jako jedno z málo měst v České republice díky smlouvě o spolupráci s Potravinovou bankou pro Zlínský kraj distribuuje potraviny lidem bez domova na Otrokovicku prostřednictvím sociálních pracovníků svého sociálního odboru.

3 ETIKA PŘI PRÁCI S OSOBAMI BEZ PŘÍSTŘEŠÍ

„Etika (z řeckého éthos - mrav, zvyk, obyčej, charakter) je **teorií morálky** (tj. teorie správného a nesprávného jednání). Je to věda o morálce jako stránce společenského života člověka, o původu a podstatě morálního vědomí a jednání - zabývá se tedy studiem morálky. **Etika se snaží objasnit principy a hlediska, která vedou člověka k odpovědnému jednání.** Studium etiky může pomoci najít řešení v případě etického dilematu. Díky etické reflexi bývá rozhodnutí informovanější.“

(Nečasová, 2001, s. 11)

Jak uvádí Prudková s Novotným (2008, s. 65), sociální pracovník by měl být ve vztahu ke klientovi jako **rovnocenný partner** podílející se na řešení jeho tíživé sociální situace. Ve skutečnosti tato rovnováha však má své hranice a sociální pracovník má nad klientem téměř vždy mocensky navrch. Vzniká tak známý konflikt nazývaný **moc versus pomoc**. Sociální pracovník by svou převahu neměl dávat příliš najevo, protože pro klienty, obzvláště pro osoby bez domova, může být obtížné v dané situaci do tlakem vyjádřit přesně své potřeby a definovat pro sociálního pracovníka svou zakázku, se kterou se na něj obracejí.

Fischer a Milfait (2008, s. 14) definují **etiku pro potřeby sociální práce** jako „...**uvažování o mravním chtění nebo jednání člověka se zřetelem na jeho osobu nebo podmínky, ve kterých se nachází.**“ Pracovní etiku sociální práce zasazují do kombinace vztahů mezi těmito oblastmi:

- klient nebo uživatel sociální služby nebo zakázky,
- společenské prostředí a okolnosti zadání služby nebo zakázky,
- osoba sociálního pracovníka jako vykonavatele služby nebo zakázky.

Smysl etiky v sociální práci spatřují Fischer a Milfait (2008, s. 19) v možnosti, aby jejím prostřednictvím sociální pracovník rozeznal **principy a hodnoty** a dovedl s nimi pracovat v příslušném kontextu.

3.1 Etický kodex sociálních pracovníků České republiky

Fischer a Milfait (2008, s. 93) vidí smysl etických kodexů ve vyjádření poslání profese, zabezpečení vedení a inspirace členům, vytváření a udržení profesní identity, zdůraznění statusu profese, ochraně klientů před zneužitím moci a zanedbáním péče. Etické kodexy

odkazují na morálku společnosti v obou jejích funkcích – regulační (pravidla se v průběhu historie mění) a legitimační (etika, pomocí které jsou pravidla odůvodněna).

Bandit, Davidová, Macurová, Opatrný (2015, s. 7) uvádí, že Etický kodex sociálních pracovníků v České republice, který v roce 1995 vytvořila **Společnost sociálních pracovníků**, vymezuje hodnoty, principy a zásady chování a jednání osob v určitém profesním či institucionálním kontextu. Jeho ustanovení bylo velmi významným krokem pro kvalitu sociální práce v České republice a o kvalitě tohoto kodexu svědčí skutečnost, že od roku 1995, kdy vznikl, je téměř beze změn (jedno dílčí doplnění proběhlo v roce 2006). Sociální pracovníci jej přijímají dobrovolně, jeho přijetím vyjadřují svou příslušnost k profesi a je pro ně zdrojem etických zásad, možností k vymezení vůči ostatním profesím a i povzbuzením ke zvyšování odbornosti pro naplnění profesní role.

Dle Prudkové s Novotným (2008, s. 65) kodex pomáhá při rozhodování se v nejednoznačných situacích, je určitým kritériem pro hodnocení praxe z pohledu etického a tím, co pomáhá udržovat identitu profese. Dává tedy sociálnímu pracovníkovi určité mantinely, v kterých se může pohybovat. Jak však připomínají Fischer a Milfait (2008, s. 93), etický kodex nemůže být detailním návodem, jak postupovat, sociální pracovník musí stále nad svými kroky a postupy přemýšlet a vytvářet si vlastní úsudek a prostor pro rozhodování. Rovněž etický kodex nemůže nahradit výchovu, vzdělávání a celoživotní vzdělávání pracovníků či supervizi.

Fischer a Milfait (2008, s. 93) dávají etický kodex do přímé souvislosti s pojmy **profesionál a professionalismus**. Professionalismus potom definují jako „...systematickou teoretickou základnu a specifické praktické dovednosti, autoritu profese u klientů a společnosti, kulturu profese včetně etického kodexu, významných profesních hodnot a oddanosti poslání profese.“

Mezi hlavní principy zdůrazněné v Etickém kodexu sociálních pracovníků ČR patří:

1. **Etické zásady** - hodnoty demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti, respekt k jedinečnosti každého člověka, právo každého jedince na seberealizaci, profesionální odpovědnost apod.
2. **Pravidla etického chování sociálního pracovníka** – podpora klientů k vědomí vlastní odpovědnosti, ochrana důstojnosti a lidských práv, zákaz diskriminace, ochrana soukromí a důvěrnosti, podpora klienta ve využívání dávek a služeb, podpora klienta ve hledání řešení, plnění povinností vůči zaměstnavateli,

respekt ke kolegům, zvyšování prestiže profese sociálního pracovníka, uplatňování nových postupů a metod, snaha o změnu společenského prostředí k lepšímu.

3.2 Lidská práva v České republice

Článek č. 30 **Listiny základních práv a svobod** jako součásti ústavního pořádku České republiky praví:

„(1) Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele.

(2) Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.

(3) Podrobnosti stanoví zákon“.

Listina základních práv a svobod tedy nijak neupravuje právo člověka na bydlení. Implicitně se však dá dovodit, že ztráta bydlení a bezdomovectví vyvolávají stav hmotné nouze, ve které se již stát v Listině zavazuje pomoci. V současné legislativní situaci však se dá pouze výkladem dovozovat, zda zmíněné „zajištění základních životních podmínek“ znamená i zajištění bydlení neboť v žádném navazujícím právním předpise tato situace není akcentována.

Ife (2001, s. 11, 12) uvádí, co lze rozlišovat jako **lidské právo** a co nikoliv.

1. „Realizace nárokového práva je nutná, aby byli jednotlivci nebo skupina schopni plně rozvinout své lidství, spolu s ostatními lidmi.
2. Nárokové právo se vztahuje buď na celé lidstvo a ten, kdo si toto právo nárokuje, si jej přeje vztáhnout na všechny lidi kdekoli na světě, nebo se vztahuje na osoby ze zvláštních znevýhodněných skupin.
3. Legitimita nárokového práva je podepřena podstatným univerzálním souhlasem.
4. Je možné, aby bylo nárokové právo účinně realizované ve prospěch všech legitimních uchazečů.
5. Nárokové právo není v rozporu s osobními právy.“

Fischer s Milfaitem (2008, s. 96) potvrzují, že teorie lidských práv obecně vychází ze dvou klíčových hodnot, kterými jsou lidská důstojnost a rovnost. Václav Havel k tomu říká: Nemůžeme tolerovat státu, byť to byl stát sebemocnější, utlačování člověka, potlačování jeho svobod, jeho práv. Existuje totiž vyšší hodnota, než je stát, a touto hodnotou je právě

člověk. Stát, jak známo, má sloužit člověku, nikoli naopak. Pokud člověk slouží svému státu, pak by mu měl sloužit jenom v té míře, v jaké to je nutnou součástí dobré služby státu všem jeho občanům. Lidská práva jsou nad právy států. Lidské svobody jsou vyšší hodnotou než suverenita státu. Mezinárodní právo chrání jedinečnou lidskou bytost by mělo být nadřazeno mezinárodnímu právu chránícímu stát.“ (2008, s. 10)

Nejdůležitějším mezinárodním dokumentem chránící lidská práva je pravděpodobně **Všeobecná deklarace lidských práv** přijatá Valným shromážděním OSN v roce 1948. Z původní právně nezávazné deklarace se stala všeobecně uznávaná norma i ve státech, které ji nepřijaly do domácí legislativy. Upravuje sociální, kulturní, občanská a politická práva každého člověka.

V roce 1966 (v platnost vešly v roce 1976) byly Valným shromážděním OSN přijaty **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech** a také **Pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech**. Společně se Všeobecnou deklarací lidských práv tvoří základní páteř mezinárodních lidsko-právních úmluv.

Mezi nejdůležitější evropské dokumenty patří **Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod** (Evropská úmluva o lidských právech, Radou Evropy roku 1950 přijatá, platnost nabyla od roku 1953), obsahující občanská a politická práva, na jejichž dodržování dohlíží **Evropský soud pro lidská práva** (European Court of Human Rights se sídlem ve Štrasburku).

Evropská sociální charta je mezinárodní smlouva o sociálních a hospodářských právech ratifikovaná členskými státy Rady Evropy roku 1961, v platnost vstoupila roku 1965. Jsou zde vymezena sociální a ekonomická práva. Tato úmluva významně přispěla k tvorbě evropských standardů lidských práv v sociální a hospodářské oblasti.

Kromě těchto zásadních lidsko-právních počinů existuje celá řada dokumentů týkajících se jednotlivých znevýhodněných skupin. Z aktuálních strategických materiálů týkajících se osob bez přístřeší můžeme jmenovat **Koncepci prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020** schválenou vládou České republiky usnesením ze dne 28. srpna 2013, č. 666, Návrh konkrétních kroků a harmonogram k plnění Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020 (usnesení vlády ze dne 21. května 2014 č. 366; kde byly konkretizovány kroky k plnění jednotlivých opatření koncepce. Koncepce má přispět k plnění národního cíle v oblasti boje s chudobou a sociálním vyloučením, ke kterému se ČR zavázala v rámci Národního programu reform.

Ve **Strategii Evropa 2020**, jejímž cílem je v příštím desetiletí dosáhnout nového růstu, je pak bezdomovectví identifikováno jako jedna z nejextrémnějších forem chudoby a sociálního vyloučení. Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020 je tedy sestavena i v souladu s písemným prohlášením Evropského parlamentu ze dne 16. prosince 2010 o Strategii EU pro bezdomovectví. (EU, © 2017)

3.3 Důstojnost člověka

Vyjádřit jednoduchou definici pojmu důstojnost člověka není snadné. Jak uvádí Kalvach (2006, s. 12), jedná se o složitou entitu, která je obvykle spojována s pojmy **úcta** (jak k sobě samému, tak k druhým), **autonomie** (uznání práva každého člověka řídit a ovlivňovat svůj život podle jeho pravidel a představ) a **ovládání**. Kalvach (2006, s. 12) rozlišuje:

- **důstojnost zásluh** - v tomto smyslu souvisí důstojnost s funkcí, neboť člověk ve funkci má jistý společenský status (kněz, policista), který ostatní uznávají; často tedy důstojnost v tomto pojetí závisí na sociálním a ekonomickém statusu a lidé mají pocit, že si důstojnost vlastně musí vydobýt, po ztrátě společenského postavení mohou lidé prožívat i ztrátu důstojnosti,
- **důstojnost mravní síly** - tento typ klade důraz na osobní autonomii a mravní sílu jedince, který žije v souladu se svými zásadami a pociťuje proto sám sebe jakožto důstojnou osobu; naopak osoby s negativním či přímo krutým přístupem k světu mohou rychle ztratit nejen úctu ostatních, ale i svou vlastní důstojnost;
- **důstojnost osobní identity** – ústředními prvky tohoto pojetí jsou integrita, pevné vědomí vlastního já, fyzická integrita, začlenění do pospolitosti, nalezení smyslu života a svých činů; obvykle se jedná o osoby s dobrým a pevným začleněním do společnosti, které našly smysl života;
- **menschenwürde** – tímto pojmem je označována nezcizitelná hodnota lidských bytostí nezávisle na jejich momentálním duševním či fyzickém stavu, všechny lidské bytosti planety by tuto důstojnost měly požívat (bezdomovci, senioři, zdravotně postižení apod.).

Poměrně důležitým fenoménem souvisejícím s udržení lidské důstojnosti je i zachování vlastní nezávislosti člověka a jeho svobodného autonomního rozhodování o sobě samém. Jakmile lidé začnou, ať už věkem či jinými okolnostmi, přicházet o tuto autonomii

vlastního života či je jim jakkoliv upírána, mohou to nést nelibě, což se potom projevuje postupným negativním postojem k životu a společnosti.

Zmeškal (2007, s. 6) uvádí, že důstojnost člověka má tyto složky **subjektivní a objektivní**.

1. subjektivní složky

- význam (důstojnost a hodnota), který člověk přisuzuje sám sobě (nepřesně sebeúcta);
- význam (důstojnost a hodnota), který člověku přisuzují konkrétní lidé v jeho okolí (nepřesně úcta);

2. objektivní složky

- význam (důstojnost a hodnota), který je člověku dán nebo přisuzován a jehož zdrojem je skutečnost transcendentální.

4 SOCIÁLNÍ PRÁCE NA OBECNÍM ÚŘADĚ V PŘENESENÉ PŮSOBNOSTI

Mezinárodní federace sociálních pracovníků IFSW (International Federation of Social Workers) přijala v červenci 2014 v Montrealu tuto **definici sociální práce**:

„Sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v mezilidských vztazích a posílení a osvobození lidí za účelem naplnění jejich osobního blaha. Užívaje teorií lidského chování a sociálních systémů, sociální práce zasahuje tam, kde se lidé dostávají do kontaktu se svým prostředím. Pro sociální práci jsou klíčové principy lidských práv a společenské spravedlnosti.“ (IFSW, ©2017)

Sociální práce v dnešním pojetí má své **základy** hlavně v **19. a 20. století**. Při pátrání po jejich prazákladech však musíme svou pozornost obrátit až do daleké historie, neboť historici se shodují, že již v dobách prvotních společností existovala instituce tzv. mudrců, na něž se lidé obraceli s žádostí o pomoc či radu v osobních a rodinných problémech. V té době zaznamenáváme také **první programy pro pomoc sociálně slabým lidem v nouzi**, nemocným, seniorům, kterým nebyla schopna pomoci rodina. Pomoc, kterou společnost nabízela, byla chápána jako cesta k soudržnosti celé společnosti a podpory její schopnosti čelit vnějším nebezpečím.

Ve starověku registrujeme první obdobu dnešní podoby sociálních dávek, kdy v Indii byla vybírána tzv. **almužna**, která byla chápána jako dar chudým. Není bez zajímavosti, že již v té době se tento přístup setkával se značně smíšenými reakcemi, v čemž lze spatřovat analogii k dnešní situaci v České republice, kde je některými skupinami občanů poukazováno na tzv. masivní zneužívání sociálních dávek, jehož rozsah však nebyl nikdy explicitně prokázán.

Počátky vznikajících sociálních služeb byly registrovány ve starověké Číně, kde vznikla první obdoba dnešních azylových domů a rovněž zde fungovaly útulky pro seniory, chudé či nemocné, přičemž se zároveň objevovaly první bezplatné školy pro děti nemajetných rodičů.

Pro náš evropský prostor a kulturu jsou nepochybně nejzajímavější přístupy založené na křesťanství, judaismu a antickém přístupu. V Izraeli se každý sedmý rok slavilo tzv. **léto odpočinutí** a úroda z polí a luk se nechávala ležet na polích pro potřeby nemajetných a chudých. Rovněž v rámci tzv. milostivého roku (léta) mělo docházet ve větší míře i k odpouštění dluhů, byť nejsou jasné důkazy o tom, že se tato praxe skutečně děla.

Značnou aktivitu vyvíjela již od středověku v péči o chudé a nemocné i katolická církev, která budovala a provozovala chudobince a sirotčince. Tradice církevní péče o osoby se sociálními problémy ostatně byla v České republice obnovena po roce 1989 a církev v současné době provozuje řadu azylových domů, domovů pro seniory a jiných sociálních služeb za přispění dotační politiky státu a obcí.

4.1 Kořeny sociální práce na obcích v České republice

Jak uvádí Navrátil (2001, s. 8), tak nejstarší organizovanou pomoc potřebným a jejich rodinám na našem území zajišťovala **církev**. V období Rakousko – uherské monarchie **Chudinský zákon** z r. 1868 však upravil i povinnost obce pečovat o člověka, který se ocitl v nouzi, ale až po vyčerpání všech možností osob, které byly o žadatele ze zákona povinny pečovat (nejčastěji rodina). Vznikaly obecní domy (tzv. pastoušky) pro potřebné (chudé, handicapované), chudobice a chorobince.

Československou republiku velmi ovlivnil v oblasti sociální práce konec I. světové války. Na pozadí sílící industrializace se lidé houfně stěhovali do rozvíjejících se měst, která na tuto okolnost nebyla připravená. Lidé žili v nevyhovujících sociálních, hygienických i podmínkách a začínali cítit obavy z vlastní existence i budoucnosti.

„Zprávy z této doby jsou charakteristické beznadějí, vědomím, že dosavadní prostředky pomoci už nefungují. Nezřídka je v nich vyslovena obava z budoucnosti. Na narůstající chaos společnost reagovala dvěma způsoby. Jednak budováním nových institucí (měly zabezpečit společnosti ty hodnoty, které se z ní začaly vytrácet (solidarita) a jednak posílením významu vědeckého pojmenovávání společenských jevů. Stát i dobrovolné organizace začaly budovat rozmanité instituce pro problémové skupiny lidí. Ty jsou chápány jako příčina (viník) různých sociálních problémů.“

„Sociální práce, která se v této době uplatňovala, měla následující charakteristiky a východiska:

- segregace problému,
- člověk má potenciál měnit svůj život,
- problémy lze řešit racionální cestou,
- cílem intervence je resocializace,
- univerzální prostředek sociální terapie je terapie pracovní.“

Při rozboru dobových pramenů lze odhalit dva protichůdné motivy, které jsou v pozadí rozvoje institucí sociální práce v 19. století. Na jedné straně byl významnou silou motivující pomoci (soucit) snaha pomoci řešit problémy trpících lidí. Na straně druhé byl touto strach z ničivé síly sociálních problémů.“ (Navrátil, 2001, s. 9)

V této době lze spatřovat **počátek institucionalizované sociální práce na obcích**, jejíž tradice byla od šedesátých let 20. století násilně přetržena politicky motivovanou snahou zrušit celý kapitalistický společenský řád. Tehdejší politická reprezentace chápala sociální práci jako možný prostředek k převzetí politické moci a pomocí sociální práce se snažila mobilizovat chudší společenské vrstvy převzetí společenského řádu.

Po znárodnění v r. 1948 došlo k odstranění soukromého vlastnictví a tehdejší komunistické vedení státu předpokládalo, že dojde k marginalizování počtu chudých občanů na jedné straně, na straně druhé i ke snížení počtu bohatých a stát bude schopen garantovat všem stejnou životní úroveň. Stát téměř zrušil soukromé vlastnictví, předpokládal odstranění nezaměstnanosti a převzal veškerou sociální péči o obyvatele. Všechny sociální problémy svých obyvatel řešil paternalisticky a to hlavně poskytováním sociálních dávek, sociální práce jako taková se příliš neprovozovala. V 70. – 80. letech si stát postupně začal připouštět, že sociální problémy tímto způsobem nezmizí a bylo ustanoveno Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV), které postupně sociální práci obnovovalo.

Po roce 1989 došlo k velkému opětovnému **rozvoji sociální práce**, neboť bouřlivý přechod k tržnímu hospodářství v sobě nesl vznik nových (či do té doby okrajových) sociálních problémů, jež bylo nutno řešit (bezdomovectví, propuštění vězňů po amnestii, rostoucí nezaměstnanost a kriminalita, zánik některých profesí či oborů apod.). Rovněž na poli vzdělávání došlo k obnovení studia sociální práce na vysokých školách a na nově vzniklých školách vyšších odborných.

„Formování sociální práce jako oboru je nekončící proces, během nějž disciplína „dohání“ měnící se společnost, ve které se objevují nové problémy a problémy známé mění svůj význam. Tyto problémy je třeba nejen evidovat, analyzovat, ale je nutné hledat i nové metody jejich řešení.“ (Matoušek, 2007, s. 153)

4.2 Sociální politika státu v kontextu sociální práce na obecních a městských úřadech

Jak uvádí Matoušek (2007, s. 171), tak nejsilnějším formalizovaným sociálním subjektem v daném teritoriu je **stát**, který svým obyvatelům zajišťuje a garantuje jejich práva. Tato

práva jsou vymezena soustavou zákonů a za jejich provádění je odpovědná vláda společně s dalším systémem regionálních místních samospráv. Stát tedy v sobě integruje sociální politiku všech subjektů a jeho hlavním úkolem je její koordinace dle zájmů většinové společnosti. Tento zájem veřejnosti je zjišťován pomocí voleb, ve kterých občané vyjádří svůj zájem na podobě státní sociální politiky. Jedná se jak o volby parlamentní, tak o volby do místních samospráv.

Stát na rozdíl od ostatních sociálních subjektů vládne mnoha mechanismy sociální politiky. Jsou to již zmíněné **rozhodovací mechanismy**, které zahrnují občany volené orgány - parlament, samospráva, zastupitelstva, jež pak uplatňují svoji občany přenesenou rozhodovací pravomoc. Následně pak **realizační mechanismy**, jimiž stát vystupuje vůči každému subjektu sociální politiky.

- a) **právní nástroje** = stát zakazuje, omezuje, podporuje, zvýhodňuje apod.
- b) **institucionální nástroje** = prostřednictvím nich stát realizuje právo; zřizuje si vlastní státní instituce, které konají a spravují danou oblast prostřednictvím byrokratického aparátu. Stát může státní správu svěřit i jiným subjektům (přenesení), kdy správu svým způsobem deleguje na jiný subjekt. Jako příklad nám může sloužit právě sociální práce na obecních úřadech, která je typickým výkonem přenesené působnosti, již stát delegoval na obecní a městské úřady a prostřednictvím příspěvku na výkon přenesené působnosti ji financuje. Tyto úřady mají svou vlastní autonomii, nepodléhají státním institucím (nebo jen v omezené míře)
- c) **finanční nástroje** = stát vybírá daně (přímé i nepřímé) a jejich prostřednictvím financuje svou sociální politiku. Prostřednictvím daní získává peníze na provoz svých institucí a na podporu subjektů, jenž jsou provozovány v zájmu či k potřebám občanů. Finanční nástroje lze používat i formou poskytnutých dotací, grantů či daňových benefitů.

Stát drží rovněž tzv. **donucovací mechanismy**, kterými je schopen si sjednat respekt k nastavenému právnímu rámci. Jedná se především o soustavu nezávislých soudů (okresní, krajským vrchní, nejvyšší, ústavní správní apod.)

„Stát především vytváří podmínky pro sociální stabilitu tím, že tlumí sociální napětí a rozvíjí sociální ochranu ve společnosti tak, aby se sociální subjekty mohly plně rozvíjet a působit, realizovat svými silami své cíle. V tomto smyslu se také hovoří o úkolu státu vytvořit podmínky pro sociální průchodnost ekonomických reforem, pro jejich akceptaci

obyvatelstvem tím, že budou vytvořeny mechanismy pro vstřebání (absorpci) sociálních důsledků a průvodních jevů ekonomických reforem.“ (Matoušek, 2007, s. 171-172)

V České republice čtyřleté volební cykly přinášejí poměrně častou změnu orientace sociální politiky a tím i zvyšování sociálního napětí v některých skupinách obyvatel. Nedostatečná péče ze strany státu věnovaná sociálním aspektům prováděných ekonomických reforem (naposledy roku 2012) budiž tomu příkladem. Sociální práce na obecních a městských úřadech však zůstala i přes velký tlak na ekonomické úspory zachována, možná i pro své nezadatelné historické kořeny.

4.3 Působnost obecního úřadu

Stát je složen z krajů a obcí. **Obec** je nejmenší samosprávou jednotkou státu. Je právnickou osobou, má možnost vlastnit majetek a je financována prostřednictvím daňových výnosů a pomocí vlastní činnosti. Je rovněž významným činitelem v sociální politice. Stát na obec prostřednictvím tzv. přenesené působnosti přenáší část svých pravomocí, ukládá jí, aby se o své občany starala, a na to jí poskytuje příspěvek. Obec se však i sama v rámci samostatné působnosti může rozhodnout, že nějakým způsobem bude pomáhat svým občanům v nouzi.

Základním předpisem pro fungování obce je **zákon č. 128/2000 Sb., o obcích** (obecní zřízení), který v § 2 praví, že „...obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem.“

Přenesenou působnost upravuje pak § 61 a 62 stejného zákona, který praví, že přenesená působnost ve věcech, které stanoví zvláštní zákony, je

- a) v základním rozsahu svěřeném obci vykonávána orgány obce určenými tímto nebo jiným zákonem nebo na základě tohoto zákona; v tomto případě je území obce správním obvodem,
- b) v rozsahu pověřeného obecního úřadu vykonávána tímto úřadem,
- c) v rozsahu obecního úřadu obce s rozšířenou působností vykonávána tímto úřadem.

(3) Metodickou a odbornou pomoc ve věcech uvedených v odstavci 2 vykonává vůči orgánům obcí krajský úřad.

§ 62

Obce obdrží ze státního rozpočtu příspěvek na plnění úkolů v přenesené působnosti.“

Model samostatné a přenesené působnosti se nazývá **smíšený model státní správy**. Kde není ve speciálním zákoně určeno, že se jedná o přenesenou působnost, automaticky platí, že se jedná o působnost samostatnou. Vztah mezi těmito dvěma působnostmi může v praxi vyvolávat lehké pnutí, nicméně v rámci politiky decentralizace přenáší toto členění službu státu co nejbližší občanovi a zabraňuje vzniku velkých byrokratických úřadů. Setrvání tohoto modelu v praxi je však v rukou politické reprezentace, potažmo tedy občanů prostřednictvím voleb.

4.3.1 Působnost obecního úřadu v oblasti sociální práce dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Řešení nepříznivé sociální situace a sociální začleňování osob ohrožených sociálním vyloučením dává § 92 zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, za **povinnost** obecním úřadům obcí s rozšířenou působností (typu III). Tyto povinnosti vykonávají formou sociální práce a její koordinací v rámci svého územního obvodu, v některých případech i mimo územní příslušnost. Jednou z povinností obecního úřadu obce s rozšířenou působností totiž je **zajistit poskytnutí sociální služby osobě, které není tato služba momentálně poskytována, osoba sociální službu nutně potřebuje a její neposkytnutí by ji mohlo ohrozit na životě či zdraví**. Místní příslušnost úřadu se v tomto případě neřídí místem aktuálního bydliště této osoby, nýbrž jejím evidovaným trvalým pobytem. Ačkoliv v praxi se toto ustanovení v souvislosti s pojetím bydliště člověka co by středu jeho zájmu a místa, kde skutečně žije, nejeví jako příliš praktické. Dle mého názoru by se pomoci člověku mělo dostat tam, kde se skutečně nachází a žije, protože trvalý pobyt je pouze evidenční údaj a mnoho lidí žije dlouhodobě mimo místo svého trvalého pobytu, ke kterému již nemají žádné osobní vazby.

Dalším úkolem obecního úřadu obce s rozšířenou působností je dle § 92 výše uvedeného zákona **koordinování poskytování sociálních služeb** v místě tak, aby bylo pokryto celé spektrum, které občané žijící na území potřebují. Důležitým nástrojem této koordinace je komunitní plánování. V městě Otrokovice má komunitní plánování velkou tradici a probíhá již od roku 2008. Dle Komunitního plánu sociální služeb na Otrokovicku na období 2013 – 2015 (Otrokovice, © 2012) se komunitní plánování provádělo v rámci projektu podpořeného Evropským sociální fondem Podpora trvalé udržitelnosti, dostupnosti a zkvalitňování sociálních služeb na Otrokovicku, jež realizovalo město Otrokovice společně se svými partnery - obcemi Bělov, Halenkovice, Nová Dědina, Oldřichovice, Pohořelice, Žlutava a městem Napajedla a partnerskými organizacemi Centrum pro zdravotně

postižené Zlínského kraje, Domov pro seniory Napajedla, Charita sv. Anežky Otrokovice, Naděje o.s., pobočka Otrokovice, o. s. ONYX, Oblastní spolek Českého červeného kříže Zlín a SENIOR Otrokovice p.o. po skončení tohoto projektu komunitní plánování probíhá i nadále již bez podpory evropských dotací. Cílovými skupinami, na něž je komunitní plánování zaměřeno, jsou senioři, zdravotně postižení, nezaměstnaní, rodiny s dětmi, osoby v krizi a osoby ohrožené sociálně patologickými jevy žijící na území Otrokovicka. Dle cílových skupin jsou vytvořeny čtyři pracovní skupiny, které mapují potřeby osob z žijících na území Otrokovicka, síť sociálních služeb, jejich financování a rozvíjení. Z pracovní skupiny Osoby ohrožené sociálně patologickými jevy vzešel i prvotní impuls ke zřízení služby typu Sedárna, jejímiž uživateli se zabývá tato práce.

Sociální pracovníci obecního úřadu obce s rozšířenou působností rovněž poskytují **odborné sociální poradenství** osobám ohroženým sociálním vyloučením opouštějícím ústavní nebo ochranou výchovu, výkon trestu, osobám ohroženým trestnou činností jiných osob, osobám žijícím v konfliktu se společností a obětem trestné činnosti (v rámci této činnosti jsou sociální pracovníci Městského úřadu Otrokovice společně se záchrannými složkami a Probační a mediační službou Zlín zapojeni do spolupráce v rámci týmu Obět').

Velice častou činností je zajišťování sociálních služeb a nezbytného doléčovacího zázemí osobám, kterým je ukončována zdravotnická služba ve zdravotnickém zařízení a tyto osoby nemají zajištěny nejen sociální službu, ale ani odpovídající bydlení, praktického lékaře či vyřizeny dávky, ze kterých by bylo možno hradit doplatky za léky. Jedná se nejčastěji o osoby bez domova či seniory, o které nejeví zájem rodina či tato starost o příbuzného je nad jejich možnosti. S ohledem na kapacitní i finanční důvody je pro sociální pracovníky mnohdy nelehké v krátkém čase zabezpečit nezbytné potřeby těchto osob a často je třeba neprodleně sdělovat zdravotnickému zařízení, že tyto služby zajištěny nejsou a situace vyžaduje umístění osoby na tzv. sociálním lůžku (sociální služba ve smyslu zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, poskytovaná ve zdravotnickém zařízení).

V neposlední řadě pak (nejčastěji prostřednictvím sociálních kurátorů) realizují obce s rozšířenou působností **činnost sociální práce s osobami v tzv. nepříznivé sociální situaci**. V tomto případě se jedná nejčastěji o osoby bez přístřeší ve smyslu již dříve citované klasifikace ETHOS - Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení, viz příloha č. 5. Tato sociální práce je směřována k zabezpečení nejzákladnějších životních potřeb a mezi tyto osoby patří i účastníci výzkumu této práce. Při této činnosti sociální pracovníci spolupracují s pracovníky úřadů práce, kteří rozhodují o poskytování nepojistných sociálních dávek.

Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů, dává sociálním pracovníkům oprávnění na základě souhlasu osoby, která se nachází v nepříznivé sociální situaci nebo je ohrožena sociálním vyloučením, vstupovat do obydlí, v němž tato osoba žije, a to s cílem vykonávat činnosti sociální práce. Přitom se musí jednoznačně identifikovat služebním průkazem. Toto oprávnění je používáno při jedné ze základních metod sociální práce - sociálním šetření.

Sociální pracovníci obecních úřadů mají povinnost pracovat v tzv. Jednotném informačním systému MPSV. Svou činnost zaznamenávají v tzv. **Standardizovaném záznamu sociálního pracovníka**, který slouží jednak k dokumentaci jejich práce a k poznámkovému aparátu, ale také k získávání statistických údajů pro účely stanovení výše dotace ze státního rozpočtu na výkon této přenesené působnosti. Jeho vzor je přílohou této práce (příloha č. 2).

4.3.2 Působnost obecního úřadu v oblasti sociální práce dle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

Další úkoly v rámci sociální práce dává obecním úřadům obce s rozšířenou působností (ale také obecním úřadům s pověřeným obecním úřadem) také zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi ve znění pozdějších předpisů. Krom možnosti vstupovat do obydlí za účelem činnosti sociální práce srovnatelné s oprávněním uděleným v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, se jedná o shromažďování a analýzu údajů o osobách v hmotné nouzi, které jsou nezbytně potřebné pro posouzení jejich situace. Sociální pracovník by měl dohodnout ve spolupráci s osobami v hmotné nouzi **postup řešení jejich situace hmotné nouze** (nalezení zaměstnání, popř. jiného zdroje příjmů, zajištění odpovídajícího bydlení, řešení dluhových obtíží atd.). Sociální pracovník používá při řešení situace hmotné nouze osoby metody a postupy, které jsou vhodné pro tyto osoby a opět vede nezbytnou dokumentaci o metodách a postupech řešení situace hmotné nouze osob včetně zhodnocení při ukončení spolupráce s osobami v hmotné nouzi. Tuto činnost opět zaznamenává do výše zmíněného Standardizovaného záznamu sociálního pracovníka. Při těchto činnostech je nezbytně nutné spolupracovat s místně příslušnou pobočkou úřadu práce, popř. s jinými sociálními službami.

Sociální práce s osobami v hmotné nouzi nekončí vyřízením dávek. Stav hmotné nouze by měl být přechodný a osoba by měla postupně nabýt opětovně kompetence k tomu, aby byla schopna zabezpečit svou obživu a jiné nezbytné potřeby. Nicméně část klientů v systému

hmotné nouze zůstává dlouhodobě a to z mnoha důvodů. Podat vysvětlení tohoto fenoménu přesahuje možnosti této práce, dá se však odhadovat, že to může být kombinací nedostatečných možností a motivace příjemců společně s nepříliš šťastně nastaveným dávkovým systémem jako takovým.

Při činnosti sociální práce jsou sociální pracovníci dle § 64 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, povinni chránit zájmy a práva osob v hmotné nouzi, chránit jejich soukromí a důstojnost a zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které jsou jim známy z činnosti sociální práce. Při sociální práci se mají řídit Etickým kodexem sociálního pracovníka, který je přílohou této práce a respektovat jedinečnost každé osoby bez ohledu na etnikum, barvu pleti, věk, zdravotní stav apod. Sociálním pracovníkům je rovněž uloženo formou **depistáže** aktivně vyhledávat osoby ohrožené hmotnou nouzí či se hmotné nouzi nacházející a vhodnými postupy je zapojovat do řešení jejich sociální situace při vědomí jejich vlastní odpovědnosti jejich život. Jedním z úkolů sociální práce je **aktivizovat skryté zdroje člověka** a povzbuzovat je k jejich využívání. Není proto žádoucí, aby v rámci sociální práce byly problémy řešeny bez účasti klienta, za něj, ačkoliv by se mnohdy mohlo zdát, že je to pro sociálního pracovníka jednodušší. Sociální práce má vést ke znovunabytí kompetencí si svoje záležitosti řešit samostatně a o každém realizovaném kroku by měl rozhodnout sám klient.

Doporučený postup MPSV č. 1/2012 (2012, s. 10) uvádí, že základním cílem metod sociální práce na obecním úřadu je zajištění, respektive podpora „sociálního fungování“ klienta (jednotlivce, skupiny, či komunity) v životě obce. Základní rolí sociálních pracovníků je **udržet rovnováhu ve vztahu klient a jeho prostředí** (obec). Intervence sociálního pracovníka při porušení rovnováhy může směřovat jak ke změně u klienta, tak i ke změně života v obci (např. změna sociálního prostředí).

Sociální pracovník obecního úřadu s ohledem na svou činnost v terénu má poměrně dobré znalosti místního prostředí a může iniciovat vznik nových služeb, popř. rozšíření služeb stávajících, částečně může i v odpovídající míře působit na samosprávné vedení obce formou obecně sdělovaných informací o sociální situaci obyvatel obce.

Stran sociální práce byl poměrně dlouho připravován zákon o sociálních pracovnících, který měl kompetence sociálních pracovníků zpřesnit a jejich činnost upravit. Jeho přijetí se však oddaluje a v současné době legislativní proces dosud nebyl zahájen. V této souvislosti ještě zmiňujeme připravovaný zákon o sociální bydlení, který stran sociální práce s osobami v tzv. bytové nouzi přinese celou řadu změn. K datu vypracování této práce však jeho podoba a datum účinnosti nejsou známy.

4.3.3 Sociální pracovník a jeho odborná způsobilost

Sociální pracovník je agentem změny. Změny v životech svých klientů, změny prostředí, ve kterém se pohybuje, změny sám v sobě k tomu, aby svou práci mohl vykonávat lépe a lépe. O tom, že je téměř nemožné opouštět svou profesi v přesně danou hodinu a nechat všechny své problémy za hlavou, by mohl vyprávět téměř každý sociální pracovník. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že sociální pracovník ze zaměstnání pomyslně téměř neodchází, neboť se svými klienty se setkává i ve svém soukromém životě, jde jim příkladem svými vlastnostmi a vykonává již zmíněnou funkci agenta změny téměř neustále.

Dle zákona § 109 zákona č. 108/2006, o sociálních službách, sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytující služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace.

V témže zákoně je § 110 rovněž implicitně stanovena **odborná způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka**. Předpokladem k výkonu povolání sociálního pracovníka je plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost.

„Odbornou způsobilostí k výkonu povolání sociálního pracovníka je

- a) vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost,
- b) vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu“.

Zákon v předchozím znění obsahoval přechodná ustanovení, která dávala sociálním pracovníkům, jež vykonávali k datu účinnosti zákona činnosti sociální práce, možnost si v určité lhůtě doplnit vzdělání dle výše uvedeného. V současné době by však již neměl jako sociální pracovník na obecním úřadě pracovat nikdo bez zákonem dané kvalifikace. Tato

odborná způsobilost je jedním z předmětů kontroly přenesené působnosti na úseku sociálních věcí prováděné ze strany krajských úřadů.

4.4 Cílové skupiny klientů sociálních pracovníků na obecních a městských úřadech

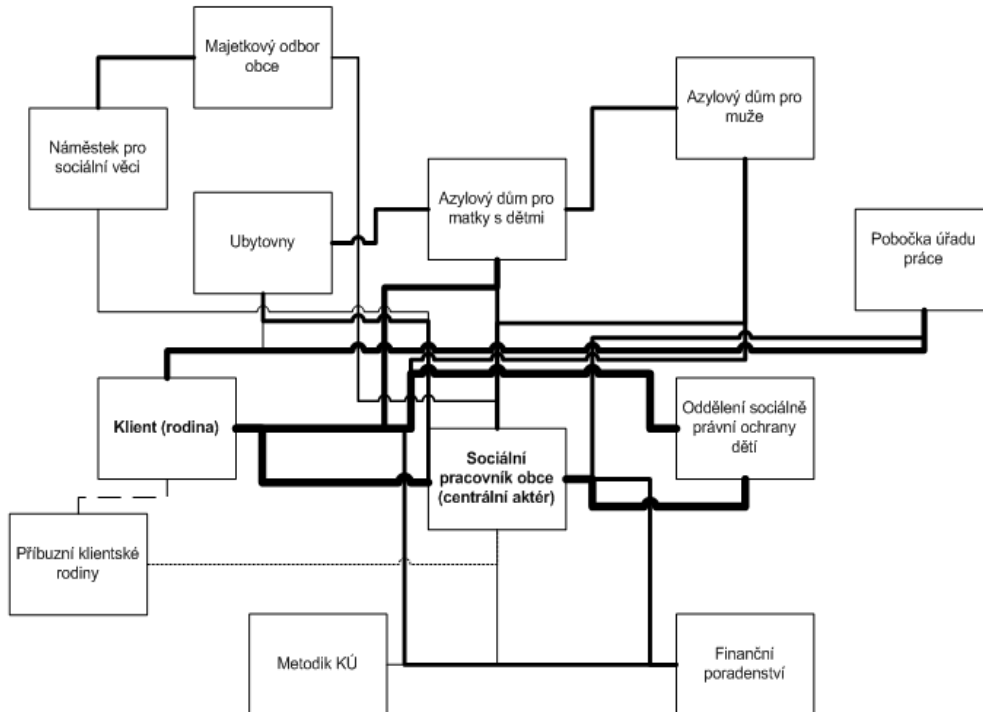
Řezníček (1994, s. 21) uvádí, že v západních zemích se poslání sociální práce většinou chápe jako poskytování sociálních služeb jednotlivcům, rodinám, skupinám nebo komunitám. Účelem těchto služeb je pomoci klientům vyrovnat se s nezměnitelnými problémy, omezit nebo odstranit problémy, které lze změnit nebo vyřešit, popřípadě přispět ke zlepšení situace tam, kde je možná úprava sociálních poměrů. Sociální pracovníci přitom mohou a mají ovlivňovat společenské skupiny, organizace, společenství, obce a celou společnost tak, aby se vytvářely podmínky k uspokojivému a produktivnímu životu všech jejích příslušníků. Speciálním úkolem sociálních pracovníků obecních a městských úřadů je činnost koordinační, pomocí které nalézají a vyvažují rovnováhu mezi životem klientů a životem většinových obyvatel obce. V rámci této činnosti pracují téměř se všemi cílovými skupinami klientů, kteří v obci potřebují pomoc, zapojují do řešení případů dotčené instituce, místní samosprávu či jiné subjekty, koordinují poskytování sociálních služeb a vytvářejí tak síť spolupracujících subjektů. Nastavené sítě institucí mají mnohdy velmi spletitý charakter a množství spolupracujících subjektů by se bez náležité koordinace sociálního pracovníka obecního úřadu v rámci případové práce mělo mnohem těžší pozici.

Sociální pracovník obce pracuje **metodou síťování**. Síť je dle Doporučeného postupu MPSV č. 1/2012 (2012, s. 17) formálním či neformálním spojením lidí a organizací, je sítí vztahů, která umožňuje jejich vzájemnou komunikaci a spolupráci. Subjekty v síti mohou navzájem sdílet zdroje, dovednosti, kontakty a znalosti, usilují o dosažení stejných či podobných cílů. Pojetí sociální práce na obcích v této souvislosti navazuje např. na Řezníčka (1994, s. 63) který uvádí, že sociální pracovník obecně může fungovat jakožto zprostředkovatel služeb, který pomáhá klientům získat kontakt s potřebnými sociálními zařízeními, případně jinými zdroji pomoci.

V případě, kdy síť sociálních služeb nebývá dobře koordinovaná, klientům nejsou předem známa existující zařízení a služby. V některých případech je třeba stanovit hierarchii potřeb klienta po službách podle jejich naléhavosti. Sociální pracovník pak zastává funkce situační diagnostika, odhadce dostupných zdrojů pomoci, informátora klienta, toho, kdo

klientovi případně doporučuje jiné zařízení, obhájce jeho potřeb a koordinátora osob účastnících se práce s klientem.

Příklad zapojení klienta do sítě sociálního pracovníka v oblasti řešení bytové otázky a navazujících problémů

Obrázek č. 1: Příklad zapojení klienta do sítě sociálního pracovníka v oblasti řešení bytové otázky a navazujících problémů (Doporučený postup MPSV č. 1/2012 (2012, s. 30))

Zajímavým aspektem v souvislosti s cílovými skupinami sociálních pracovníků na obcích je **dilema polyvalence vs. specializace**. Navrátil (2001, s. 21) obecně v souvislosti s organizací sociálních služeb uvádí, že polyvalence znamená, že sociální pracovník v rámci své územní kompetence poskytuje služby klientům v nejrozmanitějších životních situacích - řeší problematiku mladistvých i dospělých delikventů, zabývá se občany invalidními i starými, intervnuje v rodinách s dětmi atd. Specializace vyjadřuje takové pojetí sociální práce, při kterém se sociální pracovník v rámci svého profesionálního působení zabývá pouze určitým sociálním problémem nebo jedním z jeho aspektů.

Dle Doporučeného postupu MSPV č. 1/2012 (2012, s. 13) je zcela věcí příslušného úřadu, jakou strategii při práci s klienty zvolí. Při příklonu k polyvalentnímu přístupu sociální pracovníci v dané agendě budou umět, prostřednictvím vyjednání zakázky klienta definovat podstatu problému. Sociální pracovník bude mít vlastní síť spolupracujících

organizací (pracovníků), kam klienta nasměruje (podá informaci, dojedná schůzku, doprovodí). Zároveň se sociální pracovník stane koordinátorem (manažerem, klíčovým pracovníkem, aj.) aktivit zúčastněných subjektů.

V případě příklonu ke specializaci bude mít obecní úřad dostatek sociálních pracovníků, kdy každý z nich bude mít vlastní specializaci (vzdělání) na řešení životních situací klientů. To v praxi znamená, že na každý typ sociálního problému bude mít obecní úřad určeného pracovníka (čímž se tak v praxi stává specializovaným sociálním úřadem). O převažující zvolené strategii obecních a městských úřadů vypovídá více výzkum v praktické části této práce.

Obecně se dá říci, že sociální pracovník obecního či městského úřadu by měl být připraven pracovat s téměř všemi cílovými skupinami a mít v zásobě připravena možná modelová řešení všech sociálních problémů. Pracuje s klienty z těchto cílových skupin:

- nezaměstnaní a osoby s materiálními problémy
- osoby bez přístřeší nebo osoby žijící v nejistém či neadekvátním bydlení
- osoby v hmotné nouzi
- osoby ohrožené sociálním vyloučením
- osoby ohrožené rizikovým způsobem života
- osoby se zdravotním nebo duševním postižením
- osoby pečující o osoby závislé na péči jiné osoby
- osoby omezené či zbavené způsobilosti k právním úkonům
- oběti trestné činnosti
- imigranti
- rodiny s dětmi
- národnostní menšiny

CÍLOVÉ SKUPINY KLIENTŮ NA ÚŘADECH OBECNÍ A KRAJSKÉ SAMOSPRÁVY	
Cílová skupina	Typy sociálního problému/události
1. Osoby se zdravotním postižením nebo s duševním onemocněním	1.1 Problematika osob s tělesným postižením
	1.2 Problematika osob se smyslovým postižením
	1.3 Problematika osob s mentálním postižením
	1.4 Problematika osoby s duševním onemocněním
2. Osoby pečující o osoby závislé na péči jiné osoby	2.1 Problematika péče o závislou osobu
3. Osoby s různým stupněm omezení způsobilosti k právním úkonům	3.1 Zajištění ochrany práv osob před zbavením-omezením způsobilosti k právním úkonům
	3.2 Zajištění ochrany práv osob po zbavení-omezení způsobilosti k právním úkonům
4. Osoby ohrožené sociálním vyloučením	4.1 Sociální vyloučení, které je důsledkem stáří, zdravotního postižení či jiné sociální události
	4.2 Sociální vyloučení národnostních menšin a lokálních komunit
5. Osoby ohrožené rizikovým způsobem života	5.1 Neorganizovaný způsob života dětí a mládeže
	5.2 Prostituce
	5.3 Zneužívání alkoholu
	5.4 Závislost na hracích automatech
	5.5 Příslušnost k rizikové subkultuře
	5.6 Zneužívání omamných a psychotropních látek
	5.7 Trestná činnost
6. Oběti agrese, trestné činnosti a domácího násilí	6.1 Oběti trestné činnosti jiných osob
	6.2 Oběti domácího násilí
	6.3 Oběti týrání, zneužívání nebo zanedbávání, pokud se nestávají klienty orgánů sociálně právní ochrany (např. senioři, osoby s postižením nebo s omezením způsobilosti k právním úkonům, osoby, které jsou oběťmi organizovaného zločinu apod.)
	6.4 Oběti jiných forem agresivního jednání
7. Osoby, které ztratily přístřeší, nebo se nacházejí v nejistém či neadekvátním bydlení	7.1 Riziko ztráty bydlení
	7.2 Ztráta či absence bydlení
8. Nezaměstnaní a osoby s materiálními problémy	8.1 Nizké příjmy

	8.2 Nekompetence hospodařit s finančními prostředky nebo jejich ekvivalentem
	8.3 Zadlužení
	8.4 Ztráta zaměstnání a dlouhodobá nezaměstnanost
9. Imigranti	9.1 Problematika imigrantů ze zemí EU, EHP a Švýcarska
	9.2 Problematika imigrantů ze třetích zemí
10. Rodiny s dětmi	10.1 Zanedbávání, týrání a zneužívání dětí
	10.2 Výchovné problémy dětí
	10.3 Vztahové problémy v rodině, které vedou k ohrožení dětí
	10.4 Pobyt dítěte v zařízení ústavní nebo ochranné výchovy

Obrázek č. 1: Cílové skupiny klientů na úřadech obecní a krajské samosprávy (Doporučený postup MPSV č. 1/2012 (2012, s. 9, 10))

4.5 Oblasti činnosti sociální práce na obecním úřadě

Navrátil (2001, s. 12) uvádí sociální práci jako činnost směřující ke zlepšení sociálního fungování jednotlivců, skupin, rodin či celých komunit. Tyto činnosti a aktivity mohou mít různou podobu. Rozlišuje například:

- **aktivity zaměřené na problém** - kurativní a rehabilitační aktivity,
- **aktivity zaměřené na klienta a jeho potenciál** - rozvojové a vzdělávací aktivity,
- **aktivity preventivního charakteru** - včasné objevení, kontrolu a eliminaci faktorů, které mohou potenciálně narušovat sociální fungování klientů.

Příklad pracovní náplně sociálního pracovníka obecního úřadu lze nalézt v příloze této práce. Přímou aplikaci výše uvedeného teoretického pojetí sociální práce pak můžeme sledovat u Cermanové et al., (2011, s. 6), dle kterých mezi hlavní činnosti sociálního pracovníka na obecním úřadě v přímé práci s klienty ze všech cílových skupin patří:

- vyhledávání klientů sociální práce v jejich přirozeném prostředí,
- posuzování životní situace klienta,
- provádění individuálního plánování cílů klienta a kroků, které povedou k jejich naplnění,
- realizace přímé sociální práce s klientem zaměřenou na změnu klienta,

- zplnomocňování klientů, aby dokázali sami ovlivňovat své sociální prostředí a měnit podmínky svých životů,
- realizace činností zaměřených na změnu sociálního prostředí klienta,
- spolupráce s navazujícími organizacemi při řešení životní situace klienta,
- spolupodílení se na realizaci preventivních aktivit, jejichž cílem je předcházet vzniku nepříznivých životních situací klientů.

4.6 Nepojistné sociální dávky pro osoby bez přístřeší

Příjem osob bez přístřeší je tvořen mzdou ze zaměstnání, důchodem (invalidním či starobním) či nejčastěji nepojistnými sociálními dávkami. Nepojistné sociální dávky jsou vypláceny dle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a o jejich přiznání rozhoduje ve správním řízení příslušné kontaktní pracoviště Úřadu práce ČR. Dle výše uvedeného zákona v kombinaci se zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, jsou poskytovány tyto dávky:

- příspěvek na živobytí,
- doplatek na bydlení,
- mimořádná okamžitá pomoc,

a to v případě, kdy osoba či rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majtkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni ještě přijatelné pro společnost. Současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit (uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo využitím majetku) a vyřešit tak svoji tíživou situaci vlastním přičiněním.

Příspěvek na živobytí je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi, která pomáhá osobě či rodině při nedostatečném příjmu. Nárok na příspěvek na živobytí vzniká osobě či rodině, pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem této osoby či rodiny částky živobytí. Částka živobytí je stanovena pro každou osobu individuálně, a to na základě hodnocení její snahy a možností. Pro stanovení živobytí rodiny se jednotlivé částky živobytí osob sčítají. Částka živobytí se odvíjí od částek existenčního a životního minima. Výše příspěvku na živobytí se stanovuje jako rozdíl mezi živobytím osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení. (Přiměřené náklady

na bydlení jsou odůvodněné náklady na bydlení, maximálně však do výše 30 %, v Praze 35 %, příjmu osoby či rodiny).

Doplatek na bydlení řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nestačí vlastní příjmy osoby či rodiny včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory. Dávka je poskytována vlastníku užívajícímu byt nebo jiné osobě, která užívá byt na základě smlouvy, rozhodnutí, nebo jiného právního titulu. V případech hodných zvláštního zřetele může orgán pomoci v hmotné nouzi doplatek na bydlení poskytnout do části bytu, po splnění hygienických podmínek a udělení souhlasu obce do ubytovacího zařízení a po splnění stavebně technických standardů kvality bydlení do jiného než obytného prostoru. Jako případ hodný zvláštního zřetele se vždy považuje ubytování v pobytových sociálních službách (např. azylový dům, domov pro seniory, chráněné bydlení). Zákon umožňuje poskytnout doplatek na bydlení (s přihlédnutím k celkovým sociálním a majetkovým poměrům), i v případě, že příspěvek na živobytí nebyl přiznán z důvodu, že příjem osoby a společně posuzovaných osob přesáhl částku živobytí osoby a společně posuzovaných osob, ale nepřesáhl 1,3násobek částky živobytí osoby a společně posuzovaných osob. Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (tj. nájmu, služeb s bydlením spojených a nákladů za dodávky energií) zůstala osobě či rodině částka živobytí. Pomocí této dávky je možno osobám bez přístřeší zaplatit ubytování v azylovém domě či na ubytovně.

Právní předpisy pro obě tyto dávky jsou poměrně složité a jejich výpočet je mnohdy nesnadný i pro dávkové speciality. Proto není v možnostech této práce zabývat se detailně všemi dávkovými parametry a jsou zmíněny jen ty nejdůležitější.

Mimořádná okamžitá pomoc je poskytována osobám v níže uvedených situacích.

1. Nejsou plněny podmínky pro poskytnutí opakovaných dávek, ale v případě neposkytnutí pomoci osobě hrozí vážná újma na zdraví. Dávku lze poskytnout v částce, která doplní příjem osoby do výše existenčního minima (v případě nezaopatřeného dítěte do životního minima).
2. Postižení vážnou mimořádnou událostí (živelní pohroma, větrná pohroma, ekologická havárie, požár apod.). Dávku lze poskytnout až do výše 15násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do výše 51 150 Kč.
3. Nedostatek prostředků k úhradě jednorázového výdaje spojeného např. se zaplacením poplatku za vystavení duplikátů osobních dokladů nebo v případě ztráty peněžních prostředků. Dávku lze poskytnout až do výše tohoto jednorázového výdaje.

4. Nedostatek prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby. Dávku lze poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do částky 34 100 Kč.
5. Nedostatek prostředků k uhrazení odůvodněných nákladů vznikajících v souvislosti se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí. Dávku lze poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do částky 34 100 Kč.
6. Ohrožení sociálním vyloučením. Jde např. o situace osob vracejících se z vězení, z dětského domova a z pěstounské péče po dosažení zletilosti nebo po ukončení léčby chorobných závislostí. Dávku lze poskytnout až do výše 1000 Kč. V průběhu roku může být poskytnuta opakovaně, součet však nesmí překročit 4násobek částky životního minima jednotlivce, tj. maximálně částku 13 640 Kč.

Poslední situace se nejčastěji týká osob bez přístřeší, které s ohledem na časté vyřazování z evidence uchazečů o zaměstnání úřadu práce pro maření součinnosti (nedostavení se na schůzku či dostavení se pozdě) potom nesplňují podmínky pro poskytování dávek opakovaných (legální zaměstnání, evidence na úřadě práce apod.). Právní předpisy pro poskytování nepojistných sociálních dávek prošly mnoha novelami za různých volebních období a právní jistota jejich předvídatelného poskytování utrpěla nejvíce přesunem kompetencí k výplatě na úřady práce, které se s touto novou úlohou jen obtížně sžívají. Tím trpí jak samotní příjemci dávek, tak poskytovatelé sociálních služeb pro osoby bez přístřeší azylový dům, neboť jejich klienti úhrad za pobyt v této službě hradí právě doplatkem na bydlení.

4.7 Sociální a nesociální služby pro osoby bez přístřeší

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, rozděluje sociální služby na **služby péče, prevence a poradenství**. Ačkoliv ostatní služby pro lidi bez domova nejsou a priori uzavřené, pro bezdomovce jsou určeny primárně služby sociální prevence. Jak uvádí Prudková s Novotným (2008, s. 53) a vyplývá ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jedná se o nízkoprahová denní centra, noclehárny, azylové domy a domy na půl cesty. Většina poskytovatelů sdružuje více služeb pod křídla jednoho zařízení (v Otrokovicích např. služby azylový dům a noclehárna zřizované

Charitou sv. Anežky). Velký význam pro osoby bez přístřeší má služba **nízkoprahové denní centrum**, kam mohou přijít osoby přímo z ulice, vyprat si oblečení, umýt se, uvařit si jídlo, ohřát se, pohovořit se sociálním pracovníkem apod. Pracovníci pomáhají při uplatňování práv osob bez přístřeší, jednání s institucemi či obstarání osobních záležitostí. Osoby pod vlivem omamných psychotropních látek či osoby agresivní nemohou tuto službu využívat.

Další sociální službou je **noclehárna**, což je zařízení určené k přespaní a využití jistého hygienického servisu v teple. Klient zde může večer v danou hodinu přijít, dostane čisté lůžkoviny a postel a ráno zase musí odejít. Standard bydlení v noclehárně je nízký, jedná se pouze o místnost s postelemi. Služba je poskytována za úhradu, někdy bez úhrady, záleží na rozhodnutí poskytovatele.

Azylový dům je zařízení s vyšším prahem než výše uvedené služby. Na klienta zde jsou kladeny určité požadavky – není tolerováno užívání alkoholu ani jiných omamných látek a klient musí strpět určitou míru sociální práce. Je s ním sestaven individuální plán, který obsahuje cíle klienta, termín a způsoby jejich naplnění. Tento plán je pravidelně vyhodnocován a aktualizován. Je zde přítomna stálá služba a komfort ubytování i bezpečí je větší (kuchyňka, pracovní terapie, soc. zařízení, společenské prostory). Klient může pobývat v azylovém domě celý den, musí se však přizpůsobit poměrně náročnému ubytovacímu vnitřnímu řádu. Bydlení má v podstatě charakter „lepší“ ubytovny a poskytuje za úhradu. Na tuto úhradu lze poskytnout doplatek na bydlení ze systému pomoci v hmotné nouzi. Počítá se s délkou pobytu klienta maximálně do jednoho roku. V České republice máme nejčastěji azylové domy pro muže a azylové domy pro matky s dětmi. Tyto jsou uzpůsobeny pobytu dětí a jsou nejčastěji členěny na malé garsoniéry, které obývá vždy jedna matka s dětmi. Vnitřní řád, interiér i sociální práce jako taková zohledňují potřeby matek s dětmi.

Vzhledem ke skutečnosti, že tyto sociální služby ne vždy pokrývají potřeby osob bez přístřeší, vznikají u nás různé formy nesociálních služeb. Prudková a Novotný (2008, s. 49) uvádí, že je velmi vhodné rozšířit stávající síť sociálních služeb o tzv. **ohřívárny**, jenž, jako první u nás, vznikla již v roce 1637 v Praze. Ohřívárnu si představují jako veřejnou vytápěnou místnost s židlemi, umyvadlem a toaletou, která by měla být otevřená celý den nebo aspoň jeho většinu a jejím smyslem je poskytnout relativně bezpečné místo pro přenocování v zimních měsících. Ačkoliv systémově tato služba není zařazená mezi sociální služby, v tomto smyslu zřídilo město Otrokovice dvě nesociální služby, Sedárnu, jejíž uživatelé jsou i účastníky výzkumu a navazující veřejnou sprchu, která slouží lidem

bez domova, kteří nemají možnost vykonat hygienu jiným způsobem jakožto nouzová možnost vykonání okamžité očisty a výměny šatstva.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

5.1 Cíl výzkumné práce

Cílem práce je prozkoumat, zda osoby bez přístřeší užívající službu Sed'árna – buňky pro lidi bez domova v Otrokovicích prožívají svůj život jako naplněný a zda mají z jejich pohledu možnost o něm plně rozhodovat. Práce si dále klade za cíl zjistit, zda osoby bez přístřeší mají sníženou sebeúctu a vědomí vlastní důstojnosti a zda mají možnost plně uplatňovat svá oprávněná práva a zájmy.

Dalšími dílčími cíli práce je pak nastínit, jak vnímají osoby bez přístřeší vlastní identitu a své postavení ve společnosti a prozkoumat subjektivní vnímání nedostatku respektu k důstojnosti osob bez přístřeší ze strany institucí veřejné správy či poskytovatelů sociálních služeb. Dále si práce klade za cíl prozkoumat, jak sami aktéři rozumějí sociálním situacím, v nichž se nachází či nacházeli a které důvody je vedou k určitému jednání.

Praktická část výzkumu rovněž podrobuje analýze službu Sed'árna jako takovou za celé období jejího fungování s ohledem na skutečnost, že tato služba je v kontextu služeb pro lidi bez domova stále poměrně unikátní a vzešla ze zjištěných potřeb osob bez přístřeší v rámci procesu komunitního plánování na otrokovicku.

5.2 Výzkumné otázky:

Jak vnímají osoby bez přístřeší subjektivně vlastní identitu a své postavení ve společnosti?

Dochází z pohledu osob bez přístřeší ze strany institucí veřejné správy či poskytovatelů sociálních služeb k možnému upírání respektu k vlastní důstojnosti těchto osob a naplňování jejich práv?

Jsou schopnosti a možnosti uplatňování oprávněných práv a zájmů osob bez přístřeší naplňovány?

5.3 Pojetí výzkumu

S ohledem na typ výzkumných otázek, které se snaží porozumět osobám bez přístřeší, jejich motivaci pro určité jednání a vnímání jejich vlastní identity, byl zvolen kvalitativní výzkum. Výzkum se snaží ozřejmit chování respondentů a to ať už vědomé či nevědomé.

5.4 Výzkumný soubor

Gavora (2008, s. 188) uvádí, že při kvalitativním výzkumu se vždy používá záměrný výběr výzkumného vzorku, nikdy náhodný a to proto, aby byly vybrány vhodné osoby, tj. aby měly potřebné vědomosti a zkušenosti z daného prostředí.

S ohledem na to základní výzkumný soubor tvoří osoby bez přístřeší v Otrokovicích. Dle Výroční zprávy MěÚ Otrokovice (2016, s. 35) kvalifikovaný odhad počtu osob bez přístřeší v Otrokovicích činí 40-50 osob, přesné sčítání nebylo nikdy v minulosti provedeno.

Pomoc lidem bez domova v zimním období byla v Otrokovicích zavedena v roce 2009 prostřednictvím umístění dvou mobilních buněk na pozemku města v blízkosti ulice Příčná. Sedárna je formou nezbytné pomoci, jež je poskytována lidem bez domova ve smyslu § 92 písm. a) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, kterým není poskytována sociální služba azylový dům či noclehárna a neposkytnutí okamžité pomoci a přístřeší v zimních měsících by ohrozilo jejich život nebo zdraví. Prakticky se jedná o dvě vytápěné místnosti se židlemi a toaletou.

Sedárna je určena mužům i ženám bez přístřeší, kteří nemohou či nechtějí z jakýchkoliv příčin využívat zařízení sociálních služeb (např. Azylový dům) či ubytovny v Otrokovicích a okolí. Jedna buňka slouží pro uživatele, druhá buňka slouží jako zázemí pro personál a částečně jako event. možnost pro oddělení některých problémových klientů.

Ve službě Sedárna se za zimní sezónu objeví cca 15 osob, většinou však nikoliv současně. Výběrový výzkumný soubor byl stanoven záměrným výběrem 5 osob dle těchto kritérií:

- a) osoba, strávila ve službě Sedárna aspoň jeden den, resp. noc,
- b) osoba plní znaky osob bez přístřeší dle klasifikace ETHOS,
- c) osoba aktuálně spolupracuje při řešení své sociální situace se sociálním kurátorem Městského úřadu Otrokovice, který ji vede ve své evidenci jakožto osobu bez přístřeší ohroženou sociálním vyloučením.

Důležitým aspektem výzkumu byla ochota respondentů k odpovědím na otázky, neboť přístup k osobám bez přístřeší není obecně jednoduchý. Ačkoliv osoby projevovaly ochotu výzkumu se zúčastnit, jejich sociální a zejména zdravotní situace (akutní vliv návykových látek) mnohdy ovlivnila jejich vyjadřovací schopnosti natolik, že bylo třeba sjednat jiný termín rozhovoru a rozhovory odkládat. Z důvodu ochrany osobních údajů nebudou u respondentů používány údaje: jméno, příjmení, datum narození (pouze ročník narození) a respondenti budou označeni čísly 1 až 5.

5.5 Výzkumná technika

Gavora (2008, s. 185) řadí mezi typické metody používané v kvalitativním výzkumu nestrukturované pozorování, rozhovor, narativní metody a analýzu produktů člověka. Pro výzkum uskutečněný v rámci této práce byly zvoleny dvě techniky a to **polostrukturovaný rozhovor a analýza dokumentů**.

5.5.1 Polostrukturovaný rozhovor

Dle Gavory (2008, s. 205) by v ideálním případě měl mít rozhovor neformální, uvolněný charakter tak, aby respondenti ani nepoznali, že jsou účastni výzkumu. Příprava na uskutečnění rozhovoru probíhala přímo v prostředí Sedárny, kde byli oslovení uživatelé, zda jsou ochotní se výzkumu účastnit. Přímo zde nebyl ochoten podrobit se výzkumu nikdo a to pro nedostatek soukromí (rozhovor nešel uskutečnit tak, aby nebyly přítomny jiné osoby), značný vliv alkoholu na jednotlivé osoby a také pro celkový neutěšený stav uživatelů, kteří potřebovali akutně uspokojit své základní životní potřeby (jídlo, teplo apod.). Na místě byl však smlouven termín pro uskutečnění tohoto polostrukturovaného rozhovoru, který tak následně probíhal v prostředí Městského úřadu Otrokovice, kam někteří uživatelé přes den docházejí v rámci sociální práce či pouze účelem se ohřát.

V souladu s pravidly polostrukturovaného rozhovoru byly připraveny rámcové otázky, ale nebylo vyžadováno se jich pevně držet, pokud se vývoj rozhovoru a jeho obsah vydal jiným, dle výzkumníka zajímavým směrem. Rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrány na diktafon a doslova přepsány. Pokud byli respondenti ochotni, byla provedena i zpětná verifikace dat, tedy ověření dat po přepsání rozhovorů pro ujištění, že autor pochopil slova respondentů dobře, popřípadě by byla zaznamenána jejich doplnění. Toto ověření proběhlo u třech účastníků výzkumu, žádné doplnění však již nebylo zaznamenáno.

Před samotným rozhovorem byl každý respondent informován o tématu, podmínkách a účelu rozhovoru. Rovněž mu byla sdělena předpokládaná délka rozhovoru. Rozhovory následně trvaly v průměru 45 minut.

Po představení výzkumníka, sdělení účelu polostrukturovaného rozhovoru, jeho zaznamenávání na diktafon a sdělení o etice výzkumu (respondenti jsou anonymní a jsou označeni pouze pořadovými čísly 1-5 apod.) bylo započato nahrávání rozhovoru. Součástí rozhovoru bylo zjišťování následujících anamnestických údajů, byť s ohledem na snahu

navázat dobrý kontakt s respondenty nebylo těmito anamnestickými otázkami začínáno ve všech případech. Jednalo se o dotazy na téma:

- věk,
- bydliště,
- státní příslušnost,
- důchod,
- zaměstnání,
- pobírání nepojistných sociálních dávek,
- zdravotní stav,
- ekonomická situace,
- rodinná situace,
- zvláštní zvyklosti.

Po této části byly respondentům položeny níže uvedené otázky, přičemž tempo rozhovoru i jeho případný vývoj jiným směrem byly přizpůsobeny respondentům, pokud se autor výzkumu domníval, že se rozhovor vyvíjí zajímavým směrem. Respondenti měli často tendence se k některým tématům opakovaně vracet a drobně je doplňovat, naopak některá témata záměrně (pokud jim bylo toto téma nepříjemné) či mimoděk pomíjeli a snažili se jim vyhnout. Snahou výzkumníka bylo se k těmto tématům vracet, byť to nebylo mnohdy snadné. Někteří respondenti naopak spontánně sdělovali údaje, které nebyly původně předmětem výzkumu a v jeho průběhu se ukázaly jako zajímavé.

5.5.2 Příklady položených otázek

- Jak byste charakterizoval svou osobu ve vztahu k prostředí, ve kterém se pohybujete?
- K jaké změně ve Vaší situaci došlo za poslední rok?
- Jaké máte životní cíle nebo plány?
- Jaké máte potíže?
- Jaké vidíte Vaše šance v současném světě?
- Jaké jsou Vaše silné stránky?
- Vnímáte nějaké problémy ve vztazích subjekty sociálního prostředí?
- Máte nedorozumění, obtíže či konflikty ve vztazích s osobami, komerčními, nevládními, občanskými aj. organizacemi?
- Máte nedorozumění, obtíže či konflikty ve vztazích s úřadem práce?

- Máte nedorozumění, obtíže či konflikty ve vztazích s úřady státní správy a obecní samosprávy?
- Máte nedorozumění, obtíže či konflikty ve vztazích s organizacemi sociálních služeb?
- Jsou Vaše žádosti a rozhodnutí o nich (např. žádosti o sociální dávky a služby a způsob jejich vyřízení, rozhodnutí soudů, opatření nebo rozhodnutí obecního úřadu nebo jiných státních nebo samosprávných orgánů) vyřizovány včas a zákonným způsobem?
- Máte možnost uplatňovat Vaše práva a zájmy?
- Cítíte se diskriminován?
- Jak dlouho využíváte službu Sed'árna? Jste s ní spokojen? Cítíte se zde bezpečně?
- Proč nevyužíváte některou z registrovaných sociálních služeb?
- Co pro vás znamená pojem lidská důstojnost?
- Setkal jste se někde s jednáním sociálního pracovníka, které jste považoval za nedůstojné?
- Považujete svůj život za smysluplný?
- Jakou hodnotu má pro Vás lidský život?
- Máte možnost zcela rozhodovat o svém životě?
- Setkal jste se někdy s negativními předsudky ze strany veřejnosti?

5.5.3 Analýza dat sociálního kurátora ze standardizovaných záznamů

V této fázi proběhlo studium záznamů sociální práce kurátora Městského úřadu Otrokovice vedených v Jednotném informačním systému MPSV formou Standardizovaných záznamů sociálního pracovníka, které se týkaly konkrétní přímé sociální práce s respondenty. Subjektivní pohled uživatelů na jejich situaci a na službu Sed'árna je tedy doplněn pohledem zkušeného profesionála, který si o své práci vede detailní dokumentaci dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Nahlédnutí a výpisky ze spisové dokumentace proběhly se souhlasem jeho zaměstnavatele a s vědomím respondentů. Rovněž byly podrobeny studiu záznamy provozního pracovníka Sed'árny o jejím provozu a případných mimořádných událostech.

5.6 Způsob zpracování dat

Rozhovory byly nahrány a přepsány do písemné podoby. Pro vyhodnocení byla použita metoda otevřeného kódování. Strauss a Corbin (1999, s. 42) popisují tuto metodu jakožto proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů, přičemž následně jsou získaná data složena jiným způsobem.

Dle Strauss a Corbin (1999, s. 51) byly rozhovory analyzovány řádek za řádkem a rovněž byly pečlivě prozkoumány jednotlivé větné úseky rozhovorů. Dle Gavory (2008, s. 218-220) pak byla získaná data kategorizována do jednotlivých segmentů dle významu. Pak byla každá kategorie pojmenována abstraktnějším označením a označena kódem. Kódy byly zaznamenány co nejbližší k danému segmentu (mezi řádky, popř. okraj textu). Následně byla získaná data složena způsobem, který reflektoval jejich svázání vzájemnými vztahy a poskytl odpověď na výzkumné otázky. Práce s daty probíhala v programu MS Word.

Písemné záznamy sociálního kurátora byly podrobeny pečlivému studiu, aby, jak uvádí Strauss a Corbin (1999, s. 37), bylo možné se z nich dozvědět více o širších a užších souvislostech sociální situace zkoumaných osob. Výsledkem studia a analýzy těchto materiálů by mělo být podat integrovaný obraz o sociální situaci respondentů, který by doplňoval subjektivní, byť nesmírně cenné výpovědi respondentů, a vhodným způsobem doplnil a obohatil také teoretické poznatky sociální práce jakožto vědeckého oboru o osobách bez přístřeší.

Kombinací dat získaných z polostrukturovaných rozhovorů a z dokumentace sociálního kurátora dochází k tzv. triangulaci metod, neboť ve výzkumu je použita více než jedna výzkumná metoda (rozhovor, studium dokumentace). Jak uvádí Švaříček a Šed'ová (2007, s. 203 - 206), tak účelem je maximalizovat validitu sebraných dat při vědomí limitů, které tento postup má, protože kombinací dvou nedokonalých metod jejich nedostatky nepominou. Při vědomí toho je však třeba říct, že v sociálním světě neexistuje jedna správná odpověď a triangulace pro potřeby této práce poskytuje rozmanitost pohledů na zkoumanou otázku. Triangulace by měla pomoci vysvětlit plně a komplexně lidské jednání z více než jedné perspektivy i za cenu toho, že některé pohledy si budou odporovat a prohloubit zkoumání určitého jevu, v našem případě osob bez přístřeší využívajících službu Sed'árna.

6 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

6.1 Anamnestické údaje

Anamnestické údaje byly získány z provedených rozhovorů a byly doplněny studiem standardizovaných záznamů sociálního kurátora.

6.1.1 Respondent č. 1

Občan České republiky, muž, 26 let, svobodný, základní vzdělání, nedokončený obor kuchař číšník, Trvalé bydliště má vedeno mimo Otrokovice (okr. Nymburk), v Otrokovicích však dlouhodobě pobývá. Měla jej v pěstounské péči babička, po nabytí zletilosti zůstal bydlet u ní. Rodiče o něj nikdy nejevili větší zájem, matka měla dalších pět dětí, ale o aktuální situaci svých sourozenců nic neví, nejsou v kontaktu. Po smrti babičky dům zdědil jeho strýc, který již nechtěl, aby zde bydlel. Od té doby střídá místa bydliště. Prošel Domem na půl cesty a krátce bydlel na Azylovém domě v Pardubicích. V roce 2015 proběhla jeho snaha o navázání kontaktu s matkou, za kterou odjel z Pardubic do Bojkovic; ta mu však nemohla pomoci, neboť sama žila na Azylovém domě s dvěma mladšími dětmi a o trvalejší kontakt nejevila zájem.

Od dospívání má problémy s užíváním návykových látek – toluen, pervitin a s tím souvisejí drobné krádeže, kterých se dopouští či dopouštěl. Žádné zdravotní omezení nemá. Pracuje vždy pouze krátce, střídá pobyt na ulici s bydlením na ubytovně. Rozhovoru se zúčastnil společně se svou přítelkyní, protože trval na její přítomnosti. Aktuálně bydlí na Ubytovně Jezerka Otrokovice, v Sed'árně v zimě 2016/2017 strávil cca 1 měsíc.

6.1.2 Respondent č. 2

Občanka ČR, žena, 21 let, svobodná. Má základní vzdělání. Původně rozhovor odmítla, ale chtěla být přítomna rozhovoru s partnerem. Nakonec se výzkumu zúčastnila a podařilo se získat i její pohled. Trvalé bydliště má evidováno mimo Otrokovice (Žďár nad Sázavou). Pochází z úplné rodiny, má dva mladší sourozence. Rodiče ji přiměli k nástupu do práce, poté odešla z domu a již s nimi není v kontaktu. Naposledy odešla ze společného nájemního bytu kvůli příteli, se kterým bydlela a který jí podváděl a nakonec ji ze společného obydlí vyhodil. Následně pobývala na ulici a střídala krátkodobá zaměstnání bez pracovní smlouvy. Poslední zaměstnání trvalo dva měsíce. Do Otrokovic přišla za

svým novým přítelem, respondentem č. 1, v listopadu 2016. Aktuálně společně bydlí na Ubytovně Jezerka Otrokovice, v Sed'árně v zimě 2016/2017 strávila cca 14 dní.

6.1.3 Respondent č. 3

Občan ČR, muž, 52 let, svobodný, trvalé bydliště má evidováno mimo Otrokovice (Hulín), v Otrokovicích však dlouhodobě od roku 2011 pobývá. Byl několikrát trestaný za majetkové delikty a ublížení na zdraví. Není ve styku s nikým ze své rodiny, neví, kde jsou a co dělají. Do roku 1989 pracoval v dělnických profesích, od roku 1989 pracoval vždy jen krátkodobě. Bydlí na ubytovnách, přes léto venku. Je vedený v evidenci úřadu práce a pobírá dávky pomoci v hmotné nouzi. Je celoživotně těžce závislý na alkoholu, svou závislost si uvědomuje. Aktuálně bydlí na ubytovně FC Viktoria Otrokovice, v Sed'árně v zimě 2016/2017 strávil v součtu cca 3 měsíce.

6.1.4 Respondent č. 4

Občan ČR, muž, 58 let, nezaměstnaný. Je vedený v evidenci úřadu práce a pobírá dávky pomoci v hmotné nouzi. Fakticky nepracuje již téměř 15 let. Trvalé bydliště má evidováno na ohlašovně Městského úřadu Otrokovice. Je dvakrát rozvedený a má dvě děti, syna a dceru. Se synem nemá žádný kontakt, protože žije dlouhodobě v zahraničí. S dcerou se vídá jen příležitostně. Dříve bydlel s rodinou v bytě, od rozvodu střídá ubytovny a pobyt na ulici. Závislý na alkoholu, několikrát hospitalizován v Psychiatrické léčebně Kroměříž. Aktuálně bydlí na Azylovém domě Samaritán Otrokovice, v Sed'árně v zimě 2016/2017 strávil cca 3 měsíce.

6.1.5 Respondent č. 5

Občan SR, muž, 67 let, bez trvalého pobytu v ČR, rozvedený. Na území České republiky pobývá dlouhodobě bez dokladů totožnosti. Má jednoho syna, ale není s ním v kontaktu, ani s nikým jiným z rodiny. Před rokem 1989 jezdil jako montér po celém tehdejší, Československu, poté chvíli pracoval jako osoba samostatně výdělečně činná. Od roku 1997 pobývá na různých místech ve Zlínském kraji. Často pracuje, ale vždy na černo. Má celoživotní sklon k požívání alkoholu, který se po rozvodu rozjel na plno. Studoval v mládí malířství, ale studium nedokončil. Příležitostně maluje doted' a snaží se kresby prodávat.

Na Sed'árně pobýval po celou dobu jejího provozu, tedy cca 5 měsíců a byl zde již třetí sezónu po sobě.

6.2 Výsledky výzkumu - otevřené kódování

Vyhodnocením polostrukturovaných rozhovorů bylo vytvořeno šest kategorií, z nichž některé dávají odpověď na položené výzkumné otázky, přičemž další okolnosti vyplývají ze získaných poznatků, které vypluly na povrch až po uskutečnění rozhovorů. Tato data jsou doplněna daty získanými ze studia spisové dokumentace vedené k jednotlivým respondentům sociálním kurátorem. Vyhodnocování výzkumu u některých respondentů bylo obzvláště složité z důvodu horších vyjadřovacích schopností, rozbíhavého myšlení, užívání vulgarit a v jednom případě i z důvodu toho, že respondent při odpovědích týkajících se jeho osoby střídavě používal 1. a 3. osobu jednotného čísla a to obzvláště v místech pro něj nejvíce citlivých.

6.2.1 Kategorie Vztah k okolnímu světu

Proto tuto kategorii byly použity kódy: **společnost, instituce, vztah, pomoc, respekt, kontrola, svéprávnost a alibi.**

Stran postoje ke společnosti respondenti často zdůrazňují, že se okolní společnosti straní, vyhledávají spíše samotu a rovněž velmi zdůrazňují, že společnost se straní jich. V jednom případě respondent č. 3 poukazoval na skutečnost, že když se mu stal úraz nohy, nemohl se dovolat pomoci, ačkoliv kolem chodili lidé. Připouští však, že byl „*možná*“ pod vlivem alkoholu, ale stěžuje si, že místo lékařské pomoci, jako první přijela Policie ČR. Doslova říká: „*...do jamy jsem šlápl a prostě nikdo mi nechtěl pomoci, nikdo... šel rybář a já říkám, prosím tě, když jdeš na ty ryby, já jsem spadl...a paní šla, zavolám paní, tady máš pět cigaret... první, co přijelo, přijeli policajti, pak přijela sanitka...*“

Respondent č. 4 pak sdělil, že se snaží vždy pobývat sám, protože když je v kolektivu, cítí, že jeho situace se brzy zhorší. Doslova uvádí „*...protože kolektivní lidé, ti mají ty známé, nedobré lidi, vztahy s těma druhýma je špatné... sám, co si udělám, to mám a hotovo.*“

V souvislosti s provozem Sed'árny respondenti shodně konstatovali, že přes den jsou v konfliktu se společností, neboť při hledání úkrytu v teple pobývají ve veřejných prostorách, odkud jsou vyhazováni, což považovali za ponižující, kromě respondentů č. 1 a 2, kteří prohlásili, že je jim to jedno. Nejautentičtější vyjádření v tomto smyslu podal

respondent č. 3, který o sobě mluvil v tuto chvíli ve třetí osobě jednotného čísla „...já říkám o půl sedmé, Pepa, všude ho vyhazovali, sekuriťák, sekurity, vypadni ven, bezdomovec ven, já jsem si tam sedl a už jsem letěl.... já jsem trapnej, já se stydím sám za sebe, Pepa, přijel, říkám 16 roků jsem nebyl v kriminále, 16 let jsem čistej, čistý trestní rejstřík, Pepa do kriminálu už nechce na starý kolena někam lejzt, já už tam nepudu, a jestli někoho šlahnu, tak možná a naposledy...“

Oproti tomu respondent č. 1 se vyjádřil: „...chodím po veřejných budovách...než mě přijdou policajti vyhodit...ale na to jsem nedbal...vůbec, bylo mě to úplně jedno, je mě to fuk...“ Respondent č. 1 rovněž zdůrazňoval, že cítil, že jeho sociální situace není dobrá, nicméně setkal se i s pomocí okolní společnosti a uvědomoval si její cenu. Jednalo se o pomoc lidí bez domova navzájem, s odsouzením společnosti se nesetkal. Respondent č. 1 říká: „na jednu stranu je to hrůza, je to neštěstí, ale když druhý ostatní potom dokážou třeba i pomoci tomu druhému člověku...nemyslím jako finančně nebo takhle. Nebo tím chlastem, to ne...“.

Zajímavým bodem v rámci této kategorie je kód alibi. Všichni respondenti svorně zdůrazňují, že nejsou jako ti ostatní a mají tendenci vytvářet si alibi v tom, že jejich situace sice není dobrá, nicméně situace a chování těch ostatních lidí bez domova je ještě horší. Necítí se být jedním z nich a opakovaně to zdůrazňují. Z toho se dá odvodit, že míra sebeúcty a vědomí hodnoty vlastního života zůstávají u respondentů do jisté míry zachovány. Respondent č. 1 o své první zkušenosti v Sed'árně pravil: „...když jsem se tam vlastně ocitnul, tak...leknul jsem se... spíš těch lidí, nevěděl jsem třeba, kdo mi co udělá anebo když usnu, tak jako... ten strach radši... nedejchatelno, teda, to se přiznám... ten puch teda...když se nevykoupou, tak je to potom hrůza...alkohol se třeba jako opravdu nosil, víno a takový. Ani ty lidi neznám, ale to je jedno...“ Ze záznamů sociálního kurátora vyplývá, že respondent č. 1 v Sed'árně alkohol skutečně nekonzumoval, nicméně pobyt v ní strávil pod vlivem jiných drog.

Respondentka č. 2 uvedla „... tam jsou hodně pochybný lidi, hodně pochybný...tu první noc, co jsem tam byla, tak jsem se úplně lekla a utekla jsem odtamtud...byl tam vlastně mladej pár... tak jsem se tam necítla dobře, řeknu to na plnou hubu, na rovinu, tam prostě spolu spali, jakože měli pohlavní styk...já jsem se tam přišla, do tepla, jít se vyspat a oni, aby tam chodili s prominutím souložit, tak je to fakt blbý...“. Ze sdělení sociálního kurátora vyplývá, že respondent č. 1 a 2 jsou spolu v partnerském vztahu a pohlavní styk v Sed'árně mívali rovněž.

Respondentka č. 2 uvedla, že byla zneužita jinými lidmi užívajícími Sed'árnu: „...šli prostě do obchodu a ukradlo se nějaká kosmetika... pak se to šlo prodat, že jo, a mě utekli, že jo, prostě, že jsem byla, jako takovej ten jejich poslíček, nebo něco takového, že jsem uměla nějaký věci, tak oni toho prostě zneužívali...hodně mně zneužili...opravdu...“. Respondentka č. 2 dle sociálního kurátora podle všeho nedostala svůj finanční díl na prodeji kradených věcí, a proto poukazuje na tuto činnost ostatních.

Respondent č. 3 zdůrazňoval, že on jakožto místní není tak špatný, jak ti ostatní, kteří přišli z okolních měst, ačkoliv sám je veden trvale bytem v Hulíně. Uvedl: „...ty lidi ze Zlína, ty dobytci z Napajedel, dneska tam chodí takový dobytek, až ze Slovenska, čo bolo, to bolo, cigaňa, jenom rum...oni tam budou sedět, budou tam dělat bordel, ještě se tam porvali, někdo tam byl ožralej, měl 56 roků, vzal polívku a šel do...“. Rovněž zdůrazňuje, že on sice pije alkohol, ale uživatelé drog jsou mnohem horší: „...Pepa, on ví, já vám to říkám na rovinu... ale přijdou vám tam zfetovaní hovada, zfetovaní, zfetovaní, najebaní práškama, nebo čím a dělají tam bordel“. Ze záznamů sociálního kurátora vyplynulo, že respondent č. 3 patří k nejagresivnějším a nejproblémovějším uživatelům Sed'árny. Několikrát byl vykázán pro porušování provozního řádu a většinu pobytu v Sed'árně byl pod značným vlivem alkoholu.

Nevraživost mezi uživateli alkoholu a drog zdůrazňuje i respondent č. 4: „...mě třeba vadí feťáci, to vadí, nemají ani peníze na jídlo, na nic nemají, ale fetovat budou, jdou tam, jsou agresivní, hrůza, jenom to krade furt... tak si to myslím i já, aby to bylo pro místní, ať si ti dělají bordel, kde chtěou, ne aby tady byli mladí, nevím, že úřad je nepošle někde do práce, taky fetujou, ta má 21 roků, ten mladej má myslím 25 roků a jsou z Holešova, bydleli v Holešově, co mají dělat tady, co...“

Respondent č. 5 rovněž zdůrazňoval, že on je lepší než ti druzí a ostatní si služby Sed'árna neváží: „...neváží si toho, ne, fakt, opravdu, to si neváží...je to jaké je, ale neváží...ještě jídlo se jim poskytne, teplé, aby se trošku jako ten...přijde v devět a co...dáme si? Přijde deset a žádný ten... občas...rrrt, a občas i do rána do čtyřech, rrrt, aušus ... ten životní styl nemají, někteří, nemají...já na to nechci nějak poukazovat...já říkám, já se vždycky vrátím k té rodině, protože tam je vliv na to, co potom z toho človíčka vyrůstá nebo nevyrůstá.... ani zájem o práci nemají....oni chtějí jen využívat toho, aby...oni půjdou krást někde...raději, ať mají na víno... přijde jak tele, ožralý, lehne a ani neví, kam lehá, to je jak tele fakt bez charakteru...“. Respondent č. 5 dle záznamů sociálního kurátora strávil na Sed'árně celou dobu jejího provozu a neměl větší zájem o posun jak v bydlení, tak v dalších záležitostech.

Ve vztahu k institucím respondenti svorně všichni poukazovali na obrovskou pomoc sociálního kurátora a zdálo se, že jí opravdu váží. Respondent č. 1 se za pomoci sociálního kurátora dokonce přistěhoval do Otrokovic, neboť se mu v místě bydliště pomoci nedostalo. Uvedl: „...v Uherském Brodě, tam je taky jakože sociální kurátorka...když jsem za ní byl, myslel jsem, že mi pomůže, aspoň že v následujícím...chtěla po mně, jestli jsem na úřadě práce, já jsem řekl, že ještě ne....jako, když jsem tam byl v tom Uherském Brodě, když jsem jí vysvětlil, v jaké situaci jsem se vlastně ocitnul, až do teďka, tak potom mi řekla, že není následně mi moc pomoci...nevěděla si se mnou rady, takže mně řekla, že se mi omlouvá a nashle ...tak mi bohužel nezbyvalo, než sem znovu jít a řešit znovu se sociálním kurátorem...“ I respondent č. 3 uvedl: „sociální kurátor za mnou přijel, nikdo pro mě nic neudělal, já to řeknu i tady před váma, nikdo pro mě neudělal nic jenom Otrokovice, nikdo, tam nikdo, jenom Otrokovice.... já říkám, paní zlatá, vy jste pro mě ta sociálka, teda hovno, že to nejde, že ty peníze..., přijel sociální kurátor...všechno šlo.“

Zároveň je často akcentována negativní úloha úřadu práce jakožto poskytovatele dávek, který žádosti o tyto dávky a jinou agendu vyřizuje dlouho, čímž mnohdy zhoršuje sociální situaci respondentů. Dle respondenta č. 4: „...on (pracovník ÚP) si myslí totiž, když tak jsme se o tom bavili, zvedali i ústně hlas na sebe, proto já ho nemám rád... já jsem měl nárok na 1 000,-- Kč, poslední, kdy budu mít normální dávky, on mi dal jenom 300,-- Kč, ne 1 000,-- Kč, co mě náleželo, že 300,-- Kč a pak dostanu sociální dávky a co budu jezť, říkám, za tři stovky to máte, kdyby na tři dny, snídane, oběd, večeře, to nemůžu chodit po restauracích, ani na to nádraží do bufetu, na to mi neodpověděl, akorát mi řekl, že to jsou peníze z daňových poplatníků..... a z čeho on je placen, kdo mu to platí, když on není prosperující člověk pro stát, on je úředník, kterého taky platí,...nic neděláte, ten institut musí být, někdo to dělat musí atd., ale to se navytahuje, ještě na takové chudáky... tak buď mám na to právo, má mě to dat a být potichu a nic neříkat, protože tím, je to ještě horší, ještě pobuřuje, místo toho, aby pomohl, tak ještě se tak chová... on to zas udělal, někdy to trvalo dlouho, vymlouval se, počítač nejde, prostě to okecával.“ Situaci osob bez přístřeší také ztěžují opakovaná sankční vyřazení z evidence uchazečů o zaměstnání úřadů práce, čímž je po dobu sankčního vyřazení zamezena možnost pobírat příspěvek na živobytí i doplatek na bydlení.

Respondent č. 5 bez bližšího upřesnění uváděl, že nevycházel v minulosti s politiky, protože měl kandidovat do Slovenské národní rady a toto mu nebylo umožněno, protože se jej báli. Doslova říká: „ já jsem v porevoluční době každému řekl do ksichtu, co si myslím...a to oni nesnášeli...to co jsem říkal...tak mě rýpali do života, no...ty, kteří jsou do

dneška tam...“ Dále se k tomuto tématu vyjadřovat nechtěl a uváděl mimo záznam, že se stále některých lidí bojí, neboť to byla „*vyšoká politika*“.

Ve schopnostech a možnostech rozhodovat o svém životě nespátřují dle výzkumu respondenti žádné limity, kromě respondenta č. 5. Ten prohlásil, že se cítí omezený, hlavně v umělecké činnosti, které by se chtěl věnovat, ale při životě na ulici to nejde. Doslova o tom říká: „*...nemám tu svobodu myšlení a to všechno... pokud člověk chce žít z něčeho, což nemůžu z nuly kreslit, to nejde...to jakože král malíř na ulici jak žebral a vznikl z něho Picasso...to ne...já jsem dost maloval, ale ne dost, abych uživil rodinu a pak se tomu věnoval....to nejde....pak když by se povedl ten důchod, tak to bych se to pokusil otočit ještě, protože roky ubíhají...*“

Postoj ostatních k této problematice shrnul asi nejvýstižněji respondent č. 3: „*...já nejsem zbavený svéprávnosti, mám papíry, já jsem ještě normální, já se ožeru, to vám říkám na rovinu, ale nejsem zbavený svéprávnosti, ze mě blbce nikdo dělat nebude.*“

6.2.2 Kategorie Bod zlomu

Pro tuto kategorii byly použity kódy: **partnerský vztah, rodina, rozvod a děti.**

Zajímavým bodem výzkumu je klíčový okamžik, který u každého respondenta nasměroval a ovlivnil jeho život natolik, že ten jej následně dovedl k životu na ulici jakožto uživatele Sed'árny. Ačkoliv se to tak možná v danou chvíli nejevilo, jednalo se o osudový bod života. U respondenta č. 1, který byl do své plnoletosti svěřen do pěstounské péče své babičky, se jednalo o úmrtí prarodičů, po němž jej jeho strýc vyzval, aby opustil svůj dosavadní domov, neboť hodlal dům užívat sám se svou rodinou. Sám respondent č. 1 k tomu uvádí: „*...(strýc) rozhodl, že mě odstěhuje na Moravu, že mě sbalí věci a zbaví se mě, protože co bych tam dělal...tak jsem tady a přežívám, jak se dá.*“

U respondentky č. 2 byl dosavadním bodem zlomu partnerský konflikt, který nechtěla blíže specifikovat a situaci popisuje slovy „*...špatná, hodně špatná zkušenost s bývalým přítelem.*“ Ze sociální práce sociálního kurátora vyplývá, že její bývalý přítel ji ze společného obydlí po hádce vyhodil.

U respondenta č. 3 se jednalo o nezvládnuté konflikty v rodině. Jeho otec byl násilnický typ a jeho matku i sourozence bil. Respondent č. 3 nesmírně autenticky říká: „*...já si furt připadám, jako by mi bylo 20 let, i když už je nemám...máma umřela, Pepa přijel, nás tata mlátil, Pepa vykrýval mamu, Pepa ruky mamu chránil, Pepu bil, Pepa vykrýval ruky, mamu*

chránil...děcka neměli co žrat....Pepa dostal přes držku...to je jedno, nechci na to vzpomínat.“ Respondent č. 3 poté utekl z domu a následné úmrtí maminky se ukázala jako spouštěcí mechanismus a vedlo k doposud nezvládnutému alkoholismu. *„Utekl, utekl, utekl, utekl jsem....já jsem nevěděl, že mama umřela. Fakt, tu mamu, jsem měl rád. Tak dívejte se na mě, Pepa za tu mamu, bych za ňu položil život a Pepa si šel lehnout na hřbitov, Pepa ležel, dvojka vína, kurva, litr hen toho, jdu se vyspat za mamou.“* (pláče).

U respondenta č. 4 byl takovým bodem zlomu rozvod s druhou ženou, kdy přišel o styk s dětmi, které se odstěhovaly společně s matkou do Itálie (ačkoliv momentálně je již celý zbytek rodiny zpět). *„Já jsem rozvedený, dvakrát bohužel...za prvé, rodina, když jsem se rozvedl, tak skončilo úplně všechno, děti zůstaly doma v Itálii, já nemám se synem žádný kontakt a s dcerou ten kontakt je dneska, ona je odstěhovaná v Zádveřicích, vdaná, v Zádveřicích bydlí a vzhledem k tomu, že nemám finanční prostředky, abych vnoučatům něco dal, tak se ani nestýkáme.“* Jako důvod rozvodu uvádí svou nevěru a nespokojenost ve vztahu po sexuální stránce. Po této životní události již nenavázal stálější partnerský vztah a plně se rozvinula jeho závislost na alkoholu.

Respondent č. 5 pracoval do roku 1989 jako montér a hodně cestoval za prací. V roce 1998 se po 23 letech rozvedl, bývalé manželce přenechal byt a sám začal přebývat po různých ubytovnách, nejčastěji spojenými s krátkodobým zaměstnáním. K této životní situaci uvedl: *„...když to pak vezme za pačesy, protože kolik jsem toho dal, najednou jsem stál před soudem, rozvod, čtyři roky jsem chodil po soudech, jen rozvod manželství... na padesátku jsem se rozvedl, stál jsem tam a díval, přišla přisedící a jsem se díval a přitom ona sama měla problémy rodinné... jako, právo obhajoby, mě nedali například ani slovo, nic, já jsem stál, protože mě to sralo a oni sedíte nebo dám pokutu.“*

Body zlomu životních příběhů respondentů

Obrázek č. 3 – Body zlomu

6.2.3 Kategorie Život na ulici

Pro tuto kategorii byly zvoleny kódy: **dávky, sankční vyřazení, alkohol, propuštění ze zaměstnání, nocleh, počasí, ubytovna.**

Krom přechozí kategorie velkého životního zlomu měl pobyt v Sed'árně každého respondenta svůj aktuální důvod, který by se dal označit na akutní aktuální krizi. U respondenta č. 1 se jednalo ztrátu zaměstnání u zaměstnavatele, který mu poskytoval také ubytování na ubytovně. Po krátkém pobytu na ulici v Bojkovicích se přemístil do Otrokovic. Dle místa trvalého pobytu se evidoval na úřad práce a čekal, až bude jeho agenda převedena na místně příslušné kontaktní pracoviště Otrokovice. Toto trvalo více jak měsíc a po tuto dobu mu nebyly úřadem práce poskytovány žádné dávky. Respondent byl bez finančních prostředků a nebyl schopen si ubytování zaplatit.

„...měl jsem být na dvou nočních, jenže bohužel jsem šel nějak úplně mimo, pryč, prostě něco vyřídit než práce. No a oni už mě to nějak neuznali, ani doktorský, razítko, takže mě prostě odsoudili. Bohužel kvůli nim jsem teda taky přišel o ubytovnu, kterou mi zařídili. Takže v tom okamžiku hned jsem se ocitl na ulici.“

Na jiném místě k tomu respondent č. 1 uvádí: *„Jak jsem se vlastně ocitl na těch buňkách? Než se mě mohla poskytnout nějaká ta ubytovna, tak bohužel nic mi nezbyvalo, neměl jsem žádné finance, nic, abych si mohl něco hned sehnat, takže bohužel mě doporučil (sociální*

kurátor) *jít tam. Vlastně kvůli tomu, proč jsem byl na tý sed'árně, musel jsem čekat i měsíc, než mi sem z Kolína převedou evidenci na úřad sem...ta administrace dávek trvala měsíc.*“

Respondent č. 3 byl propuštěn z nemocnice, kde léčil zlomenou nohu. Protože neměl vyřízené dávky a byl sankčně vyřazený, požádal o přeložení do psychiatrické léčebny, aby se zde ukryl. Zde však léčebný režim nevydržel a na reverz odešel. Opět se evidoval na úřad práce a podal žádosti o doplatek na bydlení na ubytovnu a příspěvek na živobytí na jídlo a ostatní potřeby. Úřad práce dávku administroval poměrně dlouho a než bylo dokončeno správní řízení, respondent č. 3 obýval Sed'árnu. Nicméně na Sed'árně pobýval i poté, protože si nebyl schopen sjednanou ubytovnu udržet z důvodů konfliktů s dalšími obyvateli ubytovny a znečištění a ničení jejího zařízení pod vlivem alkoholu.

Respondent č. 4 byl uživatelem sociální služby azylový dům. Zde však neprošel při vstupním testu na alkohol a nebyl do služby vpuštěn. Rozčílil se, na azylový již dům nepřišel a zůstal venku, aby mohl nekontrolovaně pít. Byl sankčně vyřazen z evidence uchazečů o zaměstnání a jeho pobyt na Sed'árně se protáhl. Nakonec se ubytoval na ubytovně Artex. Sám o situaci říká: *„Do té Sed'árny to bylo tak, byl jsem na azylovém domě, jsem bydlel, nevím 3 měsíce, tam jsem dělal můžu říct no dělal, jak to беру na sebe, to co chtěli, jako pracovně co chtěli to jsem udělal, pomáhal jsem tam před Vánocema ještě, tam mají dílnu, v dílně jsem dělal nějaké vánoční, já nevím, mýdla, nějaké ozdoby, tak pořád jsem tam dělal třeba 10 hodin denně, jak kdy, když byl materiál atd... jednou jsem se opil, ne opil, ale nadýchal jsem myslím 1 promile, zrovna paní Veronika byla na vrátnici a říkala, ať se jdu projít a až budu mít maximálně 0,8 tak, že mě pustí, taková je tam norma a já jsem se vztekl a já jsem říkal, že když mě, který tam dělal v té dílně...já jsem to nedělal pro sebe, já jsem to dělal pro ně, nebo pro ňu přímo, oni to prodávali, já né, já jsem měl z toho 5 korun za hodinu, já jsem šel, když jsem teda nafoukal, že se půjdu projít, ale jsem se prošel, tak mě to vzteklo, zašel jsem k vietnamcovi, koupil jsem si tam 2 litry vína, toho levného čuča, a šel jsem směrem na Štěrkač, já jsem ho po cestě vypil, tam a zpátky, došel jsem zpátky na vrátnicu na ten Samaritán, foukl jsem si a měl jsem 3 promile, tam ona mi řekla, to bylo k večeru už, ona mi řekla, že mě nepustí, že ať jdu na Sed'árnu, já jsem nevěděl, co to je Sed'árna, kde to je, nic takového jsem nevěděl, tak mi to vysvětlila, tak jsem to, že to je u hasičárny tady v Otrokovicích, že to tam najdu, tak jsem nevěděl, tak jsem se dostal do Sed'árny, já jsem tam byl dlouho.*“ Jak uvedl, v Sed'árně mu bylo zpočátku lépe, protože jej nikdo nekontroloval, ale následně na něj styl života dolehl a snažil se najít aspoň ubytovnu.

Respondent č. 5 pracoval přes den na stavbě a v noci jako hlídač na této stavbě v buňce, kde i bydlel a přespával. Když byla stavba dostavena, přišel o práci i ubytování. Dokud bylo relativně teplo, pobýval venku, po ochlazení se přesunul do Sedárny. Tento postup opakoval již v minulých letech, přičemž vždy se jednalo o zaměstnání bez pracovní smlouvy. S ohledem na skutečnost, že několik let již nemá žádné doklady totožnosti, nemůže se evidovat do evidence úřadu práce ani požádat o dávky. Proto svou situaci řeší pobytem v podobných službách, jako je Sedárna a čeká, až opět bude moci nastoupit do práce na některou stavbu.

Někteří z respondentů si připouští potíže s alkoholem. Například respondent č. 3 uvedl: *„Stydím, sám za sebe, to já můžu za všechno, pane, já nikomu vinu, nedávám, já jsem původce zla, stalo se, stalo, chlast, hlavně, chlast, u mě vodka, chlast, nic jiného než chlast, Pepa je miliónovej, dá ti poslední, ale Pepa jak se ožere, konec.“* Několikrát se pokoušel o léčení, zatím však trvale nebyl schopen po propuštění abstinovat. Uvědomuje si však svůj problém a pokouší se jej řešit.

Respondent č. 4 rovněž připouští, že se závislostí na alkoholu má problém, který již vyžaduje odbornou pomoc. Na dotaz, jak přežíval venku, odpověděl: *„Já jsem se schovával vždycky tak, aby mě nebylo vidět, na takové místo, aby mě nebylo vidět, protože roky mám, takže se bojím, že mě někdo přepadne, napadne, zbije, atd. což je pro mě už teda nepříjemné, no a řešil jsem to tím způsobem alkoholem, bohužel. Vypil jsem si a byl jsem prostě, jak člověk, když si vypije alkohol, tak zmrtní, všechno je jedno, atd. Ten jsem hledal po známých, sbíral jsem sklínky, neměl jsem třeba alkohol každý den, ale měl. Někdy jsem si sehnal brigádu, tak z toho třeba zas alkohol.“* Přiznává, že dávky mimořádné okamžité pomoci, která mu byla poskytnuta, kompletně propil. Jídlo si bral z odpadkových košů a z ramp supermarketů.

Ačkoliv ze záznamů sociálního kurátora vyplývá, že respondenti č. 1 a 2 mají problémy s drogami a respondent č. 5 rovněž s alkoholem, tento svůj problém si nepřipouštějí a poukazují na skutečnost, že ostatní jsou na tom hůře.

Zajímavým zjištěním byl životní režim uživatelů Sedárny. Bez výjimky všichni shodně potvrzují, že po zavření Sedárny chodili bezcílně venku a ohřívali se ve veřejných budovách, dokud je někdo nevyhodil. Například respondent č. 1 k tomu říká: *„No hned ohledně těch krutých zimách, tak někam, kde se zahrabu do tepla...poliklinika, čekárna, kde ještě, tady někde... a o víkendech to bylo teda fakt strašný vydržet celou dobu venku. Ale tak jako chození, kamkoliv, kam se dá, člověk se projde...do Zlína, sem a tam...trolejbusem.“*

Respondent č. 3 poměrně lkal na svůj osud a se slzami v očích říkal: „*No přijde zubatá, ale co mám dělat. Řekněte mi co, Pepa léce po ubytovnách, Pepa spí pod mostem, Pepa spí na stromě a co, co jako, Pepa nemá, já nemám peníze, peníze nedají, peníze dají radši cigánom, těm kurvám černým, já lítám, kde se dá, a mě ten život přestal bavit...30 let na ulici, anebo na ubytovnách.*“ Při rozhovoru skutečně působil unaveně a vyčerpaně.

Respondent č. 4 se při pobytu v Sed'árně se přes den flákal, jak uvedl, občas šel za známými, občas měl nějakou brigádu, ale peníze ihned propil, „*všechno šlo do alkoholu*“, *já jsem neměl žádný cíl života, žádný, vůbec, mě zajímalo jenom chlast, abych se, aby se mi mozek oblbl, nic jiného, žádnou jinou starost jsem neměl, něco pojezt, věděl jsem, že večer na té Sed'árně bude aspoň polívka... člověk za celý den je tak unavený, že musí chodit nebo kde chcete sedět, seděl jsem, nebo jsem se šel ohřát třeba na polikliniku...přitom jsem nic nepotřeboval, ale hlavně ohřát... v té čekárně, ale tam vás vyhazují ven, aj na poliklinice, někdo zavolá, ti lidi si tak všímají, to je tak, člověk, i když se sprchuje, tak ty svršky jsou tak zasmrádlé, že člověk smrdí jak cap a do dneška, když někoho z tama potkám, tak od něho dál.*“ Respondent č. 4 měl v den výzkumu zdravotní potíže, uváděl, že se necítí vůbec dobře a že je to všechno vina jeho dlouhodobějšího pobytu na ulici. Trpěl nedostatkem zdravé výživy, vitamínů. „*Já jsem náchylný, to dělá všechno to, že jsem žil třeba na ulici, a že jsem si nemohl koupit ovoce, nějakou zeleninu, uvařit si něco, nic vůbec, jsem nevěděl co to je kousek masa, večer polívku, když byla, byla dobrá, vařili dobře, nemůžu říct, že špatně, tak tam bylo trochu masa, já jsem neměl nic, v létě tak co roste ovoce na stromech, tak takové to, pár, jak kdy.*“

6.2.4 Kategorie Lidská důstojnost a svoboda

Pro tuto kategorii byly zvoleny kódy: **příroda, klid, stud, potřeba bezpečí, únava.**

Respondent č. 1 v rozhovoru působil tak, že se snaží ze situace, ve které se ocitl, vytěžit i nějaká pozitiva pro svůj další život a bere ji jako „*zkušenost do ulice, něco to obnáší, já to беру tak prostě...když se člověk fakt dostane venku fakt úplně na dno... když se odstartuje, jako teď z toho dna, tak já to беру tak jakože...zkušenost do života...nejen to, něco si z toho asi vezmu, jakože naučí se sám sobě, naučí se věci člověk, jako když je opravdu je sám, nikoho nemá.*“

Respondenti č. 3 a 5, což jsou lidé, kteří bez domova pobývají delší dobu, opakovaně v rozhovoru akcentovali potřebu svobody a svobodné volby života. Respondent č. 3 pobýval v létě 2016 v lese, kde přespával na posedu. Když o tom vyprávěl, bylo z jeho

vyjádření cítit, že sejetí s přírodou je pro něj velice důležité. Uvedl například, že „...já jsem spal v lese...na posedu...deset metrů vysoko... přes půl roku...tam mě nikdo neotravoval, měl jsem klid...na tom posedu to bylo zateplený, tam byl koberec, myslivec přišel, kulovnicu, myslel jsem, že mě tam pozabijí, zjistil, že tam chrápu...kolikrát když byla bouřka, tak se divím, že jsem se nezabil, protože jsem byl mokrej... ale já jsem byl schopnej tam spát...Pepa si šel ráno koupit vodu aspoň, protože by zdechl bez vody...jako a ty prasata se o mě staraly, ne fakt, oni nechápali, ony se staraly o Pepu ty prasata, ony na něho čekaly v deset hodin večer, ony chrochtaly, ony ležely u cesty a věděli, že Pepa je tam....chybí mi to, fakt chybí, prostě Pepa, mě tam nikdo nic neudělal, já jsem měl klid, svatej klid v tom lesi, nikdo mě neotravoval, nikdo, Pepa přišel, co si udělal, neudělal a Pepa měl svatej klid.“

Respondent č. 5 uvedl, že přes léto nevyužívá žádné pobytové služby, protože nemá potřebu. Vyspí se i jídlo si udělá v lese. Jak uvedl, je pro něj „...jednoduché udělat si oheň v přírodě a já si udělám takové jídlo, že ani Na mašince takové nemají.“ Zdůrazňoval také, že udělat si jídlo v přírodě je pro něj levnější než jít do restaurace.

Respondent č. 4 s ohledem na jeho závislost na alkoholu akcentoval svobodu Sedárny v tom, že mu tam bylo lépe, neboť jej nikdo nekontroloval a „mohl si vypít“. Zmiňoval však i druhou stránku pobytu zde a to, že sice dostával večer teplou polévku, ale celý den nic jiného nejedl, což by se mu pravděpodobně nestalo, kdyby si udržel předchozí ubytování na azylovém domě.

Respondenti č. 1 a č. 2 svou situaci na ulici nevnímali jako ponižující či nedůstojnou a vůči okolnímu světu jim to bylo „úplně jedno“. Důstojnost člověka respondent č. 1 vnímá jako „chování člověka, jak se chová, třeba tím, co dělá nebo co dělá špatně, když třeba nadává nebo takhle řve...tak tomu nesvědčí“. Respondent č. 2 chápe službu Sedárna jako svým způsobem nedůstojnou, neboť se jedná o tzv. poslední štaci uživatelů.

Oproti tomu respondent č. 3 zdůrazňuje, že jako osoba bez přístřeší má deprese z této situace a necítí se dobře, pokud je vyhazován z veřejných prostor. Doslova se označuje za trapného. „Na nádraží vás všude vyhazujou, sekuriťák, padal sníh, já říkám, já se zajdu na chvilku sehřít, na chvilku, všude vás vyhazujou, půjdete na pletýnku, všude, všude, oni vědí, že jsem bezdomovec, ven, a co mám dělat, mám jít na koleje si lehnout, já jsem měl deprese, že si tam půjdu lehnout.“ Zdůrazňuje, že Sedárna přes noc je dobrá, ale co přes den, „...celej den chodíte po ulici, tady packuju... kde se mám sehřít, když je zima? Na otázku, co pro něj znamená důstojnost člověka, odpověděl poněkud nesouvisle, že „...důstojnost, to je tak dobře, důstojnost, to se narodilo, tak hřebíček na hlavu, já si vážím

starých lidí, já každýho pozdravím, Pepa ide pozdravuje, já si vážím, ještě nevím, každýho idu, Pepa pozdravuje, já su důstojnost, jo jak jsem řekl, Pepa jde do postele, tam Irena chrápala se mnou, tam tehdá polka, já toho si vážím, to máte pravdu, to důstojnost, že si vážím, jo ještě nejsou takový dobytek, já ještě nejsou.“

Respondent č. 4 uvedl, že se vždy snažil stranit okolního světa, aby nebyl vidět. Pokud přespával venku, šel na místo noclehu až po setmění a to i z důvodu obav o svou vlastní bezpečnost. *„Já jsem se schovával vždycky tak, aby mě nebylo vidět, protože roky mám, takže se bojím, že mě někdo přepadne, napadne, zbije, atd. což je pro mě už teda nepříjemné...samozřejmě, že tam mě otravovali měščí policajti, že tam dělám ne ostudu, ale vůči lidem, co tam chodili u Dřevnice po té cyklostezce, jak to viděli... já jsem přespával, jak je hasičárna, jak je tam ten most, tak tam...já jsem byl v klidu, já jsem se zababulal, akorát jak říkám, tam špatná ta hygiena...“*. Respondent č. 4 rovněž uvádí, že se stydí před svou dcerou (se synem není v kontaktu) a proto ji raději nevyhledává. Naposledy se spolu viděli před dvěma lety, když jej pozvala na večeři. Ačkoliv říká, že večeře proběhla bez problémů, svůj pocit z toho označuje jako trapnost, pod důstojnost. S prosbou o pomoc ve své situaci se na dceru nikdy neobrátil. *„Ani bych tam nešel, ani že by mi ona nějak pomáhala, pomohla, třeba jo, to nemůžu ani já vědět, jak by to bylo, nebo nebylo, ale malé děti má dvě“*.

Respondent č. 5 uvádí, že se ve své aktuální situaci cítí jako žebrák a obrací se zpět k rodině, kde jsou podle něj počátky všech jeho problémů. *„Když se vám potom odvrátí rodina, od vás jako člověka, když jste to financoval, všechno co jsem byl sám, mě nevadilo, že jsem rachoval, měl jsem natrénováno, ještě mám v sobě tu vitalitu... přitom, já jsem takový život chtěl? Však jsem žil...jsem celý život makal jako to...jen abych zabezpečil rodinu, všechno. A najednou se to obrátí...a plivou vám do ksichtu takové věci...“*

6.2.5 Kategorie Služby pro lidi bez domova

Pro tuto kategorii byly zvoleny kódy: **Sedárna, přežití, potřeba jiných služeb.**

V této kategorii byla mapována spokojenost se službou Sedárna a poměry, které v ní panují. Respondent č. 1 uvedl, že se mu v Sedárně moc nelíbilo, okolních lidí si moc nevšímal, vnímal spíše teplo, které potřeboval k přežití. O lidech v Sedárně uvedl: *„Ale nikdy nevíte, co oni můžou s sebou mít, třeba alkohol nebo tak...ale nekouří se tam, vždycky jsou ven a zapálí si tam...pravidla se dodržují.“* Jako nejzásadnější zkušenost z jeho pobytu venku během zimy uvedl, že se naučil zimu přežít. Respondent č. 2 uvedl, že

Sedárna pro něj byla záchranou, protože neměl kam v noci jít a to hlavně první dvě noci v strávené v Otrokovicích.

Respondent č. 3 si stěžoval, že v Sedárně špatně topilo jedno topení a tím pádem tam byla zima, resp. nebylo takové teplo, jaké by si představoval. V průběhu rozhovoru ještě přidal informaci, že by nedostatečné teplo mohlo být i neustálým přicházením a odcházením některých uživatelů, popř. jejich ležením přímo u radiátorů. Jednoznačnou spokojenost vyjádřil s podáváním polévky.

Respondent č. 4 se vyjádřil v tom smyslu, že si nedovede představit, jak by svou situaci řešil, kdyby Sedárna nebyla. *„Já bych to možná řešil... za tu tisícikorunu toho moc nepořídíte, že bych asi byl celou noc v nějakém nonstopu, v hospodě, nebo v těchto zařízeních. Tam samozřejmě pití by nebylo, tak alespoň limonádu a všechno bych to pomalu přečkal až do rána. Co by mě zbývalo.“* Ačkoliv přes noc byl v relativním teple, na pobyt venku přes den nevzpomíná příliš v dobrém, zehrá hlavně na nedostatek peněz a obtížný přístup k hygieně. *„... protože to co jsem prožil, hlavně to zdraví, do dneška mě bolí klouby, ale ještě se cítím jaktakž dobře, fyzicky nebo to, ale klouby bolí, já jsem neměl vitamíny žádné ... zarostlý, však si to pamatujete, chodil jsem jak hrůza úplná, tam na té sedárně se ani neoholíte nic, ale zas musím podotknout, že ať je to jakkoliv, tak člověk aspoň trochu v tom teple, na něho neprší.“*

Respondent č. 5 se vyjádřil v tom smyslu, že pobyt v Sedárně není *„...bůhví jaký zážitek, ale z toho co (člověk) potřebuje, aby nebyl venku“* je to dostačující. Uvedl, že má výdrž a je už na ledasco zvyklý.

Stran využívání ostatních služeb respondenti svorně využívali veřejnou sprchu (v Otrokovicích a ve Zlíně) a Charitní šatník. Respondent č. 4 využíval ještě službu azylový dům, nicméně pro nesplnění podmínek (alkohol) mu byl zde ukončen pobyt. Respondenti rovněž čerpali potravinovou pomoc zprostředkovanou Městským úřadem Otrokovice v Potravinové bance Zlínského kraje, z. s.

Při využívání služeb noclehárna a azylový dům se ukazuje jako velká bariéra úhrada (noclehárna – 30 Kč/ noc, azylový dům 3150 Kč/měsíc) a test na alkohol, který musí podstoupit každý uživatel než je vpuštěn do služby. Respondent č. 3 k tomu uvedl: *„Dobře, tam se platí, tam se platí, 30 korun nebo kolik, tak jenomže já jsem se zase ožral, 30 korun se platí, tam musím přijít a mít 00.“*

Při rozhovoru byla zmíněna i potřeba po případných zlepšeních služby Sedárna. Respondenti č. 1 a 2 svorně navrhuje rozšířit službu tak, aby se tam dalo i spát na postelích.

Zároveň chtějí, aby tato služba zůstala zadarmo a byla otevřená 24 hodin denně. Uvádí, že je pro ně těžké hledat pořád nějaké místo, kam se schovat přes den, než se služba otevře.

Respondent č. 3 rovněž poukázal na to, proč není služba otevřená celý den, ať lidé nechodí „*po venku a nezmrzají*“ a uvedl, že by službu určitě využíval. Respondent č. 4 uvedl, že pokud by byla služba otevřena celý den, tak by ji využíval, kdyby tam „*chodili dobří lidé*“ (míněno ostatní uživatelé). Respondent č. 5 se vyjádřil poněkud nejasně, nechtěl přiznat, zda by službu využíval, nicméně vzhledem k tomu, že dle záznamů sociálního kurátora je v sedárně již několikátou sezónu, dlouhodobě čerpá všechny dostupné varianty pomoci pro lidi bez domova, dá se očekávat, že by službu využíval, pokud by k tomu měl motivaci a podmínky. „*Já nic nežádám od nikoho a tak dál, já si to prostě tak jak potřebuju, tak si to... přejde doba a čas...já to přežiji...a jdu dál. Díky ještě České republice, že tady žiju a že ten charitní systém a tak tady existuje.*“

6.2.6 Kategorie Prokopat se ven

V této kategorii byly použity kódy: **plány do budoucna, zaměstnání, bydlení, důchod.**

Z výzkumu se dá dovodit, že každý z respondentů si uvědomuje, že jeho sociální situace není dobrá, ale ne každý má plán ji nějakým způsobem změnit, a to ať už samostatně či s dopomocí sociálního pracovníka. Respondent č. 1 jako svůj hlavní plán uvádí mít práci a pobyt v Sedárně označuje za start do dalšího života, jako odraz ode dna. Říká, že (pobyt v Sedárně měl „*...velký smysl pro mě, ale pro některý lidi, kteří chtějí dosáhnout něčeho, znovu se odstartovat, ale některý ne...chci plnit si svůj sen... být úspěšný v čemkoli, ale spíš mít v budoucnu třeba rodinu, vybudovat, ale to by chtělo třeba větší finance, mít stálou práci, prostě fungovat jako normální člověk.*“ Respondent č. 2 rovněž usiluje o získání zaměstnání a momentálně je zapojený do projektu úřadu práce týkajícího se finanční gramotnosti, psaní životopisu apod. (přesněji projekt nespecifikoval). Dle záznamů sociálního kurátora jsou oba respondenti momentálně dobře motivováni změnu svého života učinit.

Respondent č. 3 aktuálně motivován ke změně není. Ke svým plánům uvádí „*...co jako já zase, je mi 56 let, co od toho života mám čekat, nic. Já akorát čekám, kdy si mě vezme zubatá, a půjdu hen do kytěk. Tak vám to řeknu já, já jenom čekám, kdy si mě vezme ta zubatá, kdy přijde za Pepou, nebo mě přejede auto někde a bude klid aspoň*“. V jeho případě hraje velkou roli silná závislost na alkoholu, se kterou dle možností sice bojuje, dle záznamů sociálního kurátora ale již delší dobu zůstává ve stejné situaci, na kterou si sice

stěžuje, ale aktivně za změnou nejde a působí rezignovaně. Sám říká: „*Co mám ještě dokázat, to nejde, nejde, to už nejde prostě, nejde, já už nemůžu nic dokázat.*“ Často se v rozhovoru vrací do minulosti a lituje některých svých předchozích rozhodnutí.

Respondent č. 4 má plán jít do předčasného důchodu, byť to bude pro něj znamenat trvalé snížení tohoto důchodu. Nechce jít hned v tuto chvíli, ale za rok již zřejmě ano. V současné chvíli hledá zaměstnání a chce si najít stabilní bydlení. „*...a pokud uvidíme všechno, ta práce teď, a potom ten důchod a chci nějaký podnájem někde, třeba do podnájmu, já nemám peníze na hypotéku a nějakou garsonku, ale nějak to musím udělat....víte jak je to, dneska jste tady, zítra tady nejste.*“ Dle záznamů sociálního kurátora je momentálně dobře motivován bojovat se svou závislostí na alkoholu v péči ambulantního psychiatra, pokud se mu to podaří, je dobrá šance na jeho resocializaci.

Respondent č. 5 má jako krátkodobý plán vyřídit si doklady, konkrétně občanský průkaz. Byť se na první pohled jedná o poměrně krátkodobý plán, dle záznamů sociálního kurátora tento doklad vyřizuje již několik let. Je proto otázkou, zda tento plán myslí skutečně vážně. Na vyřízení tohoto dokladu je navázáno i plánovaná žádost o důchod, byť je otázkou, zda mu na jeho výplatu po posouzení doby účasti na důchodovém pojištění vznikne nárok, popř. od kterého státu (dlouhodobě pobývá jakožto občan Slovenské republiky v České republice). Jako další plán uvádí stejně jako předchozí respondenti získání bydlení, neboť „*...já se musím vrátit někam.*“ Z tohoto vyjádření je cítit, že si uvědomuje svou aktuální vykořeněnost, neboť se pohybuje na pomezí dvou různých států a dvou různých sociálních systémů bez stálého bydlení a nikam trvale nepatří.

Na rozdíl od ostatních respondentů uvádí, že má ještě i umělecké ambice. Doslova říká: „*chtěl bych něco dokázat a ukázat vám, že jsem tady byl a že jsem to myslel dobře...já obdivuju každého člověka, protože mám rád lidi a talent, jsme lidi, co tady žijeme a vytváříme to, lidskosti...ale ten kumšt...když člověk dělal, práci a dělal malby, to člověk nemůže mít ruce všelijaké a to myšlení, to musí sršet, tam musí být myšlenka určitá. ...to musí být něco, co požene...a teď takové ruce dřevěné...to musí být ručičky...vzít štětec, akvarel, to musí být v hlavě trošku...myšlenku.* Nepochybně by bylo zajímavé, kdyby se v rámci pracovní terapie či arteterapie povedlo respondentovi tuto možnost dát.

6.3 Využívání služeb pro lidi bez domova v Otrokovicích

Sociální služby pro lidi bez domova v Otrokovicích zřizuje výhradně Charita sv. Anežky Otrokovice s dotační podporou převážně města Otrokovice, Zlínského kraje a Ministerstva práce a sociálních věcí. Jedná se o Terénní službu Samaritán, Noclehárnu Samaritán a Azylový dům Samaritán. Všechny tyto služby úzce spolupracují se sociálními pracovníky Městského úřadu Otrokovice a to formou sdílení jednotlivých klientů při využití metody síťování. Sociální pracovníci navzájem odkazují své klienty na další možnosti pomoci a služeb.

Kromě těchto služeb je ještě v Otrokovicích zřízena veřejná sprcha, kterou mohou lidé bez domova využívat a působí zde Potravinová banka Zlínského kraje, z. s., jejímž prostřednictvím lze osobám bez domova zajistit potravinovou pomoc.

6.3.1 Sociální služby Charity sv. Anežky Otrokovice

Na základě dotazu adresovaného pro potřeby této práce Charitě sv. Anežky Otrokovice bylo zjištěno, že Terénní služba Samaritán v roce 2016 realizovala 2 483 kontaktů pro 190 uživatelů s tím, že 769 kontaktů bylo realizováno pro 65 otrokovických uživatelů.

Azylový dům Samaritán v roce 2016 poskytl 12 830 lůžkodnů (z maximálního počtu 13 542 – 94,8 % obsazenost) pro 77 uživatelů s tím, že 7 369 lůžkodnů bylo poskytnuto pro 36 otrokovických uživatelů. V pořadníku zájemců o ubytování, který vzhledem k velkému zájmu osob o ubytování byl v roce 2016 veden poprvé, se vystřídalo 75 zájemců. Ke dni 09.02.2017 bylo stále vedeno v tomto pořadníku 11 žadatelů o službu azylový dům.

Noclehárna Samaritán v roce 2016 poskytla 979 lůžkodnů (z maximálního počtu 1464 – 66,9 % obsazenost) s tím, že 751 lůžkodnů bylo poskytnuto pro 33 otrokovických uživatelů. V nově zavedeném pořadníku se vystřídalo 20 zájemců a aktuálně ke dni 09.02.2017 v něm byli vedeni 3 žadatelé o službu noclehárna.

6.3.2 Sedárna pro lidi bez domova

Pomoc lidem bez domova v zimním období byla schválena Usnesením Rady města Otrokovice č. RMO/464/08/12 (Otrokovice, © 2017) prostřednictvím umístění dvou mobilních stavebních buněk na pozemku města v blízkosti ulice Příčná, čímž Sedárna vznikla. Následně bylo Usnesením č. RMO/601/10/12 (Otrokovice, © 2017) schváleno

uzavření Dohody o zajištění provozu mobilní buňky pro lidi bez domova mezi městem Otrokovice, Technickými službami Otrokovice, s. r. o. a Charitou sv. Anežky Otrokovice a Provozní řád Sed'árny. Mobilní buňky pro lidi bez domova (Sed'árna) jsou formou nezbytné pomoci, jež je poskytována lidem bez domova, kterým není poskytována sociální služba azylový dům či noclehárna a neposkytnutí okamžité pomoci a přístřeší v zimních měsících by ohrozilo jejich život nebo zdraví. Jedna buňka slouží pro uživatele, druhá buňka slouží jako zázemí pro personál a částečně jako event. možnost pro oddělení některých problémových klientů, popř. žen.

Sed'árna je v provozu od listopadu do března denně od 19:00 do 06:30 hod. následujícího dne (včetně dnů pracovního klidu a státních svátků), tj. 11,5 hod., poslední půlhodina provozní doby byla vyhrazena na úklid. Po celou dobu provozní je v buňce přítomen zaměstnanec Charity sv. Anežky Otrokovice, přičemž tento provozní pracovník má k dispozici tlačítko tísňového volání, které je napojené na Městskou policii Otrokovice. Z důvodu volby nejúspornějšího možného finančního řešení je zvoleno zaměstnání pracovníků formou veřejně prospěšných prací s dotací od Úřadu práce České republiky a v Sed'árně byli zaměstnání tři uživatelé služeb Azylového domu Samaritán. V tomto ohledu spatřuji důležitý motivační prvek pro klienty azylového domu, neboť tito mají možnost získat přes sociální službu či město Otrokovice zaměstnání, obnovují své pracovní návyky a v neposlední řadě získávají také potřebnou dobu pojištění pro nárok na starobní či invalidní důchod. V průběhu provozu buňky se nevyskytly žádné problémy s pracovní morálkou těchto pracovníků, pracovníci se osvědčili a nedošlo k jejich žádným výraznějším pochybením. Namátkové kontroly ze strany zaměstnavatele (Charity sv. Anežky) proběhly bez problémů.

S ohledem na hygienickou situaci na místě byly po dobu provozu buněk pronajaty dvě mobilní toalety; jedna pro využití klienty, druhá pro personál. Na začátku večerního provozu buňky mají uživatelé možnost obdržet zdarma teplou polévku, kterou připravuje nedaleká restaurace Dolly.

6.3.3 Využití Sedárny pro lidi bez domova

Sedárna byla v sezóně 2016/2017 využita celkem k **1683 noclehům**, přičemž nejvyšší návštěvnost byla zaznamenána v měsících **únor a březen 2017**.

Počty noclehů v sedárně v zimním období 2016/2017

měsíc	muži	ženy	celkem
11/16	192	11	203
12/16	269	52	321
1/17	290	64	354
2/17	364	50	414
3/17	337	54	391
celkem	1452	231	1683

Tab. č. 1: *Počty návštěv Sedárny v zimním období 2016/2017, zdroj: odbor sociální MěÚ Otrokovice*

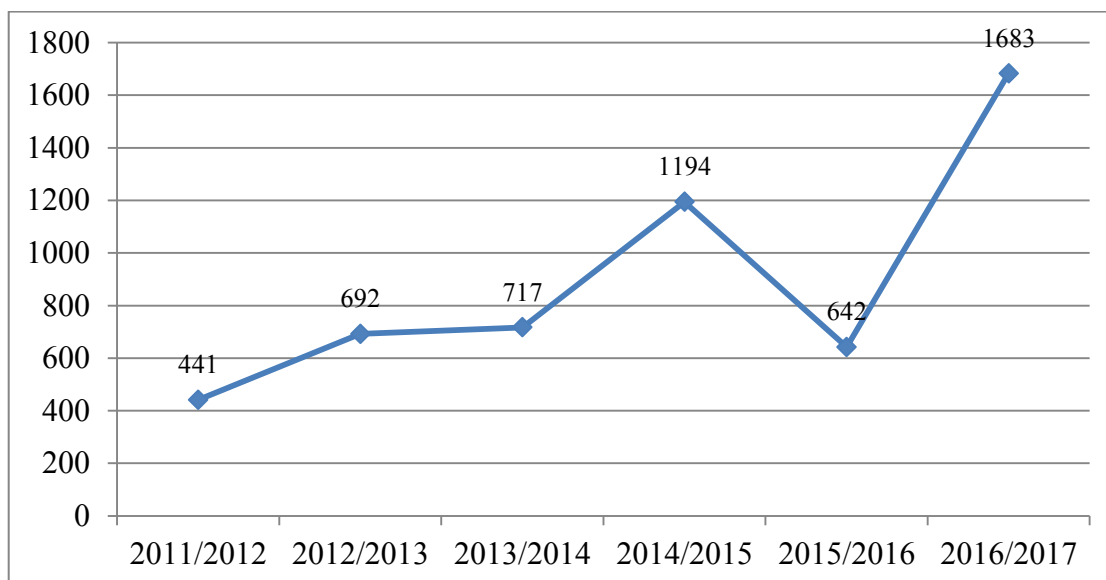
Srovnání počtu noclehů v jednotlivých letech provozu

Sedárna zaznamenala v sezóně 2016/2017 jednoznačně nejvyšší návštěvnost a zajímavým bodem je i nárůst žen, které tuto službu využívají. Stálo by jistě za další výzkum, zda se obecně mezi lidmi bez domova zvyšuje procentuální zastoupení žen, či zda se jedná o jev ojedinělý v Otrokovicích.

sezóna	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017
počet noclehů muži	nebylo sledováno	639	601	1003	593	1452
počet noclehů ženy	nebylo sledováno	53	116	191	49	231
počet noclehů celkem	441	692	717	1194	642	1683

Tab. č. 2: Srovnání počtu noclehů v jednotlivých letech provozu, zdroj: odbor sociální MěÚ Otrokovice

Stále stoupající tendence návštěvnosti Sedárny je dobře patrná z níže uvedeného grafu. Propad návštěvnosti v předchozí sezóně lze zřejmě přičítat teplejšímu počasí v zimě 2015/2016.

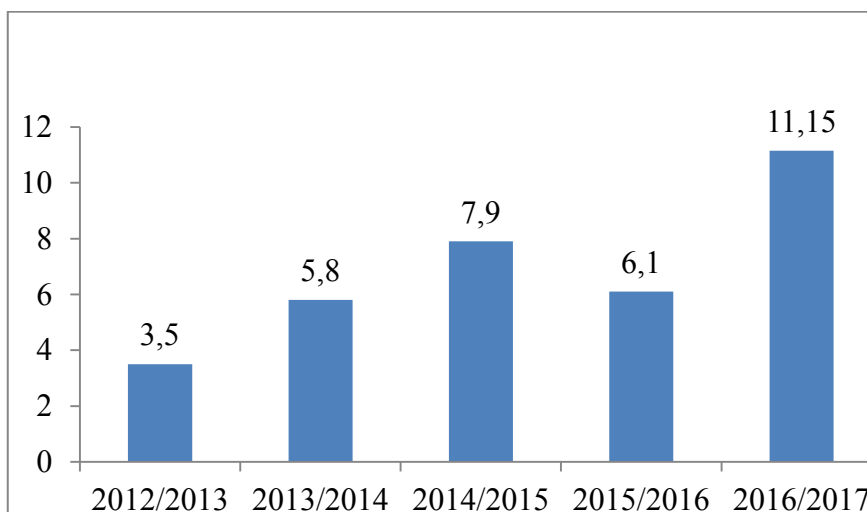

Obr. č. 4: Srovnání počtu noclehů v Sedárně v jednotlivých letech provozu, zdroj: odbor sociální MěÚ Otrokovice

Průměrná obsazenost v sezóně 2016/2017 činila **11,15 osoby/noc**. V předchozí sezóně 2015/2016 byla služba využita celkem k 642 noclehům a průměrná obsazenost činila 6,1 osoby/noc.

Průměrná obsazenost mobilních buněk pro lidi bez domova

Obrázek č. 5: Průměrná obsazenost mobilních buněk pro lidi bez domova. zdroj: odbor sociální MěÚ Otrokovice

Ze všech předvedených dat vyplývá zvýšení počtu uživatelů ve všech službách pro osoby bez přístřeší v zimě 2016/2017. Není v možnostech této práce provést detailní výzkum důvodů tohoto zvýšení, ale přesto jsou možné důvody zvýšení počtu uživatelů nastíněny v kapitole Diskuse a doporučení pro praxi.

6.4 Odpovědi na výzkumné otázky

Před provedením kvalitativního výzkumu byly položeny tři výzkumné otázky, na které měl tento výzkum ambice odpovědět. S ohledem na počet respondentů, jejich různý věk a nespočetné množství zatáček lidských osudů a cest, kterými se život může ubírat, nebyla nalezena jednotící linka, která by spojovala všechny respondenty v jeden celistvý komplexní příběh. Přesto lze konstatovat, že byly nalezeny některé jednotící prvky, které by bylo vhodné v rámci odpovědí na výzkumné otázky akcentovat, ačkoliv výzkumný vzorek sestaven z uživatelů Sedárny nepokrývá plně celé spektrum cílové skupiny osoby bez přístřeší dle klasifikace ETHOS.

6.4.1 Identita a postavení ve společnosti osob bez přístřeší

Na otázku subjektivního vnímání vlastní identity a své postavení ve společnosti osobami bez přístřeší lze konstatovat, že tyto osoby jsou v konfliktu se společností. Z mnoha jejich vyjádření vyplývá akutní potřeba někam patřit a potřeba domova. Za svou aktuální situaci

se spíše stydí. Jsou vykazováni z veřejných prostor, úřadů, čekáren a kromě respondenta č. 1, který se vyjádřil ve smyslu, že mu to nevádí, tedy spíše, že je mu to jedno, vyjadřují s tímto postupem nelibost a poukazují na stud, který při tom cítí. Respondenti rovněž akcentují potřebu klidu a straní se okolní společnosti a lidí. U respondentů č. 3 a 5 je dobře patrná tendence uchýlovat se do přírody a spát na opuštěných místech, kde nehrozí, že by někoho potkali či byli někým spatřeni. Za tím stojí jednak stud za svou sociální situaci, ale také potřeba bezpečí, která je u osob bez přístřeší rovněž dlouhodobě nenaplněována.

Respondenti mají potřebu neustále zdůrazňovat, že jejich situace ještě není tak zlá, jako situace těch ostatní. Sami sebe tedy považují ve svých očích lepší, než ve skutečnosti jsou a vytvářejí si tak určitý prostor pro to, aby si sami sebe nepřestali vážit a aby nepřestali cítit sami sebe a své prožívání jako lidské. Často prožívají strach o svou základní existenci, řeší situaci impulsivně a z toho pramení jejich občasná nervozita, případně agresivita.

Jednotlivým prvkem u respondentů č. 2 až 5 jsou problémy se závislostí na alkoholu, kterou si obzvláště respondenti č. 3 a 4 plně uvědomují a do jisté míry se s ní snaží bojovat. Pohybují se však v kruhu. Život na ulici, obzvláště v zimě je vede k tomu, aby alkohol konzumovali a tak si fyzicky tak psychicky si ulevili (napětí, stres, problémy s usínáním, zima). Alkohol však způsobuje následně ještě větší propad do problémů, neboť nejsou schopni plnit ani ty nejzákladnější povinnosti (schůzka na úřadě práce), jsou sankčně vyřazováni z evidence a přicházejí o nárok na sociální dávky. To vede ještě k hlubšímu propadu, který pak následně řeší opět alkoholem. Vystoupit z toho nekonečného kolotoče je nesmírně obtížné a od určitého bodu tuto situaci nelze zvládnout vlastními silami, ale pouze odbornou multidisciplinární pomocí. Ironií osudu zůstává, že okolní společnost (včetně některých profesionálů) se právě na tyto osoby často dívá jako na ty, kteří si vše způsobili sami a pomoc si vlastně tzv. „nezaslouží“. Princip zásluhovosti pomoci však v těchto situacích uplatňovat dost dobře nelze.

Zajímavým společným bodem je vztah s rodinou respondentů. Ačkoliv tito o rodině hodně mluví, někteří dokonce zdůrazňují její důležitost, jakýkoliv kontakt zcela absentuje. Kromě respondenta č. 4, jenž uvedl, že je v kontaktu se svou dcerou, nicméně poslední kontakt proběhl před dvěma lety a respondent se dalšímu vyhýbá, protože se před svou dcerou za svou situaci stydí. Dva respondenti zmiňují rozpad své rodiny jakožto počátek, spouštěcí mechanismus, který je postupně přivedl k životu na ulici, u dalších dvou bylo spouštěcím mechanismem úmrtí důležité osoby jejich života (matka, babička). Ačkoliv by se u respondentů, kteří mají za sebou pravděpodobně nespočet vyhrocených životních situací, dala očekávat jistá silácká snaha tyto okolnosti bagatelizovat, obzvláště u starších

respondentů byla z rozhovorů jednoznačně patrná nevyrovnanost s těmito okolnostmi, které měly zásadní vliv pro jejich další život. Negativní postoje a pocit životní křivdy v rodině se pak přenáší i do negativních postojů k celé společnosti jako takové.

Přes výše zmiňované však respondenti (kromě č. 3) mají každý ještě svůj životní plán, životní cíl. I když mnohdy nejedná o velké cíle, je z toho patrné, že svůj život ještě nepovažují za stabilizovaný a mají snahu se posunout z ulice někam dál. Nejčastěji hovoří o potřebě najít si bydlení, práci, popř. vyřídit osobní doklady, což se může zdát jakožto relativně malý cíl, ale pro osobu pohybující se mnoho let mimo jakýkoliv systém (respondent č. 5) je to cíl zásadního rozměru a dopadu. Respondent č. 5 dokonce má nesporné umělecké ambice.

Každý z respondentů si do jisté míry uvědomuje svou identitu i postavení ve společnosti a má relativní náhled na svou situaci, a to aspoň ve verbální rovině. Přestože se dlouhodobě potýkají s existenčními problémy, snaží se pro zlepšení své situace činit jisté, aspoň drobné pokroky, byť mnohdy negované vlastními opakovanými selháními. Jsou však limitováni svou závislostí na alkoholu, která je opakovaně uvrhá znovu na začátek se všemi frustrujícími dopady. Motivovat tyto osoby ke změně je proto s každým dalším excesem těžší a těžší.

6.4.2 Upírání respektu ze strany institucí veřejné správy či poskytovatelů sociálních služeb

Přestože většina respondentů byla za svůj život uživateli mnoha sociálních i nesociálních služeb, žádný z respondentů výslovně neuvedl, že by se setkal s upíráním respektu k vlastní důstojnosti ze strany poskytovatelů sociálních služeb. Situace u institucí veřejné správy již tak jednoznačná není. Všichni respondenti svorně vyzdvihují sociální práci a pomoc, které se jim dostalo od sociálního kurátora Městského úřadu Otrokovice, jehož mnohdy označují pouze křestním jménem. Z rozhovorů je cítit opravdový lidský vztah, který s ním navázali a důvěra, kterou k němu cítí. Tato schopnost vytvořit silný vztah sociální pracovník - klient je nesmírně cenná a rozhodně není běžná.

Mnoho stesků zaznívá na postupy pracovníků úřadu práce. Je nesmírně těžké objektivně vyhodnotit, na kolik se jedná o stesky oprávněné a na kolik pracovníci úřadů práce vázání zákonnými postupy nemohli postupovat jinak. V případech sankčního vyřazení z evidence úřadu práce jsou důvody proto tento postup přesně dané zákonnými normami, stejně tak v případě přiznání příspěvku na živobytí či doplatku na bydlení včetně lhůt pro vyřízení.

Ve smyslu zákona č. 200/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, by však správní orgán měl postupovat a vyřizovat věci bez zbytečného odkladu a nikoliv tedy tak, že má celou správní lhůtu k dispozici, ačkoliv žádné další podklady již není třeba zajišťovat. V tom případě se jedná o bezdůvodnou nečinnost správního orgánu, na kterou se dá podat stížnost. Respondentem č. 1 zmíněné měsíčné čekání na převod evidence dle místa jeho faktického pobytu a z toho plynoucí období, kdy byl zcela bez jakéhokoliv příjmu nucen užívat Sed'árnu, by se za takovou bezdůvodnou nečinnost dalo označit, byť s určitostí by se tato skutečnost dala konstatovat až po prostudování kompletního spisu, který jsme ale neměli k dispozici.

Respondenti rovněž negativně vnímali necitlivé zásahy do svého soukromí při sociálním šetření prováděném pracovníky úřadu práce a skutečnost, že si některé údaje o jejich osobě úřad práce ověřuje několikrát, což respondenty obtěžuje či působí zbytečné průtahy v řízení. Pozice pracovníků úřadu práce v těchto případech není lehká. Nesou odpovědnost za rozhodnutí o nároku a výši dávky a musí rozhodovat ve chvíli, kdy o věci již tzv. není pochyb. Respondenti z řad osob bez přístřeší s ohledem na svou situaci a mnohdy i aktuální stav, nepatří nepochybně k jednoduchým klientům a práce s nimi je nesmírně náročná. Přesto všechno však i dle poznatků sociálního kurátora dochází u některých pracovníků k jistému despektu a obstrukcím při pomoci lidem bez přístřeší ze strany úřadů práce. Tato situace se však může lišit nejen dle konkrétního kontaktního pracoviště, ale i dle konkrétního pracovníka, jeho osobního nastavení a schopnosti pracovat dle etického kodexu sociálního pracovníka.

6.4.3 Oprávněná práva a zájmy osob bez přístřeší

Žádný z respondentů explicitně neuvedl, že by jeho schopnosti a možnosti uplatňování oprávněných práv a zájmů byly sníženy. Respondenti se subjektivně cítí zcela kompetentní a svobodní v rozhodování o jejich dalším životě. Pouze respondent č. 5 uvedl, že se cítí nesvobodný a nemá svobodu myšlení, protože musí celý život řešit existenční záležitosti, nemůže se věnovat činnosti umělecké.

Z kontextu vyjádření jednotlivých respondentů vyplývá, že ne vždy jsou spokojeni s rozhodováním a postupy úřadu práce. Osoby bez přístřeší potom mají stejné obranné zákonné mechanismy jako každá jiná osoba. Jsou si však vědomi, že na rozhodnutí úřadu práce závisí jejich finanční a sociální situace a nechtějí jít do otevřeného konfliktu s touto institucí a to často ani za podpory sociálního pracovníka městského úřadu. Nechtějí proti

sobě popudit úřad práce jakožto silnou instituci, na které jsou existenčně závislí. Proto přes různé verbální stížnosti svá oprávněná práva a zájmy nehájí vždy tak, jak by zřejmě činil člověk s jistějším existenčním zázemím vůči instituci veřejné správy.

Svou roli v této poměrně složité a komplikované době plné rychlých změn může hrát i skutečnost, že osoby bez přístřeší mají omezený přístup k informacím a jejich povědomost o tom, jaká vlastně jejich oprávněná práva jsou, je narušená. Vztah veřejných institucí a respondentů je ze své povahy vždy nerovný, neboť stát prostřednictvím úřadů práce rozhoduje v mezích zákona o právech a povinnostech osob a je v nadřazeném postavení. Nicméně v rámci sociálního poradenství lze tento vztah vyrovnávat, resp. balancovat tak, aby osoby bez přístřeší mohly svá práva a zájmy hájit efektivněji.

7 DISKUZE A DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Neboť žádný podobný výzkum mezi uživateli služby Sedárna nebyl dosud proveden, objevily se v průběhu výzkumu i okolnosti a skutečnosti, které původně předmětem výzkumu nebyly.

Zajímavou okolností hodnou zaznamenání je skutečnost, že pouze jeden respondent má evidován trvalý pobyt v Otrokovicích, ostatní jej mají evidovaný mimo Otrokovice, dokonce i mimo katastr Otrokovic jakožto obce s rozšířenou působností. Byť všichni vztah k Otrokovicím jakožto k místu mají, tak např. respondent č. 1 si pro pomoc přijel až z Bojkovic a v Otrokovicích již zůstal, byť na Sedárně a následně na ubytovně. To je na jednu stranu výborná zpráva pro sociálního kurátora, jehož sociální práce stojí lidem za cestování, na stranu druhou by tato skutečnost jistě vzbudila i námitky z pohledu samosprávy města, která financuje službu Sedárna s důrazem na pomoc svým obyvatelům, což jsou jejich optikou lidé s vedeným trvalým pobytem v Otrokovicích neboť v rámci rozpočtového určení daní má město daný příjem na obyvatele dle trvalého pobytu.

Trvalý pobyt je však pouze evidenční údaj a mnohem důležitější a více vypovídající je tzv. bydliště člověka jakožto střed jeho zájmů a místo, kde fakticky pobývá. I v rámci sociální práce se sociální situace řeší vždy tam, kde nastane. Nicméně některé předpisy a normy stále pracují s podmínkami nastavenými dle trvalého pobytu, např. některé dávkové systémy či pronájem městských bytů. Rovněž § 92 písm. a) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, ukládá obci s rozšířenou působností zajistit osobě, které není poskytována sociální služba, a je v takové situaci, kdy neposkytnutí okamžité pomoci by ohrozilo její život nebo zdraví, poskytnutí sociální služby nebo jiné formy pomoci, a to v nezbytném rozsahu; místní příslušnost se řídí místem **trvalého nebo hlášeného pobytu** osoby. Uživatelé Sedárny nemají trvalý ani hlášený pobyt v Otrokovicích. S ohledem na podmínky služby však nejsou údaje o trvalém pobytu a příslušnosti k Otrokovicím při vstupu do Sedárny nijak kontrolovány, ani evidovány. Dilematem rovněž zůstává, zda by nebylo v rozporu s etickým kodexem a posláním sociální práce zájemce o službu vyřadit z důvodu nepříslušnosti k Otrokovicím. Nicméně není zřejmě ani zájmem provozovatele, aby tato služba byla aktivně vyhledávána osobami z obcí, kde podobná služba provozována z rozhodnutí samosprávy není a to jak z provozních tak finančních důvodů. Je odpovědností každé obce, jak se k této problematice postaví.

Zajímavým zjištěním je rovněž velký nárůst uživatelů služby Sed'árna v zimě 2016/2017. Tento může být zapříčiněn několika faktory a nejspíše se bude jednat o kumulaci více vlivů. Mezi nejvýznamnější můžou patřit níže uvedené vlivy.

1. **Chladnější počasí v zimě 2016/2017 než v předchozích letech.** Leden 2017 byl na území ČR totiž obecně teplotně podnormální, průměrná měsíční teplota $-5,6\text{ }^{\circ}\text{C}$ byla o $2,8\text{ }^{\circ}\text{C}$ nižší než normál v letech 1961-1990. Srážkově byl měsíc normální, v průměru spadlo 31 mm srážek (74 % normálu v letech 1961-1990). (©2017, Praha)

2. **Momentální příznivá zaměstnanost v regionu** a s tím související plná obsazenost ubytoven – ta zaměstnává vysoké množství pracovníků z jiných lokalit, kteří vytlačují skupinu osob bez domova z jejich přechodného bydlení na ubytovnách (pro ubytovny je výhodnější a jednodušší ubytovat dělníky s příjmem ze zaměstnání než osoby závislá na nejistém příjmu z dávek pomoci v hmotné nouzi). Obecná míra nezaměstnanosti u 15-64letých dosáhla v lednu 2017 hodnoty 3,5 % a oproti lednu 2016 se snížila o 0,9 procentního bodu. (©2017, Praha)

Svou roli nepochybně sehrál i fakt, že ke dni 30.06.2016 byla uzavřena největší ubytovna v regionu Hostel Duo Zlín. Řádově se tak jednalo o desítky osob, které neměly možnost přesunout se do standardního bydlení a začaly využívat sociální služby či se ocitly zcela bez ubytování.

Další zajímavou skutečností, které původně nebyla předmětem rozhovorů, je případná potřeba dalších služeb pro osoby bez přístřeší v Otrokovicích, resp. modifikace současné Sed'árny ve službu jiného typu. Všichni respondenti uvádí, že je pro ně problematické trávit den venku mimo provozní dobu Sed'árny, stěžují si na zimu, problematickou hygienu i na to navázané problémy. Pobývají přes den ve veřejných budovách, nádražích, úřadech, dokud je někdo, nejčastěji městská policie, nevyzve, aby prostory opustili. Volají po tom, aby Sed'árna byla otevřena celý den. Analýzou služeb pro lidi bez domova v Otrokovicích bylo zjištěno, že zde fungují pouze služby azylový dům a noclehárna, které jsou však poměrně vyčerpány a nabízejí sociální službu jiného typu, než po kterých volají uživatelé Sed'árny.

S ohledem na výše uvedené je na místě otevřít otázku, zda nezřídít v Otrokovicích službu nízkoprahové denní centrum, která by v zimních měsících nahradila Sed'árnu a poskytla osobám bez přístřeší možnost službu využít přes den. Tato služba by smyslu § 61 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů a § 26 vyhlášky č.

505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, mohla poskytnout osobám bez přístřeší komplexnější péči. Zejména by se jednalo o pomoc poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, možnost strávit mrazivou noc v teple a podporu dalšího sociálního začleňování osob bez přístřeší. Proto by bylo vhodné projednat vznik nové služby v rámci struktur komunitního plánování sociálních služeb, najít poskytovatele této služby a požádat Zlínský kraj o zařazení služby do sítě sociálních služeb.

ZÁVĚR

V této práci je představeno pět konkrétních lidských příběhů, které všechny měly minimálně jednu věc společnou – Sedárnu. Všichni respondenti se v určitou chvíli svého života ocitli v Sedárně a snahou této práce bylo hledat nejen odpovědi na to, proč se tak stalo, ale záměrně i pokládat další otázky a iniciovat změny v systému sociálních služeb v Otrokovicích podložené příběhy konkrétních uživatelů služby.

Provedený výzkum může být využitý pro další sociální práci s klienty a to jak u sociálních pracovníků Městského úřadu Otrokovice, tak i u pracovníků spolupracujících sociálních služeb. Stejně tak může sloužit jako podklad při tvorbě sítě sociálních služeb a při komunitním plánování rozvoje sociálních služeb, neboť získat přímé zastoupení osob z této cílové skupiny v procesu je těžké. Výzkum přináší první komplexnější pohled na to, kdo jsou uživatelé nesociální služby Sedárna a jaké jsou důvody a motivace jejich chování.

Osoby bez přístřeší obecně nemají žádnou lobbistickou organizaci (jako mají například senioři či osoby se zdravotním postižením), kde by samotní zástupci cílové skupiny prosazovali svá práva, pořádali mezinárodní konference, připomínkovali zákony či snad se účastnili jednání místní samosprávy nebo kandidovali ve volbách. I když toto všechno samozřejmě v naší společnosti mohou, jsou stigmatizováni a ostrakizováni. Rovněž tak se neúčastní ani systému místního komunitního plánování v Otrokovicích, protože žádná z oslovených osob nechtěla na tato jednání chodit a mluvit hlasem za osoby bez přístřeší. Proto se stále jedná o potřebách těchto osob bez jejich účasti, což je systémově i koncepčně špatně.

Osoby bez přístřeší jsou navíc skupinou lidí, která slouží některým populistickým politikům na místní i celostátní úrovni jakožto prostředek k podněcování nenávisti a přenesení viny za nehospodárné rozhazování veřejných prostředků na vyplácené sociální dávky. Jedná se však o krajně krátkozraký přístup, protože na životním příběhu však pěti respondentů je možné vidět, jak je cesta do Sedárny svým způsobem krátká a rychlá.

Posláním sociálních pracovníků je, aby jednali a šířili informace ve prospěch pomoci osobám bez přístřeší, byť tato jejich aktivita nebude možná příliš veřejností oceňována. Je však na svědomí každého jednotlivce, zda bude schopen připustit, že za každým člověkem spícím na lavičce v parku je lidská bytost se svými strachy, touhami, láskami a zajímavým osudem. Jak se k těmto lidem postavit není však jen dilema sociálních pracovníků, je dilema každého člověka.

Z výzkumu vyplynulo, že respondenti mají stále své plány, naděje i touhy. Jedině povzbuzení, motivace a důvěra, že i přes opakované nezdary mohou těchto svých snů docílit a mohou být znovu začleněni do společnosti, jim může dát chuť a energii svým problémům čelit se vztyčenou hlavou.

Pokud se této práci aspoň drobně podaří zvýšit povědomí a prestiž těch, kteří pomáhají a zároveň poodhalí osoby bez přístřeší v jejich lidství, budu to považovat za úspěch.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.

BANDIT, Rad, Ivana DAVIDOVÁ, Martina MACUROVÁ a Michal OPATRŇÝ. *Etický kodex jako nástroj podpory řešení etických dilemat sociální práce*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. Sešit sociální práce. IASB 978-80-7421-089-1.

BARTÁK, Miroslav. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. ISBN 978-80-7414-441-7.

BRANDER, Patricia. *Kompas: manuál pro výchovu mládeže k lidským právům*. Praha: Pro Národní institut dětí a mládeže, Českou národní agenturu Mládež vydalo nakl. Argo, 2006. ISBN 80-7203-827-3.

Evropská sociální politika: Cesta vpřed pro Unii : Bílá kniha. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994. Evropská integrace v dokumentech. ISBN 80-85864-06-1.

FISCHER, Ondřej a René MILFAIT. *Etika pro sociální práci*. Praha: Jabok, 2008. ISBN 978-80-904137-3-3.

FITZPATRICK, Suzanne. *Bezdomovství: přehled výsledků výzkumů z Velké Británie*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. ISBN 80-86625-15-X.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 4., rozš. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008. ISBN 978-80-223-2391-8.

HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium, 1999. ISBN 80-902081-8-5.

HÁLA, Jaroslav. *Psychosociální práce s maladjustovanými osobami*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2005. ISBN 80-7040-815-4.

HRADECKÝ, Ilja a Vlastimila HRADECKÁ. *Bezdomovství: extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996.

HRADECKÝ, Ilja, 2006. *Národní zpráva o bezdomovství v České republice: Politická část*. Praha, 2006.

HRADECKÝ, Ilja. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.

CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1367-1.

IFE, Jim. *Human Rights and Social Work: Towards rights-based practice*. Third edition. Cambridge: CUP 2001, ISBN 9781107693876.

KALVACH, Zdeněk. *Respektování lidské důstojnosti: Příručka pro odbornou výuku, výchovu a výcvik studentů lékařských, zdravotnických a zdravotně sociálních oborů*. Praha: Cesta domů, 2004.

Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020. Praha: MPSV, 2013. ISBN 978-80-7421-072-3.

KOPŘIVOVÁ, Jana. Jak se bydlí brněnským bezdomovcům. *Sociální práce: Bezdomovectví*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci., 2006, 2006 (4), 22-24. ISSN 1213-6204.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ (eds.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0

MARTINCOVÁ, Olga. *Nová slova v češtině: slovník neologizmů*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0640-0

NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, c2001. ISBN 80-903070-0-0.

NEČASOVÁ, Mirka. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2001. ISBN 80-210-2673-01.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

ŘEZNÍČEK, Ivo. *Metody sociální práce: Podklady ke stážím studentů a ke kazuistickým seminářům*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-00-1.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-X.

ŠUPKOVÁ, D. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*. Praha: Grada, 2007. ISBN: 978-80-247-2245-0

Šupková, D. (2008). Závislost jako jeden z aspektů života bezdomovců. *Adiktologie* (8)1, 44-51.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.

ZMEŠKAL, Ondřej. *DŮSTOJNOST JAKO POJEM PRÁVNÍ OCHRANY*. Diplomová práce. vyd. Ve Frýdku – Místku : [s.n.], 30. března 2007. 66 s..

Elektronické zdroje:

About us. *Feantsa: Working Together to End Homelessness in Europe* [online]. Brusel: Feantsa, 2017 [cit. 2017-02-06]. Dostupné z: <http://www.feantsa.org/en/about-us/what-is-feantsa>

Etický kodex sociálních pracovníků České republiky. *SPOLEČNOST SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČR* [online]. Praha: Společnost sociálních pracovníků ČR, 1995 [cit. 2017-02-06]. Dostupné z: <http://sspcr.xf.cz/code.html>

INTERNATIONAL FEDERATION OF SOCIAL WORKERS. *Global Definition of Social Work* [online]. 2015. vyd. Švýcarsko, 2015 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: <http://ifsw.org/what-we-do/contact/>

Komunitní plán sociálních služeb na Otrokovicu na období 2013 - 2015. Otrokovice: Oficiální stránky města [online]. Otrokovice: Město Otrokovice, 2012 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: <http://www.otrokovice.cz/komunitni-plan-2013-2015/ds-1043>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR ODBOR SOCIÁLNÍCH SLUŽEB A SOCIÁLNÍ PRÁCE. *DOPORUČENÝ POSTUP Č. 1/2012: K REALIZACI ČINNOSTÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE NA OBECNÍCH ÚŘADECH TYPU II., TYPU III., ÚJEZDNÍCH A*

KRAJSKÝCH ÚŘADECH PODLE USTANOVENÍ §92, §93, §93a ZÁKONA O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH, PODLE USTANOVENÍ §7, §63, §64 A §65 ZÁKONA O POMOCI V HMOTNÉ NOUZI A PODLE USTANOVENÍ § 4a ZÁKONA O ÚŘADU PRÁCE ČESKÉ REPUBLIKY A PROVÁDĚCÍ VYHLÁŠKY Č. 424/2011 Sb. Praha, 2012, 35 s.

Ministerstvo pro místní rozvoj, Státní fond rozvoje bydlení. Koncepce bydlení ČR do roku 2020. In: *Ministerstvo pro místní rozvoj ČR* [online]. Praha: KPMG Česká republika, 2011 [cit. 2017-01-29]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/cs/Uzemni-a-bytova-politika/Bytova-politika/Koncepce-Strategie/Koncepce-bydleni-CR-do-roku-2020>

Míry zaměstnanosti, nezaměstnanosti a ekonomické aktivity - leden 2017. Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/miry-zamestnanosti-nezamestnanosti-a-ekonomicke-aktivity-leden-2017>

O nás. *Česká federace potravinových bank* [online]. Praha: Česká federace potravinových bank, 2010 [cit. 2017-02-06]. Dostupné z: <http://www.potravinovabanka.cz/o-nas/>

O nás. *EAPN ČR: European Anti Poverty Network* [online]. Praha: EAPN ČR, 2017 [cit. 2017-02-06]. Dostupné z: <http://www.eapncr.org/o-nas>

Pomoc v nepříznivých životních situacích pro občany na Otrokovicku. Město Otrokovice. Vydáno v rámci realizace projektu Podpora trvalé udržitelnosti, dostupnosti a zkvalitňování sociálních služeb na Otrokovicku. 2014

Pozvánky, usnesení rady města, zastupitelstva města - archiv dokumentů. *Otrokovice: oficiální stránky města* [online]. Otrokovice: Město Otrokovice, 2017 [cit. 2017-02-09]. Dostupné z: <http://www.otrokovice.cz/pozvanky-usneseni-rady-mesta-zastupitelstva-mesta/ds-1179/archiv=2>

Send Me UPDATES: Global Definition of Social Work. *International Federation of Social Workers* [online]. Bern: Send Me UPDATES Enter your email address SIGN ME UP Contact Address International Federation of Social Workers, 2017 [cit. 2017-03-06]. Dostupné z: <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>

Standardy kvality sociálních služeb - výkladový sborník pro poskytovatele: Výstupy z tématických diskusních setkání a práce odborných týmů pro jednotlivé oblasti Standardů kvality sociálních služeb. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2008. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/5966/4_vykladovy_sbornik.pdf

Strategie Evropa 2020 - Stručné shrnutí. *Evropská*

komise [onlinehttp://ec.europa.eu/index_cs.htm]. Brusel: EU, 2017 [cit. 2017-02-07].

Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_cs.htm

Tiskový mluvčí: Weather Info. Infomet [online]. Praha: Český hydrometeorologický ústav, 2017 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z: <http://www.infomet.cz/index.php?id=press>

Vyhláška č. 332/2013 ze dne 18. října 2013 o vzoru Standardizovaného záznamu sociálního pracovníka. In: *Sbírka zákonů*. 18.10.2013, dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-332/zneni-20131101>

Výroční zprávy. Otrokovice: oficiální stránky města [online]. Otrokovice: město Otrokovice, 2017 [cit. 2017-02-09]. Dostupné z: <http://www.otrokovice.cz/vyrocnizpravy/ds-1144>

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů,. In: *Sbírka zákonů*. 31.3.2006. ISSN 1211 - 1244., dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006->

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů,. In: *Sbírka zákonů*. 31.3.2006. ISSN 1211 - 1244., dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006->

Zákon č. 1/1993, Sb., Listina základních práv a svobod, In: *Sbírka zákonů*. 28.12.1992. ISSN <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů,. In: *Sbírka zákonů*. 28.03.1997, dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-48>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Příklad zapojení klienta do sítě sociálního pracovníka v oblasti řešení bytové otázky a navazujících problémů	44
Obrázek č. 2: Cílové skupiny klientů na úřadech obecní a krajské samosprávy	46
Obrázek č. 3: Bod zlomu	66
Obrázek č. 4: Srovnání počtu noclehů v Sed'árně v jednotlivých letech provozu	78
Obrázek č. 5: Průměrná obsazenosti mobilních buněk pro lidi bez domova	79

SEZNAM TABULEK

Tab. č. 1: Počty návštěv mobilních buněk v zimním období 2016/2017	77
Tab. č. 2: Srovnání počtu noclehů v jednotlivých letech provozu	78
Tab. č. 3: Srovnání počtu noclehů v jednotlivých letech provozu	63
Tab. č. 4: Průměrná obsazenosti mobilních buněk pro lidi bez domova	63
Tab. č. 5: Počet noclehů za období provozu mobilních buněk pro lidi bez domova	64

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P 1: Pracovní náplň sociálního pracovníka obecního úřadu

Příloha P 2: Vzor standardizovaného záznamu sociálního pracovníka

Příloha P 3: Etický kodex sociálního pracovníka ČR

Příloha P 4: Provozní řád Buněk pro lidi bez domova

Příloha P 5: Leták – Mobilní buňky pro lidi bez domova

Příloha P 6: Leták – ETHOS - Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení

Příloha P 7: Obrazová dokumentace - mobilní buňky pro lidi bez domova (Sed'árna)

Příloha P 8: Ukázka přepisu rozhovoru s respondentem č. 4

Příloha P 9: Ukázka přepisu rozhovoru s respondentem č. 3

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR - Česká republika

EAPN ČR - Evropská síť sdružení bojujících proti chudobě a společenskému vyloučení

ETHOS - Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení v prostředí ČR

FEANTSA - Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci

FEBA - Evropská federace potravinových bank

IFSW - International Federation of Social Workers

JIS - Jednotný informační systém Ministerstva práce a sociálních věcí

MPSV - Ministerstvo práce a sociálních věcí

SR - Slovenská republika

Příloha P 1: Pracovní náplň sociálního pracovníka obecního úřadu**A. Nejnáročnější vykonávaná činnost dle katalogu prací**

Samostatný výkon náročných specializovaných agend péče o osoby, rodiny a skupiny v nepříznivé sociální situaci. Zajišťování sociálně-právního poradenství. Poskytování soustavné sociální pomoci v přímém styku s osobami nebo rodinami, které se dostaly do nepříznivé sociální situace.

B. Další činnosti

1. Samostatně vykonává odbornou sociální práci s jednotlivými cílovými skupinami – osobami se zdravotním nebo duševním postižením, osobami pečujícími o osoby závislé na péči jiné osoby, osobami omezenými či zbavenými způsobilosti k právním úkonům, osobami ohroženými sociálním vyloučením, osobami ohroženými rizikovým způsobem života, oběťmi trestné činnosti, osobami bez přístřeší, nezaměstnanými a osobami s materiálními problémy, imigranty a rodinami s dětmi dle svého územního obvodu.
2. V rámci depistáže vyhledává aktivně klienty sociální práce v jejich přirozeném prostředí.
3. Vyhledává občany, kteří se ocitli v tíživé sociální situaci, zejména z důvodu dluhu na nájemném. Zjišťuje důvody obtížné situace občanů, které vedly občany k tomu, že neuhradili nájemné. Poskytuje poradenství zaměřené na odstranění příčin tíživé sociální situace.
4. Realizuje přímou sociální práci s klientem zaměřenou na změnu klienta a jeho sociálního prostředí a zplnomocňuje klienty, aby dokázali sami ovlivňovat své sociální prostředí a měnit podmínky svých životů, využívá motivační rozhovory. Podporuje kompetence jedince, kompetence malé skupiny, např. rodiny, nácvik a upevňování dovedností a schopností klienta, poskytuje základní sociální poradenství, odborné sociální poradenství, krizovou intervenci, situační intervenci, doprovázení klienta, dohled nad klientem.
5. Provádí posouzení životní situace klienta (jednání o poskytnutí služby sociální práce, sociální šetření, zjišťování poznatků o životní situaci, posouzení potřebnosti intervence, předběžná formulace plánu, dokumentace práce).

6. Provádí individuální plánování cílů klienta a kroků, které povedou k jejich naplnění (spolupráce s relevantními službami nebo dalšími odborníky, management aktivit subjektů při zvládnání určitého sociálního problému, evaluace).
7. Realizuje činnosti zaměřené na změnu sociálního prostředí klienta (podněcování změn v interakcích mezi klienty a subjekty v jejich sociálním prostředí, situační intervence, navázání kontaktu s poskytovatelem další pomoci, asistence při jednání s organizacemi).
8. Podílí se na realizaci preventivních aktivit, jejichž cílem je předcházet vzniku nepříznivých životních situací klientů.
9. Vypracovává podkladové zprávy pro další instituce na základě dožádání.
10. Intervenuje v zájmu realizace stanovených individuálních cílů svých klientů u spolupracujících organizací a jiných subjektů.
11. Spolupodílí se na realizaci preventivních aktivit, jejichž cílem je předcházet vzniku nepříznivých životních situací klientů.
12. Propaguje dostupné sociální služby mezi cílovou skupinou a podává podněty k zajištění chybějících služeb.
13. Zabezpečuje služby osobám, kterým je ukončena hospitalizace, a osobám, které jsou v ohrožení zdraví či života.
14. Zprostředkovává služby osobám se sníženou soběstačností.
15. Zajišťuje intervenci v případech domácího násilí.
16. Poskytuje klientům podporu (sdílí s nimi problém) při řešení jejich sociální situace.
17. Poskytuje odborné sociální poradenství ve věci zajištění nároků na dávky pro zdravotně postižené, dávky pomoci v hmotné nouzi, dávky důchodového zabezpečení, dále odborné sociální poradenství ve věci sociálních služeb, opatrovnictví, zvláštního příjemce a poradenství v oblasti pracovně-právní, dluhů a exekucí.
18. V případě potřeby svolává případovou konferenci k jednotlivým sociálním případům.

19. V případě potřeby doprovází klienty, zprostředkovává jednání se subjekty v sociálním prostředí klientů a v případě potřeby zastupuje práva a zájmy klientů.
20. Sociální situaci klientů eviduje do „Standardizovaného záznamu sociálního pracovníka o klientovi“ v rámci JIS MPSV.
21. Nabízí a realizuje programy zvyšující finanční gramotnost obyvatel, jejich právní vědomí, obranyschopnost proti domácímu násilí či nekalým obchodním praktikám atd.
22. Provádí sociální šetření u osob, které byly zbaveny či omezeny ve způsobilosti k právním úkonům, na základě žádosti příslušného soudu o podání zprávy.
23. Za obec zabezpečuje výkon funkce opatrovníka, je-li opatrovníkem ustanoveno město.
24. Zajišťuje uplatnění nároků a práv opatrovance v souladu s pravomocným ustanovením soudu (rozsudek nebo usnesení), spravuje jeho majetek dle Listiny o ustanovení opatrovníka (dále jen Listina), např. opatrovanci vydává finanční částku s přihlédnutím k jeho schopnostem hospodařit. Zároveň dbá o jeho zdravotní stav, uspokojivou formu bydlení apod. Zastupuje klienta v průběhu úředních jednání.
25. Podle zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, rozhoduje o ustanovení zvláštního příjemce dávky důchodového zabezpečení, přitom provádí pravidelnou kontrolu hospodaření s finančními prostředky, min. 1x ročně.
26. Vede spisovou dokumentaci na daném úseku, přitom označuje jednotlivé spisy a žádosti spisovými značkami.
27. Přijímá, shromažďuje a připravuje podklady v prvoinstančním a odvolacím řízení agendy při ustanovení zvláštního příjemce.
28. V případě odvolání proti rozhodnutí postupuje dokumentaci se stanoviskem odvolacímu orgánu.
29. Eviduje seznam ustanovených zvláštních příjemců dávky důchodového zabezpečení včetně záznamů z kontrol.

30. Spolupracuje s příslušnými subjekty (úřad práce, poskytovatelé soc. služeb, organizace státní a veřejné správy, zdravotnická zařízení, soudy, Policie ČR, agentury práce, exekutoři) nebo odborníky (speciální pedagogové, psychologové, lékaři apod.) na řešení sociální situace klienta.
31. Vede pravidelně evidenci sociálních šetření.
32. Na dožádání provádí šetření různých aspektů životní situace klientů.
33. Pomáhá klientům překonávat problémy, které omezují jejich schopnost získat nebo si případně udržet zaměstnání.
34. Přípravuje klienty na přechod do pobytového, zdravotnického nebo lůžkového zařízení nebo z pobytového, zdravotnického nebo lůžkového zařízení do přirozeného prostředí. Monitoruje adaptaci těchto klientů.
35. Podílí se na vyhodnocování efektivity sociálních služeb.
36. Vede evidenci žádostí institucí o sdělení potřebných podkladů pro další rozhodování a vypracovává odpovědi.
37. Přípravuje podklady pro zpracování statistických výkazů.
38. Zabezpečuje archivaci spisové dokumentace na svém úseku.
39. Při práci s klienty používá metody sociální práce.
40. Pracuje v souladu s etickým kodexem sociálního pracovníka.
41. Průběžně se odborně vzdělává a získané poznatky aplikuje v praxi.

Příloha P 2: Vzor standardizovaného záznamu sociálního pracovníka

Příloha k vyhlášce č. 332/2013 Sb.

Vzor Standardizovaného záznamu sociálního pracovníka

Standardizovaný záznam sociálního pracovníka	
<i>úřední záznamy o spisu¹⁾</i>	
OSOBNÍ ÚDAJE KLIENTA A JEJICH ZMĚNY	
Titul, příjmení	
Jméno	
Datum, místo a stát narození	
Rodné číslo	
Adresa místa trvalého pobytu	
Adresa pro doručování	
Kontakt (tel., mob., e-mail)	
Bydliště (je-li odlišné od trvalého pobytu)	
Místo předchozího bydliště	
Státní občanství	
Důchod aj. dávky pojistných systémů soc. zabezpečení ²⁾	ano – ne
Výkon výdělečné činnosti	ano - ne
Výkon výdělečné činnosti v zahraničí ²⁾	ano – ne
Rodinný příslušník v zahraničí ²⁾	ano – ne
Nezaopatřenost	ano – ne
Případné další údaje důležité pro práci s klientem (ošetřující lékař, zdravotní pojišťovna):	
.....	
.....	
ZAŘAZENÍ KLIENTA DO HLAVNÍ CÍLOVÉ SKUPINY (včetně dílčího rozlišení)	
1. Osoby se zdravotním postižením nebo duševním onemocněním	
1.1 Tělesné postižení dětí i dospělých	
1.2 Smyslové postižení dětí i dospělých	
1.3 Mentální postižení dětí i dospělých	
1.4 Duševní onemocnění dětí i dospělých	
1.5 Ostatní onemocnění	
2. Osoby pečující o osoby závislé na péči jiné osoby	
2.1 Sociální problémy vyplývající z péče o závislou osobu (děti, senioři, osoby se zdravotním postižením)	
3. Osoby s různým stupněm zbavení/omezení způsobilosti k právním úkonům (omezení svéprávnosti)	

- 3.1 Ohrožení práv osob před zbavením/omezením způsobilosti k právním úkonům (omezení svéprávnosti)
- 3.2 Ohrožení práv osob po zbavení/omezení způsobilosti k právním úkonům (omezení svéprávnosti)

4. Osoby ohrožené sociálním vyloučením

- 4.1 Sociální vyloučení, které je důsledkem stáří
- 4.2 Sociální vyloučení, které vyplývá z příslušnosti k národnostní menšině nebo lokální komunitě
- 4.3 Sociální vyloučení, které je důsledkem osamělosti jedince
- 4.4 Sociální vyloučení, které je důsledkem zdravotního postižení
- 4.5 Sociální vyloučení, které je důsledkem návratu osoby z ústavního zařízení
- 4.6 Sociální vyloučení, které je následkem ztráty bydlení
- 4.7 Sociální vyloučení, které je následkem ztráty zaměstnání
- 4.8 Sociální vyloučení, které je důsledkem ztráty sociálního zázemí nebo jiné sociální události

5. Osoby ohrožené rizikovým způsobem života

- 5.1 Sociální problémy vyplývající z neorganizovaného způsobu života dětí a mládeže
- 5.2 Sociální problémy vyplývající z poskytování placených sexuálních služeb
- 5.3 Sociální problémy vyplývající ze zneužívání alkoholu
- 5.4 Sociální problémy vyplývající ze závislosti na hracích automatech
- 5.5 Sociální problémy vyplývající z příslušnosti k rizikové subkultuře
- 5.6 Sociální problémy vyplývající ze zneužívání omamných a psychotropních látek
- 5.7 Sociální problémy vyplývající z páčání trestné činnosti

6. Oběti agrese, trestné činnosti a domácího násilí

- 6.1 Sociální problémy obětí trestné činnosti jiných osob
- 6.2 Sociální problémy obětí domácího násilí
- 6.3 Sociální problémy obětí týraní, zneužívání nebo zanedbávání, pokud se nestávají klienty orgánů sociálně-právní ochrany (např. senioři, osoby s postižením nebo s omezením způsobilosti k právním úkonům, osoby, které jsou oběťmi organizovaného zločinu)
- 6.4 Sociální problémy obětí jiných forem agresivního jednání

7. Osoby, které ztratily přístřeší, nebo se nacházejí v nejistém nebo neadekvátním bydlení

- 7.1 Riziko ztráty bydlení
- 7.2 Ztráta či absence bydlení
- 7.3 Nevyhovující bydlení

8. Nezaměstnaní a osoby s materiálními problémy

- 8.1 Nízké příjmy
- 8.2 Nekompetence hospodařit s finančními prostředky nebo jejich ekvivalentem
- 8.3 Zadlužení
- 8.4 Ztráta zaměstnání a dlouhodobá nezaměstnanost

9. Imigranti

- 9.1 Sociální problémy vyplývající z imigrace ze zemí EHP a Švýcarska
- 9.2 Sociální problémy vyplývající z imigrace ze třetích zemí (jiných než EHP a Švýcarsko)

<p>10. Rodiny s dětmi</p> <p>10.1 Zanedbávání, týrání a zneužívání dětí 10.2 Výchovné problémy dětí 10.3 Vztahové problémy v rodině, které vedou k ohrožení dětí 10.4 Pobyt dítěte v zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy 10.5 Pobyt dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc</p> <p>11. Další skupiny osob neuvedené výše</p> <p>ZAŘAZENÍ KLIENTA DO DALŠÍ SLEDOVANÉ CÍLOVÉ SKUPINY NEBO CÍLOVÝCH SKUPIN (podle bodů 1 až 11)</p> <p>..... ....</p>	
<p>KLIENT A JEHO ŽIVOTNÍ SITUACE</p> <p>Vymezení a stanovení problému</p>	
<p>Popis výchozí situace klienta</p> <p>(přímo nebo náznakem vyslovená, případně v rozhovoru se sociálním pracovníkem upřesněná přání, záměry, cíle, požadavky, očekávání)</p>	<p><i>období³⁾ ... ..</i></p> <p><i>záznam ...</i></p>
<p>Charakteristiky životní situace klienta:</p> <p>1. charakteristika jeho osoby a její změny (např. životní cíle nebo plány, potíže, zdravotní stav, ekonomická situace, rodinná situace, počet osob žijících v současné době s klientem, a to včetně podílu na úhradě společných nákladů, zvláštní zvyklosti, šance a silné stránky)</p> <p>2. charakteristika jeho problémů ve vztazích se subjekty sociálního prostředí a jejich změn (např. spory, ne/plnění dohod, nedorozumění, obtíže, konflikty apod. ve vztazích s osobami, komerčními, nevládními, občanskými aj. organizacemi, úřady státní správy a obecní samosprávy, organizacemi sociálních služeb)</p> <p>3. pomáhající intervence nebo služby poskytované před zahájením spolupráce s obecním úřadem (např. poradenství, pečovatelská služba, psychiatrická péče, sociální dávky, dotace apod.) a žádosti a rozhodnutí o nich (např. žádosti o sociální dávky a služby a způsob jejich vyřízení, rozhodnutí soudů, opatření nebo rozhodnutí obecního úřadu nebo jiných státních nebo samosprávných orgánů)</p>	<p><i>období... ..</i></p> <p><i>záznam ...</i></p> <p><i>období... ..</i></p> <p><i>záznam ...</i></p> <p><i>období... ..</i></p> <p><i>záznam ...</i></p>

POUŽITÁ METODA PŘÍMÉ PRÁCE S KLIENTEM**1. Fáze vyhledávání (depistáž)**

- 1.1 Vědomé, cílené a včasné vyhledávání jedince nebo skupiny ohrožených sociálním vyloučením nebo jinou sociální událostí v jejich sociálním prostředí
- 1.2 Zachycení problému v časném stadiu, evidence, následné odborné posouzení situace a návrh intervence

2. Fáze posouzení životní situace

- 2.1 Zjištění poznatků o životní situaci
- 2.2 Posouzení potřebnosti intervence
- 2.3 Vyhodnocení požadavku klienta na základě informace o jeho životní situaci a stanovení účelu předběžné formulace hlavních rysů plánu intervence
- 2.4 Provedení sociálního šetření za účelem posouzení životní situace klienta a zjištění jeho potřeb a podoby intervence

3. Fáze plánování

- 3.1 Individuální plánování s jedincem, skupinou nebo komunitou
- 3.2 Evaluace

4. Fáze zaměřená na změnu u klienta

- 4.1 Motivační rozhovor
- 4.2 Podpora kompetencí jedince
- 4.3 Podpora kompetencí malé skupiny (např. rodiny, páru, vrstevnické skupiny)
- 4.4 Návuk a upevňování motorických, psychických a sociálních dovedností a schopností klienta
- 4.5 Základní sociální poradenství
- 4.6 Odborné sociální poradenství
- 4.7 Krizová intervence
- 4.8 Doprovázení klienta
- 4.9 Dohled nad klientem
- 4.10 Sociální práce s komunitou
- 4.11 Evaluace

5. Fáze zaměřená na změnu sociálního prostředí klienta

- 5.1 Podněcování změn v interakcích mezi klienty a subjekty v jejich sociálním prostředí
- 5.2 Podněcování změn subjektů v sociálním prostředí klienta
- 5.3 Situační intervence
- 5.4 Navázání kontaktu s poskytovatelem další pomoci

6. Fáze preventivní práce

- 6.1 Propagace dostupných služeb mezi cílovou skupinou
- 6.2 Předání informace

POUŽITÁ METODA NEPŘÍMÉ PRÁCE S KLIENTEM

1. Dokumentace práce
2. Vypracování podkladové zprávy pro další instituce
3. Plánování a organizace aktivit

POUŽITÁ METODA SPOLUPRÁCE S DALŠÍMI ORGANIZACEMI			
1. Zprostředkování další pomoci nebo služeb 2. Asistence při jednání s organizacemi 3. Zastupování práv klienta 4. Spolupráce s relevantními službami nebo dalšími odborníky 5. Management aktivit subjektů			
JINÁ POUŽITÁ METODA			
<i>záznam....</i>			
ZVOLENÁ INTERVENCE, VĚCNÁ NÁROČNOST A DOBA INTERVENCE APLIKOVANÝCH METOD			
Zvolená intervence	Doporučená doba intervence (v min)	Skutečná doba intervence (v min)	Věcná náročnost ⁴⁾ (počet SP)
Jednání o poskytnutí sociální práce	5 až 15		
Sociální šetření	105 až 250		
Individuální plánování s jedincem, skupinou nebo komunitou	20 až 60		
Motivační rozhovor	15 až 30		
Podpora kompetencí jedince	20 až 60		
Podpora kompetencí malé skupiny (např. rodiny, páru, vrstevnické skupiny)	30 až 90		
Sociální práce s komunitou	30 až 90		
Nácvik a upevňování dovedností a schopností klienta	30 až 60		
Základní sociální poradenství	5 až 15		
Odborné sociální poradenství	15 až 60		
Krizová intervence	10 až 30		
Doprovázení klienta	15 až 60		
Dohled nad klientem	20 až 60		
Evaluace	20 až 60		
Dokumentace práce	10 až 30		
Vypracování podkladové zprávy pro další instituce	30 až 90		
Plánování a organizace aktivit	10 až 50		
Podněcování změn v interakcích mezi klienty a subjekty v jejich sociálním prostředí	30 až 60		
Podněcování změn subjektů v sociálním prostředí klienta	30 až 90		
Navázání kontaktu s poskytovatelem další pomoci	5 až 15		
Situační intervence	10 až 30		
Asistence při jednání s organizacemi	20 až 90		
Zastupování práv klienta	20 až 90		
Spolupráce s relevantními službami nebo dalšími odborníky	20 až 90		

Management aktivit subjektů při zvládnání určitého sociálního problému	20 až 90
Propagace dostupných služeb mezi cílovou skupinou	60 až 240
Depistáž	60 až 180
ČASOVÝ ÚDAJ DOJEZDU KE KLIENTOVI V MINUTÁCH	
Předpokládaný čas:	Skutečný čas:
PROJEDNÁVÁNÍ NÁVRHU A POPIS PLÁNU POMÁHAJÍCÍ INTERVENCE, ZÁZNAM O PRŮBĚHU A HODNOCENÍ JEHO REALIZACE	
Cíl: (ujednání mezi klientem a sociálním pracovníkem o tom, co je třeba řešit)	
Plán pomáhající intervence – hlavní a dílčí cíle pomáhající intervence: (čeho má být v zájmu realizace cíle dosaženo, kým, do kdy, jak – navržené činnosti a metody realizace cíle, důvod přerušení spolupráce apod.)	<i>záznam (typ setkání nebo činnosti, výsledné ujednání, v případě potřeby průběh událostí nebo další údaje a komentáře ...)</i>
<i>období</i> <i>datum</i>	
Popis průběhu realizace plánu pomáhající intervence a vyhodnocení realizace: (evaluace navržených a použitých činností a metod realizace a dosažení cíle pomáhající intervence případně změny plánu pomáhající intervence - nové cíle, činnosti, nebo metody, k jejichž změně došlo na základě evaluace)	<i>záznam (vyhodnocení hlavních nebo dílčích cílů pomáhající intervence)</i>
<i>Období</i> <i>Datum</i>	

ZÁZNAM ANONYMNÍHO KLIENTA:	
<i>(Klient, který nemůže nebo nechce z jakéhokoli důvodu sdělit své identifikační údaje)</i>	
EVIDENČNÍ ČÍSLO:	
Kontakt proveden (zaškrtněte):	
1. telefonicky	ano ne
2. osobní návštěvou	ano ne
Období (datum, časová náročnost):	
Záznam poskytnuté intervence (popis):	
Pozn.:	

Zpracoval(a):

Dne:

Pozn.:

¹⁾ Registrační údaje o manipulaci se spisem.

²⁾ Pro určení příslušnosti k právním předpisům EU.

³⁾ Časový úsek, ve kterém úřad zastupovaný sociálním pracovníkem spolupracoval s klientem. V době spolupráce sociálního pracovníka a klienta je v záznamu označen rámcovým datem počátku spolupráce (např. únor 2014). Pokud je spolupráce ukončena, popřípadě přerušena, je k rámcovému datu počátku spolupráce připsáno rámcové datum ukončení, popřípadě přerušeni spolupráce (např. listopad 2015). Pokud je spolupráce po čase navázána znovu, období je opět označeno rámcovým datem počátku spolupráce.

⁴⁾ Doporučená referenční hodnota věcné náročnosti zátěže sociálního pracovníka (Z) pro aplikované metody sociální práce vychází z predikce, že pro jejich vykonávání jsou potřební odborníci, kteří potřebují dostatek prostoru pro svoji práci (odbornost, určení počtu klientů na jednoho pracovníka (X), počet klientů na jednoho pracovníka v obci (Y), vymezení časové dotace podle vzdálenosti (K1), stratifikace obyvatel (K2); věcná náročnost se zjišťuje podle vzorce, $(X/Y) + K1 + K2 = Z$). Referenční hodnota věcné náročnosti zátěže je ovlivněna rozsahem a odbornou náročností používaných metod sociální práce. Ve věcné náročnosti je uváděn počet sociálních pracovníků (SP) řešících jednoho klienta v daném období.

Příloha P3: Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků ČR

ETICKÝ KODEX SPOLEČNOSTI SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČR

1. Etické zásady

1. 1. Sociální práce je založena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti. Sociální pracovníci proto dbají na dodržování lidských práv u skupin a jednotlivců tak, jak jsou vyjádřeny v **dokumentech relevantních pro praxi sociálního pracovníka**, a to především ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Chartě lidských práv Spojených národů a v Úmluvě o právech dítěte a **dalších mezinárodních deklaracích a úmluvách**. Dále se řídí Ústavou, Listinou základních práv a svobod a dalšími zákony tohoto státu, které se od těchto dokumentů odvíjejí.

1. 2. Sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, **pohlaví, rodinný stav**, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.

1. 3. Sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci v takové míře, aby současně nedocházelo k omezení stejného práva druhých osob.

1. 4. Sociální pracovník pomáhá jednotlivcům, skupinám, komunitám a sdružení občanů svými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společností a jejich následků.

1.5. Sociální pracovník **dává přednost** profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy. Služby poskytuje na nejvyšší odborné úrovni.

2. Pravidla etického chování sociálního pracovníka

2. 1. Ve vztahu ke klientovi

2. 1. 1. Sociální pracovník **podporuje své klienty k vědomí vlastní odpovědnosti**.

2. 1. 2. Sociální pracovník jedná tak, aby chránil důstojnost a lidská práva svých klientů.

2. 1. 3. Sociální pracovník pomáhá se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace všem klientům. **Sociální pracovník jedná s každým člověkem jako s celostní bytostí**. Zajímá se o celého člověka v rámci rodiny, komunity a společenského a přirozeného prostředí a usiluje o rozpoznání všech aspektů života člověka. Sociální pracovník se zaměřuje na silné stránky jednotlivců, skupin a komunit a tak podporuje jejich zmocnění.

2. 1. 4. Chrání klientovo právo na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. Data a informace požaduje s ohledem na potřebnost při zajištění služeb, které mají být klientovi poskytnuty a informuje ho o jejich potřebnosti a použití. Žádnou informaci o klientovi neposkytne bez jeho souhlasu. Výjimkou jsou osoby, které nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (zejména nezletilé děti) nebo tehdy, kdy jsou ohroženy další osoby. **V případech, kde je to v souladu s platnými právními předpisy**, umožňuje účastníkům řízení nahlížet do spisů, které se řízení týkají.

2. 1. 5. Sociální pracovník **podporuje klienty při využívání všech služeb a dávek sociálního zabezpečení**, na které mají nárok, a to nejen od instituce, ve které jsou zaměstnáni, ale i ostatních příslušných zdrojů. Poučí klienty o povinnostech, které vyplývají z takto poskytnutých služeb a dávek. Podporuje klienta při řešení problémů týkajících se dalších sfér jeho života.

2. 1. 6. Sociální pracovník **podporuje klienty při hledání možností jejich zapojení do procesu řešení jejich problémů.**

2.1.7. Sociální pracovník je si vědom svých odborných a profesních omezení. Pokud s klientem nemůže sám pracovat, předá mu informace o dalších formách pomoci. Sociální pracovník jedná s osobami, které používají jejich služby (klienty) s účastí, empatií a péčí.

2. 2. Ve vztahu ke svému zaměstnavateli

2. 2. 1. Sociální pracovník odpovědně plní své povinnosti vyplývající ze závazku ke svému zaměstnavateli.

2. 2. 2. V zaměstnavatelské organizaci spolupůsobí při vytváření takových podmínek, které umožní sociálním pracovníkům v ní zaměstnaným přijmout a uplatňovat závazky vyplývající z tohoto kodexu.

2. 2. 3. Snaží se ovlivňovat sociální politiku, pracovní postupy a jejich praktické uplatňování ve své zaměstnavatelské organizaci s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb poskytovaných klientům.

2. 3. Ve vztahu ke kolegům

2. 3. 1. Sociální pracovník respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů a ostatních odborných pracovníků. Vyhledává a rozšiřuje spolupráci s nimi a tím zvyšuje kvalitu poskytovaných sociálních služeb.

2. 3. 2. Respektuje rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů a ostatních odborných a dobrovolných pracovníků. Kritické připomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě vhodným způsobem.

2.3.3. Sociální pracovník iniciuje a zapojuje se do diskusí týkajících se etiky se svými kolegy a zaměstnavateli a je zodpovědný za to, že jeho rozhodnutí budou eticky podložena.

2. 4. Ve vztahu ke svému povolání a odbornosti

2. 4. 1. Sociální pracovník dbá na udržení a zvyšování prestiže svého povolání.

2. 4. 2. Neustále se snaží o udržení a zvýšení odborné úrovně sociální práce a uplatňování nových přístupů a metod.

2. 4. 3. Působí na to, aby odbornou sociální práci prováděl vždy kvalifikovaný pracovník s odpovídajícím vzděláním.

2. 4. 4. Je zodpovědný za své soustavné celoživotní vzdělávání a výcvik, což je základ pro udržení stanovené úrovně odborné práce a schopnosti řešit etické problémy.

2. 4. 5. Pro svůj odborný růst využívá znalosti a dovednosti svých kolegů a jiných odborníků, naopak své znalosti a dovednosti rozšiřuje v celé oblasti sociální práce.

2.4.6. Sociální pracovník spolupracuje se školami sociální práce, aby podpořil studenty sociální práce při získávání kvalitního praktického výcviku a aktuální praktické znalosti.

2. 5. Ve vztahu ke společnosti

2. 5. 1. Sociální pracovník má právo i povinnost upozorňovat širokou veřejnost a příslušné orgány na případy porušování zákonů a oprávněných zájmů občanů.

2. 5. 2. Zasazuje se o zlepšení sociálních podmínek a zvyšování sociální spravedlnosti tím, že podněcuje změny v zákonech, v politice státu i v politice mezinárodní.

2. 5. 3. Upozorňuje na možnost spravedlivějšího rozdělení společenských zdrojů a potřebu zajistit přístup k těmto zdrojům těm, kteří to potřebují.

2. 5. 4. Působí na rozšíření možností a příležitostí ke zlepšení kvality života pro všechny osoby, a to se zvláštěm zřetelem ke znevýhodněným a postiženým jedincům a skupinám.

2. 5. 5. Sociální pracovník působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám, které vytvořilo lidstvo.

2.5.6. Sociální pracovník požaduje uznání toho, že je zodpovědný za své jednání vůči osobám, se kterými pracuje, vůči kolegům, zaměstnavatelům, profesní organizaci a vzhledem k zákonným ustanovením, a že tyto odpovědnosti mohou být ve vzájemném konfliktu.

Etické problémové okruhy

Tyto problémové okruhy by měly být rozpracovány v rozšířeném kodexu, který by byl zaměřen na specifika sociální práce v různých oblastech.

Sociální práce s jednotlivcem, rodinami, skupinami, komunitami a organizacemi vytváří pro sociálního pracovníka situace, ve kterých musí nejen eticky hodnotit, vybírat možnosti, ale i eticky rozhodovat. Sociální pracovník eticky uvažuje při sociálním šetření, sběru informací, jednáních a při své profesionální činnosti o použití metod sociální práce, o sociálně technických opatřeních a administrativně správních postupech z hlediska účelu, účinnosti a důsledků na klientův život.

A. Základní etické problémy jsou

- kdy vstupovat či zasahovat do života občana a jeho rodiny, skupiny či obce (např. z hlediska prevence či sociální terapie společensky nežádoucí situace),
- kterým sociálním případům dát přednost a věnovat čas na dlouhodobé sociálně výchovné působení,
- kolik pomoci a péče poskytnout, aby stimulovaly klienta ke změně postojů a k odpovědnému jednání a nevedly k jejich zneužití,
- kdy přestat se sociální terapií a poskytováním služeb a dávek sociální pomoci

B. Další problémové okruhy,

které se občas vyskytují a vyžadují etické hodnocení a rozhodování vyplývají z následujících situací, kdy loajalita sociálního pracovníka s klientem se dostane do střetu zájmů

- při konfliktu zájmu samotného sociálního pracovníka se zájmem klienta,
- při konfliktu klienta a jiného občana,
- při konfliktu mezi institucí či organizací a skupinou klientů,
- při konfliktu zájmu klientů a ostatní společností,
- při konfliktu mezi zaměstnavatelem a jeho sociálními pracovníky.

C. Sociální pracovník má ve své náplni roli pracovníka,

který klientům pomáhá a současně má klienty kontrolovat. Vztahy mezi těmito protichůdnými aspekty sociální práce vyžadují, aby si sociální pracovníci vyjasnili etické důsledky kontrolní role a do jaké míry je tato role přijatelná z hlediska základních hodnot sociální práce.

Postupy při řešení etických problémů

1. Závažné etické problémy budou probírány a řešeny ve skupinách pracovníků v rámci Společnosti sociálních pracovníků ČR (dále jen Společnost). Sociální pracovník má mít možnost:
diskutovat, zvažovat a analyzovat tyto problémy ve spolupráci s kolegy a dalšími odborníky, event. i za účasti stran, kterých se týkají.
2. Společnost může doplnit a přizpůsobit etické zásady pro ty oblasti terénní sociální práce, kde jsou etické problémy komplikované a závažné.
3. Na základě tohoto kodexu je úkolem Společnosti pomáhat jednotlivým sociálním pracovníkům analyzovat a pomáhat řešit jednotlivé problémy.

Etický kodex byl schválen plénem Společnosti sociálních pracovníků 19. 5. 2006 a nabývá účinnosti od 20. 5. 2006.

Příloha P 4: Provozní řád Mobilních buněk pro lidi bez domova (Sed'árna)**PROVOZNÍ ŘÁD****Mobilních buněk pro lidi bez domova, Otrokovice, ul. Příčná****účinný od 01.11.2016**

Vlastník mobilních buněk a zřizovatel služby Mobilní buňky pro lidi bez domova (dále jen „mobilní buňky“): město Otrokovice, nám. 3. května 1340, 765 23 Otrokovice, IČ: 002 84 301

Provozovatel mobilní buňky: Charita sv. Anežky Otrokovice, Na Uličce 1617, 765 02 Otrokovice, IČ: 462 76 262

Za technický stav mobilních buněk zodpovídá: Technické služby Otrokovice, s. r. o., K. Čapka 1256, 765 02 Otrokovice, IČ: 255 82 259

Kontaktní osoba za město Otrokovice:

Bc. Kamil Hric, DiS., MěÚ Otrokovice, odbor sociální, oddělení sociální pomoci; tel: 577 680 435, 723 216 372, e-mail: hric@muotrokovice.cz

Kontaktní osoba za Charitu sv. Anežky Otrokovice:

Mgr. Aleš Jaroš, Moravní 936, 765 02 Otrokovice, tel: 577 925 083; 605 564 039, e-mail: samaritan@otrokovice.charita.cz

Kontaktní osoba za Technické služby Otrokovice, s. r. o. – hlášení technických závad, havárií atd.:

Zdeněk Vinklárek, K. Čapka 1256, 765 02 Otrokovice, tel: 577 927 997, provoz@tsotrokovice.cz

-
- 1. Druh služby:** Mobilní buňky slouží ve stanovené provozní době lidem bez domova, kteří nemají finanční prostředky nebo nesplní podmínky pro přijetí do zařízení sociálních služeb nebo nemohou zařízení sociálních služeb využít z kapacitních důvodů. Nejedná se o sociální službu dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ale o zajištění pomoci lidem bez domova v zimních měsících, kdy je předpoklad, že teplota přes noc klesne pod bod mrazu a neposkytnutí okamžité pomoci by ohrozilo život nebo zdraví těchto lidí (ve smyslu § 92 zák. o soc. službách).
  - 2. Maximální kapacita mobilních buněk:** 20 osob
  - 3. Cílová skupina:** muži a ženy bez domova v Otrokovicích
  - 4. Provozní doba:** od 01.11.2016 do 31.03.2017, denně od 19:00–06:30 hod. následujícího dne
(včetně dnů pracovního klidu a státních svátků)
  - 5. Podmínky využití služby:** Mobilní buňky slouží lidem bez domova k zabránění újmy na životě a zdraví způsobené nízkou venkovní teplotou v zimním období. Po celou

provozní dobu dohled nad provozem buněk zabezpečuje provozní pracovník – zaměstnanec Charity sv. Anežky Otrokovice (*dále jen „provozní pracovník“*). Vstupem do mobilních buněk se každý uživatel podrobuje ustanovením tohoto provozního řádu a je povinen dbát pokynů provozního pracovníka. Uživatelé jsou povinni v mobilních buňkách udržovat čistotu a pořádek. Klíč k použití mobilního WC vydává provozní pracovník, kterému se také klíč vrací. K hygieně po použití WC se používá balená voda.

Všichni uživatelé mobilních buněk jsou povinni dodržovat zásady soužití bez násilí a pravidla stanovená tímto provozním řádem.

V mobilních buňkách je uživatelům zakázáno:

- dopouštět se jakéhokoliv jednání, které by mohlo vést k ohrožení bezpečnosti a zdraví uživatele či jiných osob
  - donášet a konzumovat alkohol a drogy
  - kouřit a manipulovat s otevřeným ohněm
  - přinášet do prostor mobilní buňky chemické látky, které mohou způsobit požár nebo ohrozit zdraví a majetek jiných osob
  - donášet zbraně, ostré či skleněné předměty
  - chovat se agresivně či hlučně
  - poškozovat nebo odnášet vybavení mobilních buněk
  - pokládat věci na topení
  - poškozovat mobilní WC
  - vstupovat do části určené pro provozního pracovníka
- 6. Upozornění:** Každý uživatel mobilních buněk vstupuje do jejich prostor a pobývá tam na své vlastní nebezpečí a odpovědnost.

Uživatel, který porušuje provozní řád nebo nerespektuje pokyny provozního pracovníka, může být z mobilních buněk vykázán. Vykázat uživatele z mobilních buněk může provozní pracovník, strážník Městské policie Otrokovice či příslušník Policie ČR.

Město Otrokovice ani Charita sv. Anežky Otrokovice neodpovídají za škody na majetku a zdraví, které uživatelé mobilních buněk způsobí sobě navzájem nebo jiným osobám. Každý uživatel odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právních povinností v souladu s platnými právními předpisy.

V Otrokovicích dne 01.11.2016

Vydal: odbor sociální MěÚ Otrokovice

Příloha P5: Leták – Mobilní buňky pro lidi bez domova

MOBILNÍ BUŇKY PRO LIDI BEZ DOMOVA – „SEĎÁRNA“

(provozovaná v období od 01.11.2016 do 31.03.2017 v objektu za hasičárnou)

Mobilní buňka je veřejně přístupný objekt, který mohou využívat osoby bez přístřeší denně od 19:00 do 06:30 hod. Jedná se o vytápěnou místnost se židlemi a toaletou. Je určena mužům i ženám bez přístřeší, kteří nemohou z jakýchkoliv příčin využívat zařízení sociálních služeb (např. Azylový dům) či ubytovny v Otrokovicích a okolí.

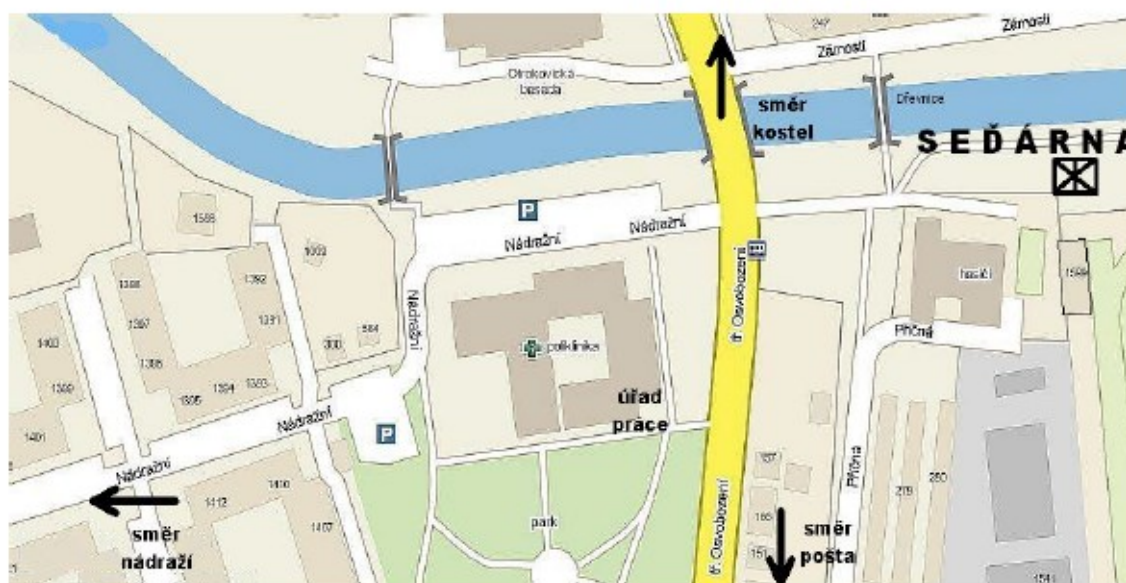
V seďárně tak lidé mohou přečkat mrazivou noc v teple a vyhnout se případné újmě na zdraví, která běžně hrozí osobám bez přístřeší. Dohled nad provozem buňky zabezpečuje provozní pracovník Charity sv. Anežky Otrokovice.

Vstupem do mobilní buňky se každý uživatel zavazuje dodržovat provozní řád a dbát pokynů provozního pracovníka. Uživatelé mobilní buňky jsou povinni dodržovat zásady soužití bez násilí.

V buňce je zakázáno: kouření a konzumace alkoholu či jiných drog
donášení zbraní, ostrých či skleněných předmětů
chovat se agresivně či hlučně
poškozovat nebo odnášet vybavení mobilní buňky

Kontaktní osoba za město Otrokovice
Bc. Kamil Hric, DiS., ved. odd. soc. pomoci, tel. 577 680 435,
723 216 372, hric@muotrokovice.cz

Kontaktní osoba za Charitu sv. Anežky Otrokovice
Mgr. Aleš Jaroš, vedoucí Samaritánu – služeb pro
lidi bez domova, tel. 577 925 083, 605 564 039,
samaritan@otrokovice.charita.cz

**Provozní doba: každý den od 19:00 do 06:30 hod.
(včetně dnů pracovního klidu a svátků)**

Na provoz seďárny dohlíží pracovník Charity sv. Anežky Otrokovice.

Vstupem do seďárny se zavazujete řídit provozním řádem.

DBEJTE POKYŇŮ PROVOZNÍHO PRACOVNÍKA!

Příloha P6: ETHOS - Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení

I Funkční definice ETHOS 1/1

ETHOS – Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení v prostředí ČR

1/2

Bezdomovectví, sociální vyloučení spojené s absencí bydlení, je jevem z problémů, kterého se týká Strategie sociální ochrany a začleňování EU. Prevence bezdomovectví a reintegrace osob bez domova jsou otázkami, které vyžadují pečlivé pochopení procesů a mechanismů, které vedou do situací absence nebo ztráty domova.

FEANTSA (Evropská federace národních pracujících s bezdomovci) vyvinula typologii bezdomovectví a vyloučení z bydlení, nazvanou ETHOS.

Typologie ETHOS vychází z principu, že pojem domova lze chápat ve třech oblastech, jejichž absence může vést k bezdomovectví. Mít domov může být chápáno jako mít přiměřené bydlení, které má osoba a její rodina vyžaduje.

uživat (fyzická oblast); mít prostor pro vlastní soukromí s možností sociálních vztahů (sociální oblast); mít právní důvod k užívání (právní oblast). Z toho vyplývají čtyři formy vyloučení z bydlení: bez střechy, bez bytu, nejisté bydlení, nevyhovující bydlení – všechny tyto situace ukazují na absence bydlení ETHOS tedy člení osoby bez domova podle jejich životní situace nebo situace jejich bydlení. Tyto konceptní kategorie se dále člení na 13 operačních (pracovních) kategorií, v rámci realizovaného národního projektu. Žrategie sociální inkluze bezdomovců v ČR byl vytvořen soubor národních subkategorii. Typologie tak může být využita pro monitoring bezdomovectví, pro vytváření politik a jejich rozvoj a vyhodnocování.

Koncepční kategorie	Operační kategorie	Živorná situace	Generická (druhová) definice	Národní subkategorie	
BEZ STŘECHY	1 Osoby přebývající venku	1.1 Vnější prostory nebo venku (na ulici)	Osoby přebývající na ulici nebo ve veřejně přístupných prostorách bez možnosti ubytování	1.1.1 Osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nadraží, křiště, veřejné dopravní prostředky, lanožky, jaskyně, odřezané vagony, stany, garáže, potajíny, sklopy a polky domů, vraky aut)	
	2 Osoby v noclehárně	2.1 Noclehárna	Osoby bez obvyklého bydliště, které využívají nízkoprahové noclehárny	2.1.1 Osoby v nízkoprahové noclehárně 2.1.2 Osoby sezonně ubytující k přehodnocení prostorů zařízení bez lůžek	
	3 Osoby v ubytovnách pro bezdomovce	3.1 Azylový dům pro bezdomovce	Osoby v azylových domech s krátkodobým ubytováním	3.1.1 Muži v azylovém domě 3.1.2 Ženy v azylovém domě 3.1.3 Matky s dětmi v azylovém domě 3.1.4 Cirkové s dětmi v azylovém domě 3.1.5 Úplně rodiny v azylovém domě 3.1.6 Osoby v domě na půli cesty	
BEZ BYTU		3.2 Přechodná ubytovna	Osoby ve veřejných ubytovnách s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení	3.2.1 Osoby ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení) 3.2.2 Osoby v přístřeší po vystěhování z bytu	
		3.3 Přechodné pocparované ubytování	Bezdomovci v přechodném bydlení se sociální podporou	3.3.1 Bydlení s podporou výslovně určené pro bezdomovce neexistuje	
		4 Osoby v pobytových zařízeních pro ženy	Pobytové zařízení pro ženy	4.1.1 Ženy ohrožené domácími násilím pobývající na stejné adrese 4.1.2 Ženy ohrožené domácími násilím pobývající v azylovém domě	
	5 Osoby v ubytovnách pro imigranty	Přechodné bydlení (azylová zařízení pro žadatele o azyl)	Imigranti v přechodných ubytovnách z důvodu imigrace	5.1 Žadatelé o azyl v azylových zařízeních	
	6 Osoby před opuštěním instituce	6.1 Věznice a vazební věznice	Ubytovny pro migrující pracovníky	Osoby v ubytovnách pro migrující pracovníky	6.1.1 Migrující pracovníci – ctánci ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)
		6.2 Zdravotnická zařízení	Věznice a vazební věznice	Bez možnosti bydlení po propuštění	6.1.2 Osoby před opuštěním věznice
	7 Uživatelé dlouhodobější podpory	7.1 Uživatelé péče pro starší bezdomovce	Zdravotnická zařízení	Osoby před opuštěním zdravotnického zařízení	7.1.1 Osoby před opuštěním zdravotnického zařízení
7.2 Podporované bydlení pro bývalé bezdomovce		Zařízení pro děti	Bez možnosti bydlení	7.2.1 Osoby před opuštěním péče 7.2.2 Muži a ženy v seniorském věku nebo invalidě dlouhodobě ubytované v azylovém domě	

* Pozitivní stavky v posledním sloupci – Sloupec označení: a – ohrožené osoby, b – bezdomovci

1 Funkční definice ETHOS 1/2

2/2

ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR

Koncepční kategorie	Operační kategorie	Životní situace	Generická (druhová) definice	Národní subkategorie	*
NEJISTÉ BYDLENÍ	8 Osoby žijící v nejistém bydlení	8.1	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	8.1.1 Osoby přechodně bydlící u příbuzných nebo přátel (nemají jinou možnost bydlení) 8.1.2 Osoby v podnájemnu, inemují jinou možnost bydlení	a
		8.2	Bydlení bez právního nároku, nezákonné obsazení budovy	8.2.1 Osoby bydlící v bytě bez právního obvodu 8.2.2 Osoby v nezákonné obsazené budově	a b
		8.3	Nezákonné obsazení pozemku	8.3.1 Osoby na nezákonné obsazeném pozemku (zahradkářské kolonie, zeměniče)	b
NEVYHOVUJÍCÍ BYDLENÍ	9 Osoby ohrožené vysídlováním	9.1	Výpověď z nájemního bytu	9.1.1 Osoby, které dostaly výpověď z nájemního bytu	a
		9.2	Ztráta vlastnictví bytu	9.2.1 Osoby ohrožené vysídlováním z vlastního bytu	a
		10.1	Policejné zachycování domácností násilím	10.1.1 Osoby ohrožené domácími násilím – policejné zaznamenané případy – oběti	a
NEVYHOVUJÍCÍ BYDLENÍ	11 Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách	11.1	Mobilní bydliště	11.1.1 Osoby žijící v mobilním obydlí, např. marifortka, karavan, hausbrot (nemají jinou možnost bydlení)	a
		11.2	Neobvyklá starba	11.2.1 Osoby žijící v budově, která není určena k bydlení, např. osoby žijící na pracovišti, v zahradních chatkách se souhlasem majitele	a
		11.3	Provizorní stavba	11.3.1 Osoby žijící v provizorních stavbách nebo v budovách např. bez kolaudace	a
NEVYHOVUJÍCÍ BYDLENÍ	12 Osoby žijící v nevhodném bydlení	12.1	Obydlení neo zvyklé byty	12.1.1 Osoby žijící v nevhodném objektu – obydlí se stalo nezpůsobilým k bydlení (dříve matka byt obyvatelné)	a
		13.1	Nejvyšší národní norma definující příslušné bydlení	13.1.1 Osoby žijící v příslušných bytech	a

* Použití zkratky v posledním sloupci – Slupka ohrožení: a – ohrožené osoby, b – bezdomovci

FEANTSA is supported financially by the European Commission. The views expressed herein are those of the author(s) and the Commission is not responsible for any use that may be made of the information contained herein.

FEANTSA
European Federation of National Associations Working with the Homeless AISBL
Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri AISBL
194, Chaussée de Louvain ■ 1210 Brussels ■ Belgium ■ Tel.: + 32 2 538 66 69 ■ Fax: + 32 2 539 41 74 ■ ethos@feantisa.org ■ www.feantisa.org

(Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovství v České republice do roku 2020, MPSV, 2013)

Příloha P 7: Obrazová dokumentace - Sedárna

Charita Aničky Chrástkové
 Mobilní buňky pro lidi bez domova – Evidence návštěv – statistika

	Datum	Muži	Ženy	Celkem	Polévky	Poznámka k průběhu	Jméno	Podpis
22	19.5.2019	4	1	8	8	Bez závd!	Kolomančík	[Signature]
23	20.5.2019							
24								
25								
26								
27								
28								
29								
30								

Příloha P 8: Ukázka přepisu rozhovoru s respondentem č. 4

...

Tazatel: To muselo být pro vás docela těžké přespávat tak venku, po těch lávkách, jak říkáte, jak jste to vnímal ve vztahu třeba k okolí, jako k ostatním lidem, co třeba chodili kolem?

Respondent č. 4: Já jsem se schovával vždycky tak, aby mě nebylo vidět, na takové místo, aby mě nebylo vidět, protože roky mám, takže se bojím, že mě někdo přepadne, napadne, zbijí, atd. což je pro mě už teda nepříjemné, no a řešil jsem to tím způsobem alkoholem, bohužel. Vypil jsem si a byl jsem prostě, jak člověk, když si vypije alkohol, tak zmrtní, všechno je jedno, atd. Ten jsem hledal po známých, sbíral jsem sklínky, neměl jsem třeba alkohol každý den, ale měl. Někdy jsem si sehnal brigádu, tak z toho třeba zas alkohol.

Tazatel: A stalo se vám někdy, že vás někdo přepadl nebo jste se vždycky dobře schoval?

Respondent č. 4: Ne to se mi nestalo, ne to se mi nestalo, ne. Sice vyhrožovali třeba, nebo tamdlecto. Já se vyhýbám do dneška.

Tazatel: A byl jste vždycky sám nebo jste byl s někým?

Respondent č. 4: Sám, protože když je kolektiv, je to horší.

Tazatel: V čem je to horší?

Respondent č. 4: Protože kolektivní lidé, ti mají ty známé, nedobré lidi, vztahy s těma druhýma je špatné, prostě se mi to nelíbilo, sám co si udělám, to mám a hotovo.

Tazatel: Jak jste vycházel s tou tisíci korunou, co jste měl na měsíc?

Respondent č. 4: Můžu říct, že jsem ji propil. Doslova a do písmene propil. Pomalu a jistě celý měsíc to tak šlo, ale na jídlo jsem si nic nekoupil, můžu to říct tak jak to je.

Tazatel: Nejedl jste vůbec nic, jenom jste pil?

Respondent č. 4: Jedl, kde to tam bylo, moment, já si musím vzpomenout, tak za prvé kontejnery třeba, chodil jsem za Albert, obchod, nebo obchodní centrum Albert nebo tady do Billy. Tam se vždycky něco našlo.

Tazatel: Oni to tam dávají dozadu na tu rampu, nějaké jídlo.

Respondent č. 4: Ano, už tam chodili takoví lidé, co fetujou, dělali tam nepořádek, tak oni to udělali takovým způsobem, že už se tam nikdo nedostal nebo nedostane ode dneška. Takže už je to úplně pasé.

Tazatel: No a když jste byl v takové složité situaci, neobrátil jste se třeba na rodinu, jste s někým s rodiny v kontaktu?

Respondent č. 4: No poslední dobou ne.

Tazatel: Jste rozvedený?

Respondent č. 4: Já jsem rozvedený, 2x bohužel, no a já nechcu zatěžovat, za prvé, rodina, když jsem se rozvedl, tak skončilo úplně všechno, děti zůstali doma v Itálii, já nemám se synem žádný kontakt a s dcerou ten kontakt je dneska, ona je odstěhovaná v Zádveřicích, vdaná, v Zádveřicích bydlí a vzhledem k tomu, že nemám finanční prostředky, abych vnoučatům něco dal, tak se ani nestýkáme.

Tazatel: Nestýkáte se.

Respondent č. 4: No mě to je trapné, takové nepříjemné.

Tazatel: Takže když to tak shrnu, dá se říct, že se stydíte před dcerou za to, že jste takhle po ubytovnách. A ví to vůbec dcera, že jste v této situaci?

Respondent č. 4: Dcera to ví, syn to neví, ten měl určité problémy, jako sám se sebou, tak se nakonec odstěhoval do té Itálie, tam se oženil a doslechl jsem se, dcera mi to řekla, že si změnil příjmení, protože buď měl nějaké svoje problémy jako osobního rázu. Já taky nevím, protože bývalá manželka mi nic neřekne, co nevím od dcery, nebo nevěděl jsem, ona musela všechno taky tajit před matkou, aby někde něco říkala, ale řekla mi určité věci, tak bohužel.

Tazatel: Možná kdybyste se na tu dceru obrátil s tím, že říkáte, že je vám to trapné, možná by vám pomohla? Třeba by vám pomohla sehnat nějaké bydlení? Nepomohla, myslíte, že ne, zkoušel jste to někdy?

Respondent č. 4: Ne nezkoušel, ale to nejde, protože já jsem bydlel tady, když jsem byl poprvé ženatý, tady nad kostelem, tady v té výstavbě, čtyř pokojový byt jsme měli a když dceru svá matka vyhazovala ven, tak bohužel to je špatné, pro mě a ona se vlastně odstěhovala do těch Zádveřic, její manžel má nějakou stavební firmu, tak si postavili tam na patro barák, si vzali hypotéku atd., takže oni mají starosti sami se sebou, já nechci vůbec tady tímto obtěžovat. Když jsem bydlel tady na Viktorce na ubytovně, tak mě třeba pozvala na večeři atd. nepříjemné mě to je, ale takové věci, aby mě děcko ještě živilo.

Tazatel: Tak když vás pozvala na večeři, to neznamená, že vás bude živit a šel jste na tu večeři?

Respondent č. 4: Šel, byl jsem tam, všechno to proběhlo perfektně, byl jsem spokojený, ale z jedné stránky akorát otca bude dcera živit.

Tazatel: Připadá vám to jako nedůstojné?

Respondent č. 4: Trapné úplně jako, pod důstojnost. Ani bych tam nešel, ani že by mi ona nějak pomáhala, pomohla, třeba jo, to nemůžu ani já vědět, jak by to bylo, nebo nebylo, ale malé děti má dvě. Měla jenom jedno, když jsme začali spolu komunikovat, tak chodila na návštěvu k nám, když jsem bydlel na té Viktorii, tak to nějak bylo dobré, tak bohužel se odstěhovala, teď tady ani nejezdí.

Tazatel: Kdy jste se viděli naposledy?

Respondent č. 4: No to vám řeknu, zhruba 2 roky.

Tazatel: Když jste vzpomněl, to je zajímavá věc, tu důstojnost, že vám to připadá takové nedůstojné, co to pro vás vlastně znamená ta důstojnost člověka, jak byste to popsal?

Respondent č. 4: Když jsem byl ženatý, tak nebyl nedostatek peněz, jedná se o to, všechno bylo tak, jak v každé druhé rodině atd., naráz všechno padlo, že jsem se rozvedl, sice je to vždycky vinou, obou dvou, ale já jsem to měl, no nevěra, protože jsem nebyl spokojený po té stránce sexuální a tak. Prostě jsme se rozvedli, každý má něco a tím pádem všechno manželka házela akorát na mě. Veškerou špinu atd. Tak s ní nekomunikuju do dneška, jako s bývalou manželkou, ona tady má bydliště, chce to snad prodat, jak jsem zaslechl, nevím, kdo už mi to říkal, prodat to, protože je tam sama v 3+1, to má 100 metrů čtverečných ten byt a co už na to mám říct. Já už jsem chtěl se dát dohromady s ní, že jí budu platit, třeba půlku nájmu, že tam budu mít jednu místnost, společné kuchyň + sociální zařízení a ona né, né, né.

...

Příloha P 9: Ukázka přepisu rozhovoru s respondentem č. 3

...

Respondent č. 3: Já jsem neměl, prostě já jsem přijel, tehda pane, já jsem přijel, já jsem neměl kde, Pepa, neměl zařízený, ještě jsem musel s Davidem vyřídit s ním, Pepa měl vyřízený hovno, já jsem měl ještě z té nemocnice, Pepa neměl nic vyřízený, tak vám to řeknu... tak jsem spal v té Sed'árně, tam vole, ty lidi ze Zlína, ty dobytci z Napajedel, dneska tam chodí takový dobytek, až ze Slovenska, čo bolo, to bolo, cigaňa, jenom rum, kurva, tam ani topení nejede, já jsem říkal tři roky je to, tak vám to řeknu, Pepa, není schopný od technických zaplatit to topení.

Tazatel: Takže tam byla zima a v které z těch buněk?

Respondent č. 3: Zima, zima. Co máte oni baby, on si je vezme, tam chrápou, v té první buňce baby a druhá buňka tam chlapi chcípajou, a říkal jsem to 3x, 10x a furt nic se s tím neděje, na všechno peníze jsou, tak vám to řeknu, pane, tady Pepa, s váma mluvil, zima je tam, zima, já jsem skončil na židli, kosa, v životě už tam nevlezu, kosa, na levý, Pepa seděl tak do rána.

Tazatel: Takže jste tam moc spokojený nebyl?

Respondent č. 3: Nebyl. Akorát jsem byl spokojený s tou polívkou.

Tazatel: Polívka fajn.

Respondent č. 3: Oni tam přijedou z Napajedel, nebo z kama, nebo ze Zlína, tak oni ... přijedou tam, vole, ze Zlína, pardon, vám to říkám špatně, vy jste dobrej chlap, oni přijedou ze Zlína, z Napajedel na tu polívku.

Tazatel: Že tam jedou jenom na tu polívku a pak tam nezůstávají?

Respondent č. 3: Ne, oni tam budou sedět, budou tam dělat bordel, kurva, ještě se tam porvali, někdo tam byl ožralej, měl 56 roků, vzal polívku a šel do ....

Tazatel: Kolik tam tak bývalo lidí?

Respondent č. 3: Až 30.

Tazatel: Až 30 lidí? Až 30, no dobře. A jak jste tam vycházel, měl jste tam nějakého kamaráda?

Respondent č. 3: Ale jo, jo, pane Hric, já, Pepa, on ví, já vám to říkám narovinu, to byli dobrý kluci všechno, ale přijdou vám tam zfetování hovada, zfetování, zfetování, najeбанí práškama, nebo čím a dělají tam bordel.

Tazatel: A teď si představte v tu zimu, když je -15, kdyby ta Sedárna nebyla? Jak by, jste to řešil?

Respondent č. 3: Tak to je otázka, to jste řekl dobrou, pane Hric. Na nádraží vás všude vyhazují, sekuriták, padal sníh, já říkám, já se zajdu na chvilku sehřít, na chvilku, všude vás vyhazují, půjdete na pletýnku, všude, všude, oni vědí, že jsem bezdomovec, ven, a co mám dělat, mám jít na koleje si lehnout, já jsem měl deprese, že si tam půjdu lehnout.

Tazatel: To muselo být pro vás těžké v tu chvíli, velice. To je těžká situace a nebyla pro vás ta Sedárna v tu chvíli tak trochu záchrana?

Respondent č. 3: Byla, jako v noci, to jo, ale čekejte celý den, celý den chodíte po ulici, jak piča tady packuju... a kde se mám sehřít, když je zima.

Tazatel: Takže kdybyste měl něco zlepšit, vyhovovalo by vám to, kdyby to fungovala celý den, ta Sedárna? Chodil byste tam?

Respondent č. 3: Oni se o tom bavili, bavili se o tom, pane Hric, tam taky byla debata, proč tu Sedárnu nenechají celý den, ať ti lidi nechodí, někde nezmrazí .... já neříkám, možu s vama?

Tazatel: Mluvte jakkoli, já s tím nemám vůbec žádný problém.

Respondent č. 3: Pepa, já mluvím, narovinu, jestli by to nešlo zařídit třeba celý den.

Tazatel: Ne, vy řeknete, co jak se vám tam líbilo

Respondent č. 3: Já říkám o půl sedmé, pepa všude ho vyhazovali, sekuriták, sekurity, vypadni ven, bezdomovec ven, já jsem si tam sedl a už jsem letěl.

Tazatel: A vnímal jste to nějak špatně vůči ostatním lidem, co tam byli, že tam třeba čekali na nádraží a oni vás vyhazovali, jestli vám to bylo třeba trapné.

Respondent č. 3: Bylo pane, já jsem trapnej, já se stydím sám za sebe, Pepa, přijel, říkám 16 roků jsem nebyl v kriminále, 16 let jsem čistej, čistý trestní rejstřík, Pepa do kriminálu už nechce na starý kolena někam ležt, já už tam nepudu, a jestli někoho šlahnu, tak možná a naposledy, už pudu hen, jak pepa spal na hřbitově, jak přijela mama, jak leží mama, tak Pepa si šel lehnout na hřbitov za ní.

Tazatel: Já bych se zastavil u toho, jak jste říkal, že se stydíte?

Respondent č. 3: Stydím, sám za sebe, to já můžu za všechno, pane, já nikomu vinu, nedávám, já jsem původce zla, stalo se, stalo, chlast, hlavně, chlast, u mě vodka, chlast, nic jiného než chlast, Pepa je miliónovej, dá ti poslední, ale Pepa jak se ožere, konec.

Tazatel: Ta léčebna vám vůbec nepomohla?

Respondent č. 3: Nepomohla vůbec. Nepomůže nikdy.

Tazatel: Začal jste pít zase?

Respondent č. 3: Ne. Oni mě tam nehodili kvůli chlastu, pane Hric, já mám hnátu v piči, oni mě tam nehodili kvůli tomu, oni mě tam hodili kvůli tomu, abych si tam tu nohu vyléčil, tam o chlastu ani slovo nepadlo.

Tazatel: Tak vy jste nebyl na protialkoholní?

Respondent č. 3: Tam byli trokli, tam byli dementi, nažraný práškama, říkám, proč žerete ty prášky, počkat já jsem měl tak talířek, paní tak mi vysvětlíte, co já to žeru za prášky, nikdo mi to do dneška nevysvětlil.

Tazatel: Oni vám nic neřekli a ptal jste se několikrát, a proč si myslíte, že vám to neřekli?

Respondent č. 3: Neřekli, nevím proč, tak mi to řekněte vy, co žeru, co jsem nadopovaný, nebo já nevím, co ....

Tazatel: Tak mě napadá otázka, máte pocit, že jste, nebo cítíte se jako rovnoprávný člen společnosti?

Respondent č. 3: Pane Hric, já nejsem zbavený svéprávnosti, mám papíry, já jsem ještě normální, já se ožeru, to vám říkám narovinu, ale nejsem zbavený svéprávnosti, ze mě blbce nikdo dělat nebude.

...

Tazatel: Teď mám na vás takový zajímavý dotaz, možná k zamyšlení, když si vezmete vaši situaci, ve které jste byl před rokem a teď, došlo tam k nějaké změně, nebo můžete říct, že to je tak zhruba stejné?

Respondent č. 3: Počkat, teď jste mě dostal, teď jste mě dostal, Pepu, teď jste mi dal otázku, teď jste mě dostal, pane Hric, počkat, jestli to je lepší nebo není. Já vám řeknu pravdu.

Tazatel: To budu rád.

Respondent č. 3: Vám lhát nebudu ani Davidovi ne. Já mám 56 roků, ale furt si připadám jak debil a že jsem se nepolepšil, ne, pane, já si připadám, jak bych měl 20 let, furt, Pepa, bigbít, pusť tam hen Zeppelin, Deep Purple, furt si připadám jak debil, rebel, pusť tam rebel stanicu. Já si furt připadám, jako by mi bylo 20 let, i když už je nemám, máma

umřela, Pepa přijel, nás tata mlátil, Pepa vykřýval mamu, Pepa ruky mamu chránil, Pepu bil, máma byla kurva, já jsem byl dacan, co máte z toho.

Tazatel: Jakože před tatou?

Respondent č. 3: Mamu mlátil, Pepa vykřýval ruky, mamu chránil, ty jsi kurva, ty dacan, prochlastal všechny peníze, děcka neměli co žrat. Přeberte si to, jak chcete, jste tady od toho. Pepa mamu chránil, Pepa dostal přes držku.

Tazatel: V kolika letech jste odešel z domu, vlastně od rodičů?

Respondent č. 3: Utekl jsem.

Tazatel: Kolik vám bylo roků.

Respondent č. 3: To je jedno, nechci na to vzpomínat. Utekl, utekl, utekl, utekl jsem. Byl jsem na mamě, já jsem přijel, mama byla, já jsem měl trvalé bydliště Hulín, Wolkerova 1190 nebo kolik tam mám na té obćance, já vám ukážu a Pepa přijel z kriminálu a já jsem nevěděl, že mama umřela. Fakt, tu mamu, jsem měl rád. Tak dívejte se na mě, Pepa za tu mamu, bych za ňu položil život a Pepa si šel lehnout na hřbitov, Pepa ležel, dvojka vína, kurva, litr hen toho, jdu se vyspat za mamou. Tak vám to ukážu. *(pláče)*.

Tazatel: Naprosto věřím.

Respondent č. 3: Jo, tak, chápete to, tečou mě slzy, ted' velký, ten hajzl papoušek, ten mu seděl na hlavě, Pepo, nehlaď papouška, on byl v kleci, v kleci v koupelce, ručník, aby neřval v noci, sviňa, mama, on mě slyšel, 20 let si vzpomněl na Pepu, 20 let ten papoušek, on mi přistál na hlavě, jak máte hlavu, mama nám udělala zemáky, jak máte tu kašu, on žral, on mi seděl na hlavě a tu kašu mi žral z huby. *(pláče)*